

Staats- und
Universitätsbibliothek
Bremen

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Digitale Sammlungen

Bibliotheca Historico-Philologico-Theologica Classis ...

Brauer, Hermann Brauer, Hermann

Bremen, 1720

urn:nbn:de:gbv:46:1-7325

BIBLIOTHECA

Historico - Philologico-

THEOLOGICA.

Classis Quartae

FASCICULUS SECUNDUS.

BREMÆ,

Sumptibus JOHANNIS ANDREÆ GRIMMII.

Typis HERMANNI BRAUERI, MD CC XX.

V I R O

Eruditissimo, celeberrimoque

**J O H A N N I
M A S S O N I,**

A. M. &

**ecclesiae Anglicanae
presbytero,**

**Ingenii, judicii, doctrinaeque
laude fulgentissimo,**

**SCRIPTISQUE AETATEM LA-
turis de re literaria**

valde merito,

Vicesimum hunc

BIBLIOTHECAE

HUJUS
FASCICULUM

D. D. D. Q.

& ut quidquid ad hoc in-
stitutum amplificandum, tuen-
dumque conferre potest, potest au-
tem plurimum, promte, neque
parca manu conferat,

publico nomine etiam atque
etiam petunt

EDITORES.

Inser-

Inferta sunt huic fasciculo.

- I. Bernardi de MONTFAUCON Epistola
  1. De Baptizatis pueris ab *Athanasio* puero. pag. 221.
  2. De tempore mortis *Alexandri*, Episcopi Alexandrini. pag. 235.
  3. De anno obitus S. *Athanasii*. pag. 248.
- II. ULRICAE ELEONORAE, Reginae ad Helvetios Epistola. p. 273.
- III. TIGURINORUM ad Basileenses Ep. qua comitantur literas Archiepisc. Cantuariensis. pag. 275.
- IV. C. A. HEUMANNI explicatio septem locorum ex Epist. ad Romanos cum triplici mantissa. pag. 281.
- V. Academiae GENEVENSIS hodierna facies. pag. 299.
- VI. Joh. Christ. ISELII, de vita ac morte L. BERI relatio. pag. 312.
- VII. Jac. HASAEI vindiciarum Vulgati interpretis specimen. pag. 328.
- VIII. Joh. D'OUTREINII de *indutione* Christi ad Rom. XIII: 14. & Gal. III: 27. diatr. pag. 360.
- IX. Joh. GAGNIER CAROLINA; s. ecloga in laudem Serenissimae Walliae principis. pag. 377.
- X. Nova historico - Theologico - literaria. pag. 397.
- XI. Helvetiorum ad CAROLUM I. magnae Britanniae regem epistola. pag. 412.
I. Ber-

I.

BERNARDI DE MONTE-FALCONIS,

Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri

EPISTOLA (a) ad Amicum.

An vera narratio Rufini, de baptizatis pueris ab Athanasio puero. Item de tempore mortis Alexandri, Episcopi Alexandrini, ac de anno obitus Athanasii Magni.

(a) Tam eximia Bernh. Montfauconii in rem literariam exstant merita, tamque insigniter illa augentur quotidie, ut nemo ejus ignorare nomen possit, qui non ignorat literas. Hoc opusculum mole exiguum, non pondere, Lutetiae Parisiorum ante hoc decennium in forma, quam vocant, octava editum in his regionibus conspicitur rarissime. Cum nuper in publica auctione occurreret, non nisi immani soluto pretio ejus potui fieri compos. Quamobrem me

Class. IV. Fasc. II,   O   factis

De Athanasio baptizato.

MONES frequenter ut jamdiu exagitatatas quæstiones de baptizatis pueris ab Athanasio puero, de die obitûs Alexandri Alexandrini Antistitis, de anno mortis Athanasii Magni, diligenter expendam : ægre te ferre dicis assertam his de rebus opinionem tritis atq; infirmis argumentis denuo impeti, notas certas incertis oppugnari. Mihi autem initio reluctanti, monitis tandem, Vir amicissime, tuis obtemperare visum est. Quod sane non præstitissem, nisi nova subsidia nostræ firmandæ sententiæ opportuna suppeterent, quæ rebus in controversiam adductis lucem adferre possint.

Rem autem ita temperandam putavi, ut nullum adversæ sententiæ vindicem, si quidem in vivis adhuc & superstes sit, nominatim adoriar; eo nempe consilio, ne Epistola isthæc in lites & jurgia deflectat. Missis igitur aliis, quæ ad rem non pertinent, cujusque

facile a te, B. L. impetraturum veniam confido, quod te nunc illo impertiam; Ceterum, de *Athanasii baptizato*, J. G. Marggrafii, quem nunc Gottenburgi in Suecia sacerdotis fungi munere accepimus, erudita dissertatio conferri meretur, quam ille primo hujus sæculi anno sub præsidio celeberrimi J. A. Schmidii, publice in Academia Julia defendit. T. d. H.

que opinionis argumenta proferam, nihil eorum dissimulaturus, quæ ad utramvis tuendam sententiam aliquid momenti conferre possunt. Cui vero sit maxime hærendum, eruditorum & sagacium, tuique similibus iudicio permittam. Ac ut temporis ordine procedamus, ab historia Athanasii pueri, pueros, teste Rufino, baptizantis exordium ducemus.

Rufinus itaque lib. I. cap. 14. baptismum illum ludicrum enarrat: cuius verba referre non pigebit; nam vel ipsa narrationis series nescio quam confictæ rei speciem præfert.

Tempore quo apud Alexandriam Petri Martyris diem Alexander Episcopus agebat, cum post expleta solemnia conventuros ad convivium suum Clericos exspectaret in loco mari vicino; videt eminus puerorum super oram maris ludum, imitantium (ut fieri solet) Episcopum, atque ea quæ in Ecclesiis geri mos est. Sed cum intentius diutine pueros inspectaret, videt ab iis geri quædam etiam secretiora & mystica. Perturbatus illico vocari ad se clericos jubet, atque eis quid eminus ipse videret ostendit. Tum abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumque adessent, quis eis ludus, & quid egissent, vel quomodo, percontatur. Illi, ut talis habet ætas, pavidinegare primo: deinde rem gestam per ordinem pandunt, & baptizatos a se esse quosdam

dam Catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis Episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur: quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul & ab eo qui interrogaverat; ubi videt secundum Religionis nostræ ritum cuncta constare, colloquutus cum concilio Clericorum, statuisse traditur illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea, quæ à Sacerdotibus mos est. Athanasium vero atque eos quos ludus ille vel Presbyteros habere visus fuerat, vel ministros, convocatis parentibus, sub Dei obtestatione tradidit Ecclesiæ suæ nutriendos. Parvo autem tempore, cum a Notario integre & a Grammatico sufficienter Athanasius fuisset instructus, continuo tanquam fidelem Domini commendatum, a parentibus restituitur Sacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo Domini nutritur, & ab eo pergente ad patres in senectute bona, ad portandum post se Ephod sacerdotale deligitur.

Hæc Rufinus auctor. Ex Rufino Socrates, L. I. cap. 15. qui frigide adjicit Rufini narrationem non videri incredibilem. Sozomenus L. II. c. 17. item ex Rufino, ut liquet, mutatur. Hanc narrationem multi & quidem eruditione conspicui homines vel primo aspectu jure suspectam habuere. Ejus tamen verita-

ritatem propugnant nuperi quidam Scriptores. Defendit item Cl. V. Antonius Pagius: Cujus etiamsi nos auctoritatem magni faciamus, non possumus tamen ei hac in re adstipulari. Nam præterquam quod ipsa per sese historia non ita probabilis videtur, neutiquam potest ad Athanasii ætatem quadrare. Quod quidem ex ipsis Athanasii verbis aperte, ni fallor, demonstrabitur.

Ut autem qua ratione, quave de causa, narrationis hujusmodi veritatem tueantur Adversarii clarius intelligatur, hæc primum observanda sunt; nempe Athanasium in Episcopum Alexandrinum cooptatum fuisse anno 326. & quidem, ut opinantur illi, ineunte, sive mense Januario. Ludus autem ille puerilis, contigisse non potuit ante annum 313. vigesima sexta Novembris, qua celebrabatur anniversarium Petri Martyris; tunc enim primum Alexander post Novembrem anni 312. in Episcopum electus, Petri Natale recolere potuit; qua de re nulla oritur controversia. Ea posita temporis ratione adversus historiæ Rufini narrationem insurgunt eruditi complures; ac ducto calculo contendunt non potuisse eum qui ineunte anno 326. ad præcipuam Orientis Sedem promotus fuerit, vertente anno 313. puerum inter pueros ludere, ne primis quidem litterarum elementis imbutum: quandoquidem sc, anno 326.

(b) 30. annorum fuerit, quæ saltem ætas ad tantum munus suscipiendum postulabatur, anno 313. vertente 18. circiter annorum erat: cui ætati convenire omnino non possunt ea quæ in hist. Rufini narrantur.

Alii contra, sed jam numero pauciores, ut historiam illam Rufini propugnent, Athanasium viginti quinque dumtaxat annos emensum in Alexandrinam Sedem evectum statuunt.

Quid enim repugnat; ajunt, virum id ætatis electum fuisse, quandoquidem Remigius annorum 22. in Episcopum Remensem cooptatus est? Et sane juniorem fuisse Athanasium, cum promoveretur, conquesti sunt quidam ejus adversarii, teste Ammonio Episcopo in Epistola sua. Qua posita supputatione, contendunt Athanasium anno 313. tredecim annorum puerum cum pueris ludere potuisse. Verum in promptu est, ni fallor, hanc opinionem perspicuis Athanasii testimoniis confutare.

Libro enim de Incarnatione qui librum contra Gentes excipit, ac eodem tempore eademque de causa scriptus est, ait Athanasius pag. 9. se ea quæ in duobus contra Gentes & de Incarnatione libris conscripsit à Magistris suis, qui Martyres Christi fuerant, accepisse. Illæ enim, inquit, (Scripturæ) Theo-

(b) Can. XI. Neocæs. Πρεσβύτερον πρὸ τῶν λ' ἐτῶν μὴ χειροτονείσθω καὶν πάνυ ἢ ἄνθρωπον ἄξιον.

Theologorum hominum ministerio à Deo prolatae & scriptae sunt: quarum sententiam cum a Magistris, divino Spiritu afflatis, qui ipsas legerant, quique Deitatis Christi Martyres effecti sunt, didicerimus, eandem tuae sedulitati tradimus. A Martyribus igitur institutus fuerat Athanasius, οὗ καὶ μάρτυρες τῆς θεότητος χεῖρ ὑπέγραψαν: ab iisque scripturarum mentem & sublimiora Christianae Religionis mysteria didicerat: adeoque firmiter tenebat, ut cum eorundem Magistrorum scripta non adessent, ex iis quae tunc memoria suppeditabat, Libros hosce duos eximios conscripserit, ut ipse testificatur initio libri contra Gentes, his verbis: p. 1. Exstant quoque pluri- mi ea de re à beatis Magistris nostris conscripti libri, quos si quis legerit, Scripturarum interpretationem quodammodo intelliget, & eam quam expetit cognitionem consequi poterit. Verum tamen cum Magistrorum libros in manibus nunc non habeamus; necesse est ea, quae ab illis didicimus, tibi patefacere & scribere.

Magistri vero, quorum operâ Athanasius arcana quaeque Christianae Religionis mysteria tam accurate edidicerat, ii haud dubie erant qui Maximino imperante martyrio perfuncti sunt. Quae Maximini carnificina anno ver- tente 311. prorsus desiit. Quo anno illi qui Athanasium res Theologicas docuerant, martyrio coronati sunt.

Hinc porro liquidum est, Rufini historiam

non posse cum vera temporis ratione consistere: errareque eos, qui ut Rufino patrocinentur, Athanasium tredecim annorum adolescentem cum pueris anno 313. iussisse volunt, siquidem eum biennio antea jam adolescentiam ingressum fuisse oportet, qui anno cum tardissime 311. sublimiori, ut vidimus, Theologiæ sub Martyrum disciplina operam dederat. Unde coguntur qui eum anno 313. tredecim annorum adolescentem faciunt, ipsum anno 311. undecim annorum puerum facere. In tam tenera autem ætate, tantâ rerum Theologicarum peritiâ fuisse, quantam exhibent duo libri contra Gentes, Judæos & Hæreticos, nemo sane credat, si modo præjudicatam ponat opinionem. Nam ut ad eum doctrinæ gradum pervenerit Athanasius, multis ante annis disciplinis traditus fuerit oportet: quod in undecim annorum puerum quomodo quadrare valeat? Nec dici potest hic Martyres dici eos, qui pro Christo passi, Martyrio tamen consummati non fuerant: Etenim Athanasius semper Martyrum nomine intelligit eos, qui pro Christo mortem subierant: eos autem qui non ad necem usque cruciati fuerant, etiamsi membris mutilati essent, ὁμολογῆται vocat, sive Confessores: quales erant, verbi gratia Paphnutius & Potammon Episcopi, qui pro Christo oculum perdiderant, & altero poplite mul-

multati fuerant, quosque nunquam Martyres, sed Confessores appellat Athanasius.

Multo magis cum Athanasii testimonio pugnat quod adjicit Rufinus; nempe post hujusmodi ludum Athanasium traditum fuisse Notario; id est Pædagogo, qui prima literarum elementa doceret, atque ad legendum & scribendum institueret: ac postea Grammatico, ut nempe humaniores literas edifceret. Ubi notes, cum hujusmodi puerilis ludus, secundum adversariorum sententiam anno vertente 313. nimirum die Natali Petri Martyris 26. Novembris acciderit; hinc consequi primam Athanasii tyrocinia in annum 314. ineuntem circiter, conferenda esse. Sic qui anno 311. omnibus humanis divinisque disciplinis probe instructus erat, ut ex ipsis Athanasii verbis commonstratur; anno 314. prorsus ἀναλφάβητος, Pædagogo traditur primis literarum elementis erudiendus. Quis non videat hinc nugari Rufinum, anilemque fabulam texere?

Quis vero credat Athanasium honeste natum, & in urbe omnium disciplinarum Magistra educatum, ad quartum & decimum ætatis annum pervenisse, antequam Notario traditus Libros legeret, qui tamen ut omnibus aliis peritior, in Episcopum à pueris adlegitur, Episcopalia rituum, teste Rufino, ita gnarus, ut nihil eorum prætermiserit. Mirum sane in eo puerorum coetu, eum qui cæ-

teris doctior habebatur, ne legendi quidem peritum fuisse, & in nobilissima Orientis Academia pueros adolescentiæ jam proximos tam illiteratos deprehendi. Sane si vel tantillum Rufini mens attendatur, facile patebit hic de parvulis agi, quales sunt qui antequam Pædagogo tradantur, puerilibus ludis vacant. Sed adversæ partis vindices tredecim annorum fuisse comminiscuntur, ut labantem per se historiam defendere valeant, quod tamen, ut puto, non assequuntur.

Si enim subsequentiæ Athanasii gesta consideremus, illa Rufini narratio, etiamsi apertis Athanasii testimoniis non everteretur, improbabilis tamen aliunde videatur. Nam anno 320. Athanasius (c) Diaconus penes Alexandrum Episcopum, ipsique à consiliis erat, ita ut ejus suasu S. Antistes Arium & asecclas exagitaret ac demum coacta Synodo damnaret & ab Ecclesia pelleret: quod cum Athanasio auctore factum putaretur, ideo Ariani Athanasio semper infensi fuere. Tunc autem ille secundum Adversariorum calculum, viginti duntaxat annorum erat: ideoque immaturior omnino, quam ut rebus tantis gerendis par esse potuerit: cum maxime jam ante hoc tempus nimirum, ut alibi (d) probavimus, ante Arianismi exortum, qui anno cum tardissime 319. contigisse creditur,

Li.

(c) Athan. Apol. pag. 128.

(d) Animadv. in vitam & scripta Athanasii.

Libros contra Gentes & de Incarnatione ediderit, quibus nihil elegantius antea in Ecclesia conscriptum fuerat. Quod autem Athanasius anno 320. Alexandri Diaconus fuerit, aperte probatur ex (e) subscriptionibus Epistolæ Synodalis Alexandri, quas ex antiquissimo Codice Regio longe auctiores & sinceriores edidimus, quam apud Gelasium habentur. Ibi enim inter Diaconos Alexandrinos qui Arii damnationi subscribunt, duo Athanasii comparent, quorum alteruter is de quo agimus est: & sane duos penes Alexandrum Athanasios fuisse narrat apud Sozomenum Apollinarius Syrus Athanasio æqualis. In Epistola idem Episcoporum Ægyptiorum pag. 128. legitur Arrianos in Athanasium exarsisse, quia compererant Alexandrum, à quo nuper damnati fuerant, Athanasium tunc Diaconum sibi familiarem summo in pretio habuisse.

Arianorum vero damnatio ab Alexandro in Synodo facta in annum cadit 320. quod non conjectura statuimus, sed ex ipsius Athanasii verbis in Epistola ad Episcopos Ægypti & Libyæ, quæ certissime anno 356. mense circiter Martio data est; post irruptionem videlicet Syriani Ducis, mense Februario ejusdem anni factam, & ante intrusionem Georgii, quæ extremâ Quadragesimâ ejusdem anni contigit. Ibi namque dicitur ante

an.

(e) Edit. Athanas. p. 401.

annos 36. Arium & asseclas dominatos fuisse. Quæ nota indicat annum 320. unde arguas nuperum Scriptorem, qui nescio quo supputandi modo usus Alexandrinam illam Synodum, in qua haud dubie Arius damnatus est, ad annum 315. retrahit, suo seipsum gladio jugulare; sequeretur enim ex ipsius calculo Athanasium annorum tunc non amplius quindecim, Diaconum Synodo subscripsisse, qui tamen anno 314. prorsus illiteratus Notario traditus fuerat instituendus & postea Grammatico, ut humaniores literas edisceret: quibus sane ludimagistris nondum plenam operam dedisse poterat anno 315. Neque præmittendum est Athanasium nostrum, cum Arius in Synodo damnatus est, non videri in Diaconorum numerum recens admissum fuisse, tum quia aliquid temporis intercessisse videtur, ut ad tantam Alexandri Episcopi familiaritatem devenire posset; tum quia inter Diaconos, qui numero 24. Arii damnationi subscribant, ex duobus Athanasii Diaconis, quorum alteruter est is de quo agitur; alias quartum, nonum alias locum in subscriptionibus occupat. At eo ordine subscribere putantur, quo ad Diaconatum admissi sunt: nec credibile videtur eum primis numerari eos, qui postremi admissi fuissent.

Verum, inquiunt, S. Doctoris inimici (f) querebantur Athanasium juniorem quam par erat

(f) Epist. Ammonii, in Actis S.S. ad 14. Maii.

erāt in Episcopum Alexandrinum adlectum fuisse. Causa vero conquerendi probabilis erat, si cum in Episcopum cooptatus est, anno videlicet ineunte 326. (nam sic illi calculum ponunt) viginti quinque aut 26. annorum tantum fuerit, secus autem si triginta aut plures annos habuerit: nam sic, re secundum Canones gesta, nullus calumniæ locus superfuisset. At novum plane videatur, in Arianorum calumniis tantam probabilitatem ab adversariis nostris quæri: certe Arianorum mores & impudentiam vel non norint, vel se non nosse simulent oportet, qui hujusmodi argumentum (g) proferunt. An probabilitatem quærebant Ariani, cum dicerent, Athanasium clam paucisque annuentibus in Episcopum adlectum fuisse, cum tamen constaret omnium Ægyptiorum Episcoporum calculo, acclamante & Athanasium postulante universo populo, fuisse promotum. Sane alias omnes Athanasio ab Arianis oblatas calumnias si quis diligenter examinet nullam minus improbabilem reperiret, quam quod triginta duntaxat annos natus in Episcopum Alexandriæ, quæ pro nobilissima Orientalium habebatur sede, ordinatus fuerit. Ad hæc autem, hujusmodi quærimonia statim & ab initio obsoleverit necesse est: nam inter criminationes Arianorum, quas plerumque recenset Athanasius, quas enumerant item Syno-

(g) Athan. p. 128. 129.

nodus Alexandrina Romana sub Julio & Sardinensis, hæc nusquam comparet. Quare infirmo prorsus argumento ulterius confutando superfedemus.

Quod ajunt autem de Remigio, qui anno ætatis 22. in Episcopum ordinatus est, ita inauditum alias, ita insolitum est, ut non debeat in exemplum vocari. Quid autem valet exemplum unicum, quale per ea tempora prorsus nullum reperias? Si quis dixisset Athanasium viginti quinque annorum Episcopum electum fuisse; tum sane exemplum Remigii in memoriam revocari posset; Sed nemo unquam id de Athanasio dixit. At, inquiunt, non potest stare Rufini historia, si plus ætatis Athanasio tribuatur. Non stetit igitur, cum maxime hic Auctor sæpissime fabellas historiæ suæ admiscere deprehendatur. Sane ita solitum est nugari Rufinum, ut insolitum erat illo ævo juvenes viginti quinque annorum ad præcipuas Orbis sedes provehi.

Hæc de Rufini historia, quam jamdiu Viri docti suspectam habuere: non modo quia ad Athanasii ætatem quadrare non posse putabant; sed etiam quia fingentis magis artificium quam rem vere gestam olet. Nam certe convivium illud Alexandri ad oram maris in Natali S. Petri Martyris, vixdum elapso persecutionis tempore; perturbatio Episcopi pueros procul ludentes inspectantis; jocularis

laris baptismus, qui ratus & firmus declaratur, cæteraque hujusmodi ad mythologos ableganda videntur, quemadmodum & alia multa, quæ Rufinus, dubiæ fidei auctor, historiæ suæ admiscere solet.

B.

De die obitûs Alexandri Episcopi Alexandrini.

Dixi in vita Athanasii p. 12. ex quorundam opinione Alexandrum Alexandrinum Antistitem, vigesimâ quintâ Februarii anni 326. è vivis excessisse. Cum autem aliud sentirem, nec vellem vitæ S. Athanasii cursum prolixiori disputatione intercipere, ad prævium Monitum remisi, ubi rem quam accuratissime potui expendi. Hic nova, nec hætenus, ni fallor, observata adjiciam, ut probem, Alexandri obitum ab Ægyptiis, Habessinibus, Arabibus, aliisque Orientalibus, conferri in diem Aprilis XVII. quantumvis reclamant adversarii, atque huic temporis notæ standum esse, cū alia, quæ in Martyrologio Romano habetur, fatentibus illis ipsis adversariis vitiata sit. Nostramque sententiam ab Athanasii ea de re verbis non discrepare contendimus.

Hanc porro notam Chronologicam debemus primùm Auctori Chronici Orientalis ab Abrahamo Echellensi editi anno 1651. unde cœpit hæc opinio, ut tute probe nosti, ad doctos

Etos emanare. Notatur ibi dies XXII. mensis Barmudæ, seu Pharmuthi, quæ incidit in decimam septimam mensis Aprilis. Huic accinit Chronicon Alexandrinum, quod quidem ante Chronicon Orientale publicatum est, sed cujus de Alexandri obitu verba tardius observata fuere. Ibi sic legitur Edit. Cangii pag. 284. Alexander a. d. XIV. Kalendas Majas, Pharmuthi XXII. decessit, illiusque loco consecratus est Athanasius ille magnus Pater. Id ipsum habet Abulbaracatus a Michaële Wanslebio Gallico idiomate editus, in historia Ecclesiæ Alexandrinæ p. 309. Eam ipsam notam præferunt, teste Eru- ditiss. & Linguarum Orientalium peritissimo Abbate Eusebio Renaudotio, Elmacinus (b) ms. qui Alexandrum obiisse dicit die XXII. Barmudæ, sive Pharmuthi: Itemque Malcrizi Muhammedanus scriptor, in historia Ægypti ms. Addit idem D. Renaudotius, in alio quodam manuscripto legi XXIII. Barmudæ pro XXII. sed, hoc tantum excepto, omnes constanter habent XXII. Barmudæ. Sic etiam legitur in Kalendaris Coptitarum; & in Kalendario Habessinorum, qui ex Coptico Catalogo exscriptus olim fuit, ad vigesimam secundam mensis Barmudæ hæc leguntur: Aleskandros likæ papas; id est, Alexander Presbyterorum Patriarcha, referente Jo-

(b) Elmacinus prima parte operis sui, quæ edita non est.

Jobo Ludolpho, qui hanc notam adjicit: Decimus nonus Patriarcha likæ Mahæbar, Præses Concilii Nicæni Oecumenici ab Encomiaſte vocatur, cui adſtipulantur Historici Orientales, obiit hoc ipſo die. Id optime annotat Ludolphus; quod ex Orientalium testimoniis ſupra poſitis ita liquidum eſt, ut jam nemo negaturus ſit, niſi velit in aperta luce ſponte cæcutire, Ægyptios & Habeffinos ad XVII. Aprilis, quæ eſt XXII. Barmudæ, diem obitus Alexandri conſignare.

Hinc ſane liquet nos jure dixiſſe, Chronicon illud Orientale non contemnendum eſſe, quod tu, Vir Doctiſſime, approbaſti. Nam licet ibi multæ paſſim fabellæ, annorumque calculi frequenter ſecus quam oportebat poſiti exhibeantur; tuo ſane meoque judicio perinde peccarent qui totum opus ut omnino ſpernendum rejicerent; atque ii qui nullo id examine, nulla rerum & temporum diſquiſitione adhibita, quaſi theſaurum pretioſum adoptarent. Idemque de aliis omnibus Orientalium Chronicis & Hiſtoriis eſto Judicium.

Cum itaque certum & exploratum ſit Ægyptios & Habeffinos die decima-ſeptima Aprilis, quæ eſt XXII. Barmudæ Alexandri obitum celebrare; ſuper eſt ut occurramus argumento adverſariorum, quod ſic ſe habet: Chronicon Orientale dicit, obiſſe Alexandrum viſeſimâ ſecundâ Barmudæ die Lunæ:

at anno 326. quo obiit Alexander dies XXII. Barmudæ non concurrebat cum die Lunæ, sed cum Dominica; non potest igitur stare calculus Chronographi Orientalis, qui ut diem apprime notavit, ita feriam aliam pro alia substituit. Id vero quomodo factum sit probabilissimâ conjecturâ indicavimus in eodem Monito. Nimirum ex antiquo Orientalis Ecclesiæ usu, quod nemo negaverit, dies à vespera ad vesperam sequentem computabantur. Præter hunc computandi morem, alii populares omnibus quibusvis religionis hominibus usu veniebant, Romanus autem mos dies computandi ubique, maxime autem in Ægypto, vigeat, ut exploratum vel inde est, quod qui mensem Ægyptium referebant, sæpissime etiam Romanum mensem, atque diem Ægyptio respondentem adjicerent, ita ut aliquando a Romano, interdum ab Ægyptio inchoarent. Sic populus Alexandrinus (a) in Contestatione, qua violentam Syriani Ducis irruptionem describit, uti illucescente namque quinto idus Februarii die, id est, decimo quarto mensis Mechir: & in fine ejusdem Contestationis: Mechir 17. quæ est pridie idus Februarii. Possem innumera hujusmodi exempla proferre, sed rem non puto in dubium vocandam. Romani vero diem a media nocte ad mediam noctem sequentem computabant

(a) Athan. p. 394. 395.

bant, ut observant plerique veteres, & novissime Mullerus in Tabulis Frisicis p. 79. Romani, inquit, a media nocte præcedenti diem auspicantur. Ægyptii autem, ut notat ibidem Mullerus, a meridie ad meridiem sequentem dies numerabant. Ex qua numerandi varietate sæpe accidit, ut dies ille Romanus cum Ægyptio vel cum Ecclesiastico confunderetur, quod hic contigisse putamus, ac nobiscum existimant viri eruditione graves. Itaque anno 326. cum esset litera Dominicalis B. obierit Alexander die Dominica post vesperam & ante mediam noctem; ita ut Romano more mors ejus incidat in XXII. mensis Barmudæ, sive XVII. Aprilis, more autem Ecclesiastico in XXIII. Barmudæ eam retulerit. Cæteroquin mos invaluit, ut XXII. Barmudæ dies obitus S. Alexandri apud Ægyptios & Habessinios celebretur. Illa vero diei in alteram sequentem commutatio non infrequens est apud Ægyptiacarum rerum Scriptores; ita ut ubi unius tantum diei discrimenprehenditur, id nihil negotii faceffat. Sic idem Chronicon Orientale mortem Petri Martyris conjicit in 25. Novembris quæ accidit 26. ejusdem mensis, ubi recte notat Tillemontius, id varietatis loco non esse habendum. Eadem diei in præcedentem aut insequentem commutatio persæpe occurrit apud Elmacinum: Quod periti rerum non pro discrimine habent, certi id ex vario dierum numerandi more profectum esse.

Idem porro Chronicon Orientale annum obitus Alexandri notat exactum 318. currentem vero 319. æræ Christianæ Alexandrinæ, qui postremus concurrat cum anno 326. æræ nostræ sive Dionysianæ. Æram vero Christianam Alexandrinam eam dicimus, quam V. Cl. Antonius Pagius vocat æram Incarnationis Alexandrinam, quæ septem minus annos habet quam Dionysiana. Ea vero de re vide laudatum Pagium in Dissertatione de Periodo Græco-Romana pag. XVIII. & seqq. Annum igitur obitus ut & Diem optime annotavit Auctor Chronici. Nec minus accurate annos Athanasii Episcopatus numeravit, nempe quadraginta sex plenos & secundum veram supputationem anno 373. mortuum Athanasium indicat cum ait: Obiit S. Patriarcha septima Bescinas die Jovis. Secunda quippe Maji in diem Jovis cadebat anno 373. verum hac de re postea.

Jam neminem puto negaturum esse, ex Ægyptiorum & Habessinorum calculo Alexandrum obiisse die XVII. Aprilis anni haud dubie 326. Cum autem hic dies obitus jam a multis sæculis pro certo habeatur, non est quod alium quæramus: quandoquidem compertum est illum alium, qui in Martyrologio Romano habetur, recens inductum fuisse, nec in vetustioribus Martyrologiis reperiri. Cur, inquam, fidem non habeamus Ægyptiis diem mortis Alexandri notantibus, quando

do iisdem Petri Martyris & Athanasii diem obitus indicantibus fidem habemus? Nam certum est ab Ægyptiis primum emanasse dies obitus eorum; tam scilicet Athanasii & Petri, quam Alexandri. Sane probandi non sunt ii, qui hac vetustissima rejecta nota, aliam sibi confingunt, nullis testatam auctoribus; atque nulla prorsus auctoritate in Decembrem anni 325. aut in Ianuarium anni 326. mortem Alexandri conferunt. Quæ opinio sane inaudita hæctenus, neque cum vera historiae serie, neque cum annis Episcopatus Athanasii convenire potest, si vere ille anno 373. obierit, quod nos infra demonstraturos speramus.

Supereft ut respondeamus argumento, quod ex Athanasii verbis erui pugnant. En verba Athanasii p. 177. ex Apologia contra Arrianos. Ταῦτα δὲ πράττοντες τῆς Μελιτικής, γέγονε καὶ ἡ Ἀρειανὴ αἵρεσις. Ἄλλ' ἐν τῇ συνόδῳ τῇ κατὰ Νίκαιαν ἢ μὴν αἵρεσις ἀνεθεματίσθη, καὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἐξεβλήθησαν. οἱ δὲ Μελιτιανοὶ ὅπωςδήποτε ἐδέχθησαν, ἔγὰρ ἀναγκαῖον νῦν τὴν αἰτίαν ὀνομάζειν; ἔγω γὰρ πέντε μῆνες παρήλθον, καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Ἀλέξανδρος τετελεύτηκεν. οἱ δὲ Μελιτιανοὶ θεὸν ἠρεμεῖν, καὶ χάριν ἔχειν ἐπι πάντων ὅπως ἐδέχθησαν, οἱ δὲ κατὰ τὰς κίνας, ἔκ ἐπιλαθόμενοι ὧν ἐξήρασαν πάλιν τὰς ἐκκλησίας ἐτάραττον. i. Meletio hæc agente Arriana exorta est hæresis: Sed in Nicæna Synodo ipsa quidem hæresis anathemate damnata est, Arrianique rejecti;

vero aliquo saltem modo recepti sunt: neque enim jam necesse est ejus rei proferre causam. Mensibus enim quinque nondum exactis, obiit beatæ memoriæ Alexander: Meletiani vero, quos quiescere par erat, & gratiæ loco habere, quod aliquo saltem modo in Ecclesiam essent admissi, more canum, non obliti vomitum suum, iterum perturbabant Ecclesias. Hinc concludunt illi ante quintum à soluta Nicæna Synodo mensem, quæ Synodus mensis Augusti XXV. desit, mortuum esse Alexandrum. Nam, ajunt, id diserte narrat Athanasius: id confirmat item Theodoretus, L. I. c. 26. qui ait, quinque post Nicænam Synodum mensibus obiisse Alexandrum. His testimoniis sententiam suam clare confirmari censent, ac consequenter, defunctum dicunt Alexandrum, vel initio anni 326. mense Januario, vel sub finem anni 325. quam postremam notam quadrare putant cum Epiphaniï loco, hæc. p. 68. ubi ait eodem anno mortuum esse Alexandrum, quo Nicæna Synodus celebrata est.

Verum hæc, quæ tam explorata existimant, si accuratius expendantur, nulla videbuntur, neque eruditos, ut quidem arbitror à notis diei obitus Alexandri, quas supra statuimus, vel tantillum dimovebunt. Non semel enim accidit, ut cum Athanasius importuna brevitæ res obiter tangit, viros etiam doctos in errorem deducat, quod exemplis confir-

firmare in promptu esset. Quamobrem cum res ita perfunctorie tractat, caute legendus, ejusque scopus attente considerandus est. Itaque cum ait: Sed in Nicæna Synodo ipsa quidem hæresis anathemate damnata est, Arianique rejecti; Meletiani vero aliquo saltem modo recepti sunt: neque jam necesse est ejus rei proferre causam. Mensibus enim quinque nondum exactis obiit Alexander. Meletiani vero, quos quiescere par erat, & gratiæ loco habere quod aliquo saltem modo essent admissi, more canum, non obliti vomitum suum, iterum perturbabant Ecclesias; ibi notat Meletianorum perfidiam & levitatem, qui post datam fidem & post receptionem suam, vix quinque mensibus quieverint. Hanc esse Athanasii mentem fatentur etiam adversarii. At illa receptio, non in Nicæna Synodo peracta est, ut contendunt illi: sed ibi solum constituta sunt ea, quæ ad Meletianum Schisma componendum idonea erant, certis conditionibus; quibus admissis, Meletiani ab Alexandro recipiendi erant. Nam cum Meletiani Nicænae Synodo non adessent, (de Meletio quippe tantum an adfuerit dubitatur,) non poterant illi conditiones a Synodo constitutas admittere, ut reciperentur. Sed demum Alexandriae, positis conditionibus, ab Alexandro reduce recepti sunt. Ut vero ob levitatem, aut perfidiam Meletianos opportune argueret Athana-

sius, à data fide & receptione eorum initium computandi haud dubie duxerit.

Quod autem illa Meletianorum receptio Alexandria post Alexandri reditum facta fuerit, ex ipsis Athanasii verbis liquido comprobatur. Ait enim in eadem Apologia contra Arianos p. 187. Quando Meletius receptus est, (quod utinam nunquam factum fuisset,) beatæ Vir memorix Alexander ejus exploratam habens calliditatem, Breviarium seu Catalogum ab eo postulavit Episcoporum, quos se ajebat in Ægypto habere : nec non Presbyterorum & Diaconorum ; atque eorum, si quos haberet, qui in agro Alexandrino : quod eo egit consilio Alexander Papa, ut nec Meletius, Ecclesiæ potestate confidenter assumpta, multas venderet ordinationes, neu quotidie mentiendo quos vellet subjiceret. Eorum igitur qui in Ægypto erant hoc breviarium edidit. Postea sequitur Breviarium illud, ubi Meletius viginti novem Episcoporum ex variis Ægypti urbibus, paucorumque Presbyterorum & Diaconorum nomina describit. Statim vero subjicit Athanasius : Hos Meletius coram adductos, sive præsentés, Alexandro tradidit Episcopo. En tibi secundum Athanasium Meletianorum receptionem Alexandria factam ; tunc videlicet, cum Meletius Meletianos omnes, quos ordinaverat præsentés Alexandro tradidit, Alexander vero recepit. Τέτους Μελίπος καὶ παρόντες παρέδωκεν Ἀλεξάνδρῳ τῷ ἐπισκόπῳ. Ab hac vero recepti-

ceptione Athanasius computandi exordium ducit cum ait : Mensibus enim quinque nondum exactis, obiit Alexander. Meletiani vero quos quiescere par erat, & gratiæ loco habere quod aliquo saltem modo essent admissi, &c. Admissi videlicet ab Alexandro reduce, non autem in Nicæna Synodo, ubi non aderant : ex supradictis enim jam nemo negaverit Meletianorum admissionem Alexandria peractam fuisse, ὅτε ὁ μελίπιος ὑπεδέχθη, quando Meletius receptus est. Theodoretus autem, qui ait Alexandrum elapsis quinque a Nicæna Synodo mensibus obiisse, id ex Athanasio accepit, ac vel est ex Athanasio explicandus, vel male Athanasii mentem expressit, quod libentius crederem. Magis ad veritatem accedit Auctor libelli Synodici in Synodo Cæsariensi dum ait : Alexandro Papa Alexandria, quinto post mense, quam Nicæa domum reversus esset, ad Dominum digressio, Athanasius præsulatum merito accepit.

Par errandi causa fuit Baronio, cum nimia Athanasii brevitatem deceptus, graviter lapsus est. Nimirum hæc Athanasii verba in Epistola ad Episcopos Ægypti & Lybiæ : Meletiani ante quinque & quinquaginta annos Schismatici facti sunt; Ariani vero ante sex & triginta annos Hæretici sunt declarati, & ab Ecclesia, totius generalis Synodi iudicio, rejecti sunt. Hæc inquam verba sic accepit, ut annos illos triginta sex à Nicæna Synodo computaret, &

fane prima fronte sic intelligenda videntur. Non advertens igitur Athanasium aliud cogitantem, & hæc in transcurso narrantem, non curasse tempora distinguere, in duos impegit scopulos; videlicet Epistolam illam scriptam ait anno 361. cum tamen ipso teste Athanasio scripta fuerit anno 356. mense Februario vel Martio. Meletianorumque Schisma ortum fuisse statuit anno 306. quod tamen anno 300. vel 301. exortum est. Hos autem scopulos vitasset, si sic Athanasii verba distinxisset: Ariani ante sex & triginta annos Hæretici declarati sunt, nimirum in Synodo Alexandrina, quæ anno 320. celebrata est; & ab Ecclesia totius Generalis Synodi iudicio rejecti sunt; nempe in Synodo Nicæna, quæ anno 325. coacta fuit. Similis distinctio loco de quo nunc agitur applicanda est; ita ut Meletianorum receptio non ipsa Synodo peracta fuisse intelligatur; sed Alexandria, ut postea Athanasius clare indicat.

Non plus subsidii referent ex Epiphonio, qui ait eodem ipso anno, quo Nicæna Synodus celebrata & Arius damnatus est, obiisse Alexandrum. Nam si hic probe intelligatur Epiphonius, nihil dicit non veritati consonum, nec sententiæ nostræ adversatur. Sensus enim est, unius anni spatium Nicænam Synodum celebratam esse & Alexandrum obiisse: annum computando non ab incunte

Januario, sed ab ipsa Nicæna Synodo, ut consuetudo est scriptorum istius ævi, qui cum eodem anno rem aliquam peractam fuisse narrant, non annum a Januario ineuntem pro more hodierno computant; sed a rebus ipsis gestis anni spatium circumscribunt: ita ut duo gesta eodem ut anno contigisse dicant, cum ab uno ad alterum supputatio ultra annum non procedit; qua de re convenire inter doctos, tu, si quis alius, Vir Eruditissime, probe nosti, ut mirum sit Criticos tam imbelli telo contra nos voluisse uti.

Alexander igitur ex Orientalium consensu, non repugnante, imo potius confirmante Athanasio, favente item Autore Libelli Synodici in Synodo Cæsariensi, obiit anno 326. XVII. Aprilis, non autem mense Decembri anni 325. aut Januario anni 326. ut ipsi arbitrato suo nulloque autore comminiscuntur. Athanasium vero, qui ab ipso adlectus in successorem, tanti oneris declinandi causa sese occultavit, teste Apollinario Syro ejus æquali, aliquot menses antequam ordinaretur in latebris egisse oportuit, nihilque ex Epistola Episcoporum Ægypti (a) potest adferri, quod huic sententiæ adversetur, etsi reclamant adversarii, ac pro more suo res confertim recensitas, velint, ac si temporibus distinctæ suis essent accipi. Qui tamen, ut speramus, finem

re-

(a) Athanas. p. 128.

repugnandi facient, si probaverimus Athanasium anno 373. è vivis excessisse, postquam quadraginta sex annis & aliquot mensibus in Episcopatu consedisset. Nam qui adversam sequuntur opinionem, ideo mortem Alexandri & ordinationem Athanasii, quam brevissimo post Nicænam Synodum tempore contigisse pugnant, ut illa ratione possint a mense Januario anni 326. quo ordinatum dicunt Athanasium, ad mensem Majum anni 371. quo mortuum contendunt, annos Episcopatus ejus quadraginta sex computare, quod tamen minime assequuntur, ut jam jam demonstraturi sumus.

C.

De anno obitus *Athanasii Magni.*

De anno mortis Athanasii, duæ præsertim proponuntur sententiæ; quarum altera anno 371. obiisse statuit; altera in annum 373. ejus mortem differt. Prior nititur testimonio Socratis, L. IV. c. 20. qui diserte ait, Gratiano & Probo Consulibus, cum quadraginta sex annos in Episcopatu complevisset, defunctum esse Athanasium. Quæ Consulatus nota sine dubio cadit in annum Christi 371. Contendunt autem Adversarii Petavio auctore, Consulares Socratis notas accuratas esse; nec pa-
rum

rum confirmari putant opinionem suam testimonio Rufini L. II. c. 3. narrantis Athanasium quadragesimo sexto Episcopatus sui mortem obiisse. Si autem, inquiunt, quadragesimo sexto non elapso obierit, non potest obitus ejus cadere in annum 373. His argumentis utuntur, qui adversam tuentur opinionem.

Has vero notas prorsus infirmas esse censent longe plures eruditi viri, putantque eas certioribus notis confutari, & meo quidem judicio optime. Nam Socratis testimonium non tanti ponderis est, utpote qui omnia misceat & confundat, temporum rationem nullam habeat, res omnino disparatas jungat. Qua de re pluribus actum est in Editione Athanasiana p. 122. Quod autem ait Petavius Socratem in notis Consulium accuratum esse, id non sine cautione & exceptione accipiendum esse, nemo negaverit; ubi nempe Socrates acta quaedam publica cum notis consularibus adjunctis, vel ad verbum refert, vel alio modo exprimit, tunc ei fides non deneganda; cum autem ex proprio sibi calculo cum notis Consularibus gestum aliquod enarrat; tunc sane non majorem fidem meretur, quam si aliam quamlibet temporis notam apponeret; nam ut liquet, utrovis modo æque errori obnoxius est. Sic eadem fides habenda Socrati, cum ait Athanasium Gratiano iterum & Probo Consulibus extinctum esse, ac cum dicit Tyriam Pseudo-Sy-
no-

nodum anno Constantini trigesimo celebra-
 tam esse, Gregorium Syriano duce Episco-
 pum Alexandrinum ab Arianis constitutum
 fuisse, Sardicensem Synodum post intrusionem
 Georgii coepisse, & innumera alia, quæ ipse
 præpostere omnino recenset. Frustra igitur
 notas Consulares obtendunt, cum manife-
 stum sit perinde falli posse Socratem in notis
 Consularibus, atque in aliis quibuslibet. Ad
 hæc vero Socrates eodem loco sibi ipsi aperte
 repugnare deprehenditur, nam ait ibidem
 Athanasium obiisse, postquam multis pericu-
 lis perfunctus, quadraginta sex annos in Epi-
 scopatu complevisset. *Τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτη
 σὺν πολλοῖς τοῖς κινδύνοις τὴν ἐπισκοπὴν διανύσας.*
 Jam enumerent annos etiam à mense Janua-
 rio anni 326. quo contra Veterem fidem or-
 dinatum volunt Athanasium, ad secundam
 Maji anni 371. etiam rebus ad libitum suum
 constitutis, annos solum 45. & tres quatuor-
 ve menses reperient. Quamobrem negare
 non possunt hic sibi manifeste contradicere
 Socratem. Ludere porro videntur cum ad
 Socratis notas confirmandas, auctoritatem
 Rufini adhibent, qui ait obiisse Athanasium
 anno Episcopatus quadragesimo sexto, scili-
 cet ut illi interpretantur, nondum elapso: qua
 data interpretatione cum Socrate pugnabit
 Rufinus; quandoquidem alius elapso, alius
 nondum elapso dicit. Quantæ porro aucto-
 ritatis maxime in temporum recensione sit
 Ru-

Rufinus, vel ipse Socrates animadvertit initio Libri II. ubi ait : Rufinus qui Ecclesiasticam scripsit Historiam, in temporibus aberravit. Magnam profecto in temporibus perturbationem adtulit oportet, quam Socrates, infidus & ipse temporum indagator, animadvertere potuerit. Ne multa, Rufini testimonium maxime in temporum calculo parvi admodum momenti est, nugax enim apud omnes habetur : ac præterea usque adeo indiligens est, ut cum ait anno 46. Episcopatus obiisse Athanasium, an plenos, an non plenos annos intelligat, assequi nullo modo possit.

Altera quam nos cum plurimis doctis viris tuemur sententia, ea est, qua anno 373. obiisse Athanasium statuitur. Ea vero nititur primum Cyrilli Alexandrini (a) testimonio, qui cum annis circiter quadraginta post Athanasii mortem Alexandrinam sedem acceperit, longe cæteris est ante ponendus, utpote qui decessoris sui annos Episcopatus ignorare non potuerit. Is ait Athanasium Ecclesiæ Alexandrinæ præfuisse annis integris 46. ἐφ' ὅλοις ἔτεσιν, quod sane de annis tantum elapsis dici potest, quantumcunque sese torqueant adversarii, qui hæc de annis non elapsis intelligenda contendunt. Licet autem illi nulla prorsus auctoritate initium Episcopatus Athanasii conferant in mensem Januarium anni

(a) Epist. ad Solitarios.

326. mortem vero illius in secundam Maji
 anni 371. non plus quam quadraginta quin-
 que annos & tres quatuorve menses Episco-
 patus Athanasio concedunt. At dicant, quæ-
 so, num credi possit Cyrillum, cujus auctori-
 tas cæteris omnibus anteferenda est, dixisse
 Athanasium quadraginta sex annis plenis &
 integris Episcopatum tenuisse, si annis tantum
 quadraginta quinque & tribus quatuorve
 mensibus Ecclesiam rexisset Alexandrinam?
 Cur adjecisset *ἅλοις* integris, si anni illi non
 pleni & absoluti erant, & si quadragesimus
 sextus pene totus deficiebat? Certe ita planum
 est, *ἅλοις ἔπει* apud Cyrillum significare annis
 integris, ut exploratum est illud Basilii Epist.
 72. ταῦτα δὲ ἐγένοντο πρὸ δέκα καὶ ἑπτὰ ὀνχ ἁλῶν
 ἑτῶν, sic intelligenda esse: Hæc vero facta
 sunt ante septendecim non integros annos.
 Ex Cyrilli itaque loco aperte demonstratur
 Athanasii obitum ultra annum 371. differri
 oportere.

En alterum Alexandrinum Patriarcham
 Proterium Martyrem, qui annis circiter octo-
 ginta post Athanasii obitum Alexandrinam
 Sedem obtinuit. Is Athanasium anno 373. è
 vives excessisse testificatur in Epistola ad S.
 Leonem Papam, ubi sic legitur apud Buche-
 rium: In octogesimo nono anno ab Impe-
 rio Diocletiani, superstite beatæ memoriæ
 Patre nostro & Episcopo Anastasio, (lege
 Athanasio) cum XIV. Junæ Paschalis, XXVIII.
 die

die mensis Phaminoth, hoc est nono Kalendarum Aprilium die, provenisset die Dominico, in subsequentem translata est Dominicam; ita ut quinta die mensis Pharmothi, hoc est, pridie Kalendarum Aprilium, celebraretur Pascha Dominicum. Hæc nemine repugnante quadrant in annum 373. Hic observes velim Proterium, cum ait Athanasium superstitem fuisse eo anno, quo Pascha in sequentem Dominicam translatum est, ideo illud annotare, quia tantillo post tempore, sive elapso Mense, 2. Maji sequentis defunctus est. Nihil autem moror nuperi Scriptoris conjecturam, qui suspicatur in allato Proterii loco, pro superstite, legendum esse, defuncto. Nam si liceret veterum Scriptorum voces pro libito in alias commutare, quidvis hac ratione affirmari, omnia inverti possent. Deinde cur potius dixisset, defuncto Athanasio, si jam ille duobus ante annis, è vivis excesserat, quam sedente Petro, Athanasii videlicet successore? Athanasium certe nominavit, quia quo Episcopo sedente res memoratu digna acciderit, dictum oportuit: Superstitem fuisse addidit, quia paulo post, uno scilicet post mense, Sanctus Antistes obiit.

Hæc Cyrilli & Proterii loca meo quidem judicio rem conficiunt, & Socratis testimonium prorsus enervant. His adjice Hieronymum in Chronico, ubi in annum pariter 373. Athanasii obitum conjicit. Ille vero utpote

Athanasio æqualis & oculatus, ut ita dicam, testis, licet non accuratas semper temporum notas dederit, hac in re fide dignus est; tum quia tanti Antistitis, qui illo ævo pro Ecclesie lumine passim habebatur, annum obitus non videtur ignorare potuisse, tum quia fide dignioribus, nempe ipsis Athanasii successoribus accinit. Addit etiam Pagius Theophanis canonem, qui eundem notat annum. Nam et si Theophanes parum fidus Chronographus habeatur, non spernendus tamen est, quando cum tot aliis in temporum calculo consentit.

Aliud item argumentum eruitur ex Chronico Patriarcharum Alexandrinorum, evulgato per Abrahamum Ecchellensem, ubi dicitur obiisse S. Patriarcham septimo Beseinas, seu *παραυρος* die Jovis. Cujus mensis dies septimus cum die secundo Maji concurrat. Quare cum anno 373. dies secunda Maji in diem Jovis, sive in feriam quintam inciderit, in eundem annum optime confertur obitus Athanasii. Jam vidimus hunc Chronologum dies obitus Petri & Alexandri Antistitum Alexandrinorum accurate notasse. Diem vero mortis Athanasii eadem accuratione statuisse ex iis quæ supra diximus conspicuum est.

Aliud adfert eruditissimus Pagius ex Socrate, L. 4. c. 21. qui ait statim post mortem Athanasii Arianos Antiochiam ad Imperatorem

Valentem profectos esse, ut ejus ope Arianum Episcopum constituerent. Valens autem, ut probat idem Pagius, anno tantum 372. Antiochiam venit. Unde conficitur Athanasium post annum 371. obiisse. Verum præterquam quod Socratis testimonium non tanti facimus, ut cum solus profertur statim ei acquiescamus; hoc certe loco probaretur Athanasium mortuum esse 372. anno, quod etsi Baronius crediderit, jam nullus existimat. Quapropter donec exploratius quidpiam ea de re adferatur, hujusmodi argumentum non adoptandum putamus: quo unice probatur Socratem ut alibi frequenter, ita hic sibi met ipsi adversari. Quænam porro fides habenda Scriptori, qui quam posuerat notam Chronologicam, eodem ipso loco bis evertit? Jam quippe vidimus pugnantia narrare Socratem, cum ait Gratiano iterum & Probo Consulibus Athanasium obiisse, cum quadraginta sex annos in Episcopatu complevisset, quæ sunt *αἰούματα*, ut supra comprobatum est. Mox autem & consequenter adjicit, statim nulla interposita mora post decessum Athanasii Arianos Antiochiam ad Valentem Imperatorem Arianum adiisse, ut Episcopum suæ sectæ constituerent. Valens autem anno 372. non vero 371. venit Antiochiam, ibique per aliquod tempus consedit.

Ἐυθύς ἐν ἀνεθάρρουν οἱ ἀρειανίζοντες, τῆ τῆ βασιλείας ἀρχοῦντες θρησκεία, καὶ μηδὲν μελλήσαντες,

Q 2

γνωρίζει βασιλεῖ κατὰ τὴν Ἀπόχρῆαν τότε διάγο-
π. En tibi notam Consularem, qua Socra-
tes in annum 371. mortem Athanasii confert,
ab ipso Socrate bis pessumdatum.

Aliam profero Chronologiam notam, ha-
ctenus, ni fallor, inobservatam. Epistolas
Athanasii Festales, seu Paschales, quadragin-
ta septem exstare memorat Auctor vitæ S.
Athanasii, quam ex Arabico versam à v. Cl.
Renaudotio, in Praeiminaribus ad opera A-
thanasii edidimus p. CLIX. Epistolas vero A-
thanasii festales recenset Hieronymus inter
opera ejusdem. Ex Epistolis item Festalibus
fragmenta multa attulit Cosmas Ægyptius, a
nobis non ita pridem editus, (a) nimirum
ex secunda, ex quinta, 6. 22. 24. 28. 29. 40.
42. 43. & quadragesima quinta: Jam diu et-
iam inter opera Athanasii habetur fragmen-
tum ex trigesima nona. Ita ut vera jam nar-
rare deprehendatur Scriptor ille Arabicus,
nempe Severus Episcopus Archmoninæ. Cer-
te memini me a te ipso, Vir Doctissime,
audivisse, etiamnum exstare Arabice Episto-
las illas Festales Athanasii, ut fide dignorum
hominum testimonio acceperas. Epistola
autem Festales erant, quibus Episcopi Alexan-
drini, habito primum ad populum Sermone,
quo tempore Pascha celebrandum esset quo-
tannis annuntiabant. Ita ut hinc consequatur

(a) In Nova Collectione PP. T. 2. p. 216.

tur quadraginta septem solemnitates Paschales ab Athanasio prænuntiatas fuisse, totidem sc. quot enumerantur ab anno 327. quo secundum nostram aliorumq; ferme omnium recentiorum opinionem primum Pascha Athanasius Episcopus celebravit; ad mensem Majum anni 373. quo defunctum contendimus. Si autem anno 371. obierit, ut volunt adversarii, etiamsi in Januarium anni 326. ejus ordinatio referatur, non nisi quadraginta sex Paschata transegisse potuit. Suspicio autem ex illo 47. Epistolarum Paschalium numero factum esse, ut Abulbaracatus annos 47. Episcopatus Athanasio tribuerit, videlicet non elapsos, sed inchoatos tantum.

Eundem porro Epistolarum Festalium ritum observarunt Athanasii successores; sed earum pleræque temporum injuria interciderunt. Pauca supersunt ex Epistolis Festalibus Theophili. Cyrilli vero ejus successoris triginta Festales Epistolæ (scu potius 29. nam una deficit) ad nos usque devenerunt; reliquæ excidisse videntur. Quæ supersunt autem singulæ singulis annis publicatæ dicuntur in fine. Si illas unquam quadraginta septem Epistolas Athanasii Paschales, imo si postremam tantum in lucem proferri contigerit, tota de anno obitus Athanasii disceptatio tolleretur. Tametsi jam solutam arbitror: nam tot Chronologicæ notæ, illæque perspicuæ, quot supra adtuli, infirmum Socratis testimonium penitus obruere videntur. Jam

Jam restat, ut argumentum non meo solum, sed aliorum doctorum hominum judicio validissimum in medium adferam. Petitur autem ex Athanasii cum Basilio jam Episcopo sæ diuturna familiaritate, ex Epistolis ultro citroque missis, ex negotiis Ecclesiasticis, quæ mutua utriusque opera gesta sunt. Quia vero ex tempore ordinationis S. Basilii in Episcopum Cæsariensem, notæ eruuntur, ad annum obitus Athanasii statuendum, hic ea de re quædam prælibanda esse visum est. Carptim diximus sub finem vitæ Athanasii, Basilium ordinatum fuisse anno 370. 14. Junii, ut firmior fert sententia. Firmiorem vero sententiam non alia de causa diximus, quam quia in Martyrologio Romano, hæc dies ordinationi Basilii assignatur; unde Baronius, aliique post eum in eandem diem ordinationem ejus contulere, quia nimirum nulla alia dies usquam proponebatur. Re tamen subinde retractata, perpensisque accuratius iis, quæ in utramque partem proferuntur, Basilii ordinationem tardius factam comperimus, & eisdem, quibus Tillemon-tius, rationibus permoti, in mensem circiter Septembrem ejusdem anni protrahimus.

Gregorius Nazianzenus, Theologi Pater, in Epistola, quæ inter Basilianas quarta numeratur, quamque Basilio ante male adscriptam, Gregorio Patri jam docti omnes attribuunt, de morte Eusebii Cæsareæ in Cappa-

docia Episcopi, Basilii decessoris, agens, eligendum ei successorem dicit, urgetque ut ante hyemem proximam alter ejus loco subrogetur. Ἀλλὰ παρακαλῶ καὶ πάλιν καὶ πολλαῖς, πάντα ὄκνον ὑπερθεμένους, ἀπαντῆσαι καὶ προλαβεῖν τὰ ἐκ τῆ χειμῶνος δυσχερῆ, quæ perperam a Jacobo Mycrao interprete versa, ut monent Combesius & Tillemontius, ita nos reddimus: Sed etiam atque etiam sæpiusque rogo, ut omni deposita segnitie, hyemis difficultates antevertamus. Hæc sane verba clare indicant hanc Epistolam post medium anni 370. scriptam fuisse, & ordinationem Basilii, quæ post illam datam Epistolam haud dubie facta est, in mensem circiter Septembrem ejusdem anni opportunius conjiciendam esse. Qua posita temporis nota, ex gestis Athanasii cum Basilio jam Episcopo mox adferendis, nemo non videat jam labantem adversariorum opinionem, qui volunt Athanasium 2. Maji anni 371. obiisse, his postremis difficultatibus funditus everti. Nam à Septembri anno 370. quo ordinatus est Basilii, ad secundam Maji anni 371. qua mortuus est Athanasius vix septem Menses intercurrent: quo tam angusto spatio an possint ea, quæ mox memoranda sunt, includi, judicet eruditus Lector.

Primo autem Epistolas Basilii Episcopi ad Athanasium & Athanasii ad Basilium Episcopum enumerabimus, nec Basilianas solum

quæ hæcenus supersunt, (nam Athanasine una quidem superest) sed etiam eas quæ vel memorantur, vel scriptas fuisse exploratum videtur.

1. Prima quæ memoratur Epistola est Athanasii ad Basilium, Ep. 47. de Libya Duce, quem Athanasius ob perpetrata facinora ab Ecclesiæ communione rejecit. Illa vero à Basilio indicatur his verbis: Legi literas Sanctitatis tuæ. Quæ Athanasii Epistola perit, sola Basilii superest, qua dicit se Epistolam Athanasii Ecclesiæ suæ ostendisse.

2. Epistola est Basilii 48. ad Athanasium; qua de turbulento rerum statu dolet, rogatque Athanasium, in Occidentem mittat aliquos Viros, ut ejus monitis obtemperantes Occidentales, medicam manum Orientalibus rebus admoveant. Agit præterea de diffidio Antiochenam Ecclesiam lacerante.

3. In tertia Epistola 49. quæ est Basilii ad Athanasium, tam breviter de calamitatibus suis loquitur Basilius, ut alias ejusdem argumenti, vel prius, vel postea scripsisse omnino videatur. Quas autem ea de re mutuas ambo scripserunt, prorsus omnes amissimus.

4. Quartam Basilius 50. ad Athanasium de rebus Antiochenis Epist. per Dorotheum Diaconum misit eodem, ut videtur, tempore, quo superiorem.

7. In quinta 51. rogat Basilius mitti sibi Epistolas

stolas ad varios Episcopos per Dorotheum
Diaconum ad se redeuntem.

6. In sexta 52. dicit Petrum ab Athanasio
missum advenisse cum Dorotheo, quem se
ad Athanasium remissurum significat. Ibi-
dem agit de Marcello damnando.

7. Septimam 61. haud dubie ad Athanasium
misit, postquam Satino Diacono deferente
Occidentalium literas ab illo accepisset.

8. Octavam 75. item Athanasio misit Epi-
stolam, qua rogabat eum, qua forma Aria-
ni resipiscentes recipiendi essent. Etenim te-
stificatur se ea de re literas ab Athanasio ac-
cepisse.

Epistolæ Athanasii ad Basilium omnes pe-
rierunt, ut & aliæ fere omnes Athanasii ad
familiares. Ex Epistolis vero Basilii ad Atha-
nasium sex tantum supersunt. Duas alias de-
perditas, quæ sine dubio scriptæ fuerunt, su-
pra memoravimus; sed præter illas, alias
item scripsisse certissime videtur, quarum
memoria interiit. Improbabile namque pu-
tatur, nullam ultro citroque scriptam fuis-
se toto tempore Legationis Dorothei, qui Ro-
mam literis Basilii, Meletii, & Athanasii pro-
fectus, redux postea Athanasium in vivis
reperit. Vix credatur item nullam missam fu-
isse de gravissimo, quod cum Monachis ha-
buit, negotio circa Spiritum Sanctum. Ve-
rum ne illæ quidem quas misisse Basilium Epi-
scopum exploratum est, tam brevi, septem

scilicet mensium spatio potuisse dari videntur. Quandoquidem constat, non per veredarios, missas fuisse; sed vel per Legatos Diaconos ve ut supra videre est, vel expectata mittendi occasione, ut discrete ait Basiliius Epist. 49. Alexandria vero Cæsaream in Cappadocia quinquaginta circiter mansiones erant, quæ totidem dierum itinere absoluebantur. Jam quis non videat septem mensium spatium non satis esse ad itus & reditus, ut tot Epistolæ utro citroque mitterentur: etiamsi supponatur occasiones semper ex voto oblatas fuisse, ac Legatos nusquam confedissee, nec intermisisse viam, quod tamen aperte falsum est. Ut autem id clarius evadat, e re fuerit, de negotiis quæ mutua utriusque Athanasii scilicet & Basilii Episcopi operâ gesta sunt, quædam narrare, quo pateat, ne anni quidem spatium ad ea omnia peragenda suffecturum fuisse.

Primum negotium fuit de rebus Orientalium Ecclesiarum (a) ac præsertim Antiochenæ. Qua de causa Dorotheus Diaconus Antiochia Cæsaream a Meletio ad Basilium Episcopum mittitur. Is ipse Dorotheus postea Basilio Alexandriam, ubi aliquamdiu detinetur. Athanasius postea Dorotheum cum Petro quodam ad Basilium remittit. Basiliius postquam Dorotheum diutius detinuerat; ut sub finem negotiorum dimissus, res singulas gestas

(a) In Epp. Basilii ad Athanasium.

stas Meletio significaret, & postquam diem
 ex die expectando in longum tempus *εἰς πο-*
λυτὴν χρόνον, Dorothei profectio dilata fuerat,
 ipsum primo misit Antiochiam ad Meletium,
 ut ejus Epistolas ad Occidentales, & monita
 pro rebus gerendis acciperet: ac deinde ad
 Athanasium pergeret Alexandriam, ut ejus-
 dem pariter Epistolis & monitis instructus,
 inde Romam se conferret, res Orientalium
 cum Damaso & Italiae Episcopis acturus. Do-
 rotheus igitur jussa exequutus, primo Antio-
 chiam, deinde Alexandriam iterum venit: nam
 bis missum a Basilio Alexandriam, clare di-
 cit ipse Basilius in Epist. 52. Monet autem A-
 thanasium Basilius, ut Dorotheum prima na-
 vigandi occasione mittat in Italiam, ut se-
 quenti anno ea quae in optatis erant perfici
 possent. In Italiam itaque proficiscitur Do-
 rotheus, & Romam pervenit. Postquam
 ea quae in mandatis erant complevisset, cum
 Sabino Occidentalium Legato, qui primum
 Illyricum petiit, ut Illyricorum mandata lite-
 rasque acciperet, Alexandriam reversus est.
 Simul venisse Sabinum & Dorotheum certum
 videtur; ut ut vero sit, certum est, Sabinum
 & Dorotheum ab Athanasio exceptos, postea
 cum literis Occidentalium missos fuisse ad Ba-
 siliium Caesaream. Basilius vero postea Do-
 rotheum remittens ad Meletium, Athanasium
 ut superstitem commemorat. Jam quis haec
 omnia Dorothei itinera, diuturnas moras, ge-
 sta,

ita negotia credat, ne dicam septem mensium, unius etiam anni spatium perfici potuisse? ponendo quoque, quod non sine controversia quisquam concedat, Meletium statim atque Basilium in Episcopum Cæsariensem cooptatus est, antequam ea quæ de ordinatione ejus oborta sunt dissidia componerentur, de motibus Orientalium Ecclesiarum sedandis cum eo per Legatum egisse; ponendo etiam Athanasium, statim ut eam Basilium, quam postremam memoravimus Epistolam Meletio misit, e vivis excessisse. Omnibus, inquam, in gratiâ adversæ sententiæ compositis, non possunt Dorothei itinera, gesta, moræ tam brevi spatium includi. Certe Tillemontius moras Dorothei Romanas & Occidentales in totam hyemem anni 372. producit; & meo quidem iudicio optime: nam cur tot itineribus, tot gestis negotiis tam angusti limites præscribantur, ut Socratis calculum, tot gravioribus aliunde testimoniis jam obrutum, vindicemus? Vulgo creditur (a) Sabinum & Dorotheum Acta Synodi Romanæ, in qua Auxentius damnatus fuit, Alexandriam attulisse: quæ Synodus circa finem anni 371. celebrata fuisse putatur. Ejus autem Synodi & damnationis Auxentii meminit Athanasius in Epistola ad Epietum: certumque omnino videtur, Athanasium post illam datam Epistolam, duos etiam contra Apollinarium Libros edidisse,

(a) V. Till. Notes sur S. Damase.

ut diximus in Monitis ad eosdem libros : quæ nova accedit confutatio eorum, qui Athanasium ante medium anni 371. defunctum esse pugnant.

Alterum negotium quod Athanasium inter & Basilium jam Episcopum gestum est, memoratur in postrema quæ superest Basilii ad Athanasium Epistola, quam supra diximus per Dorotheum Diaconum diu jam peregrinatum, & longo tempore Cæsareæ, ut rerum exitus videret, versatum, allatam fuisse; in ea, inquam Epistola, quam putamus in annum 371. nec quidem ineuntem, conjiciendam esse, ait Athanasio Basilius, bene multos Episcopos existimare, Marcellum Ancyranum, memoratis ibidem de causis ab Ecclesia ejici oportere. Quo comperto Marcellus primum à Græciæ & Macedonia Episcopis literas commendatitias, & mutux communionis testimonia, per Legatos haud dubie postulavit impetravitque. Deinde Legatos misit Eugenium aliosque, (a) qui apud Athanasium id agerent, ut Marcellus & Marcelliani in sancti Antistitis communionem manerent: nana a communionem Athanasii nunquam semotum fuisse Marcellum, alibi à nobis probatum est. Athanasius vero coacta Synodo Episcoporum, quorum nomina partim excidère, partim supersunt, Marcellianos, postquam sanam & orthodoxam fidei confessionem, quam nos pri-

mum

(a) In Collect. Nova Tom. 2, p. 1.

mum edidimus, emisissent, ad comunione recepit. Porro si itinera & moras illas Dorothei, quae haud dubie ad annum 371. nec ineuntem extractae sunt, jungas tam cum Legatione Marcelli ad Episcopos Achaiae & Macedoniae, ut literas commendatitias impetraret, quam deinde cum itinere Eugenii Alexandriam, hisque si adjicias convocatum ibidem Synodum, ac receptos Marcellianos, statim deprehendes quantum à vero aberrant ii, qui volunt Athanasium secundâ Maji anni 371. obiisse. Post illam autem Marcellianorum receptionem, statim obiisse putandus est Athanasius, nihil enim hac de re cum Athanasio egit Basilus; sed cum Petro ejus successore, cui rescribens, ægre demum ad recipiendos Marcellianos animum appulit, qua de re vide quæ diximus in Diatriba (a) de Marcello Ancyrano.

Tertium suppeditat argumentum Basilii circa Spiritum Sanctum cum Monachis habita disceptatio. Cum enim non pauci, iique pii homines etsi sanam de spiritu sancto doctrinam tenerent, nollent tamen Spiritum Sanctum aperte Deum vocare, quia non ita appellabatur in Synodico: iis sese attemperans Basilus, ne cuiquam offensionem esset, ab hujusmodi voce Deus, de spiritu sancto loquens, abstinerebat in concionibus. Hinc arrepta occasione Monachi quidam Basilium ob dissimulatam veram

(a) Collect. Nova Initio.

ram doctrinam criminabantur. Id porro accidit vertente anno 371. ut ex Epist. 33. Basilii clare comprobatur; nam id tunc agi indicat, cum jam immineret tempus quo vel sedibus ex Ecclesia pellendus, vel gravius quidpiam passurus erat; id est, Valente jam iter agente Cæsaream, ut mox dicemus. Rem edidit Athanasius, (b) primo per Johannis & Antiochi Presbyterorum Epistolam, quibus respondet ille, audaciam Monachorum graviter arguens; postea narratu cujusdam Dianii, qui an Athanasium adierit, an ei tantum literis rem indicarit, non potest ex Athanasii verbis ita clare percipi. Tertio ex Epistola Palladii, cui pluribus respondet Athanasius, carpitque Monachos illos Cæsarienses, quibus ea de re se jam rescripsisse testificatur. Non decere, ait, tantum virum a suis temere impeti, cum maxime ille jam pro veritate in agone sit constitutus, ἀγωνιζόμενον μάλιστα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, quibus verbis clare indicat, Basilium cum Valente Imperatore in eum jam congressum venisse, quem se pertimescere Basilium supra significabat. Unde sequitur prædictam Athanasii Epistolam, vel in fine anni 371. vel ut probabilius videtur, in initio sequentis scriptam fuisse. Valentem enim vertente anno 371. Cæsaream venisse, & hycenis partem eodem loco peregrisse certum est. Cum autem tunc superstitem fuisse Athanasium

(b) Athan. Ep. ad Palladium & ad Johan. & Antiochum.

sum ex supradictis liqueat, hinc sane evertitur opinio eorum, qui cum Socrate putant Athanasium anno 371. die secunda Maji defunctum esse.

Cum hæc jam sat explorata sint, ac quæ de anno obitus Athanasii supra adtulimus vix, ac ne vix quidem possint in controversiam vocari, quod in vita Athanasii de Melania Romana carptim diximus, posset fortasse silentio prætermitti. Sed quia Palladii locum, ut subodoratus est V. Cl. Pagius corruptum, nos restituere posse putamus, hæc de re pauca nobis tractanda sunt. Auctore Palladio diximus Melaniam ovina pelle donatam fuisse ab Athanasio; idque contigisse anno 372. atque adeo non stare posse calculum eorum, qui ante medium anni 371. Athanasium defunctum esse pugnant. Palladius enim in Historia Lausiaca cap. 20. narrat hyænam, in mercedem restituti catulo suo oculorum usus, ovinam pellem Marco Abbati obtulisse; Marcum postea pellem Athanasio, Athanasium Melaniæ dedisse. Palladii verba Græca vitata sunt in Editis sicque habent: καὶ τῆ ἐξῆς ἡμέρᾳ κώδιον προβάτου μεγάλης ἤνεγκεν τῷ ἁγίῳ καὶ μακαρίῳ Μάρκῳ. ὅπερ κώδιον οὗτος ὁ τῆ χριστοῦ δῆλος καταλέλοιπεν τῷ ἁγίῳ καὶ μακαρίῳ Ἀθανασίῳ τῷ μεγάλῳ. ὡς δὲ καὶ ἡ μακαρία τῆ χριστοῦ δῆλη Μελάνη μοι εἶπεν, ὅτι παρὰ τῆ ἁγίης καὶ θαυμασίης ἀνδρὸς Μακαρίου ἐγὼ ἐλάβον τὸ κώδιον ἐκεῖνο.

Ibi vero textum corruptum esse jure arbitra-

(tur

tur laudatus vir Pagius. Verum in hoc labitur, quod Marcarium pro Marco substituat; nam hic de Marco non de Marcario agitur. Auguratur itaque postrema verba sic legenda esse, ὅτι παρὰ τῆς ἀγίας καὶ θαυμασίας ἀνδρὸς Ἀθανασίου ἐγὼ ἔλαβον τὸ κώδιον ἐκεῖνο. Probata vero mihi restitutionem ut auctoritate Manuscriptorum munirem, Bibliothecas Regiam & Colbertinam adii, atque in Regio Codice num. 1978. optimæ notæ 700. circiter annorum, lectionem reperi qualem ferme Pagius proposuerat, quæ sic habet: Καὶ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ κώδιον προβάτῃ μεγάλῃ ἠνεγκεν τῷ ἀγίῳ καὶ μακαρίῳ Μάρκῳ ὅπερ κώδιον ἔτος ὃ τῷ Χριστῷ δῦλος καταλέλοιπεν τῷ ἀγίῳ καὶ μακαρίῳ Ἀθανασίῳ τῷ ἐπισκόπῳ. ὡς δὲ καὶ ἡ μακαρία δῦλη τῷ Χριστῷ Μελανίον (sic) μοι εἶπεν, ὅτι παρὰ τῆς ἀγίας καὶ θαυμασίας ἀνδρὸς Ἀθανασίου ἐγὼ ἔλαβον τὸ κώδιον ἐκεῖνο. In Codice autem Colbertino num. 4474. annorum circiter 606. eadem prorsus lectio habetur, hoc uno excepto, quod μελάνη scribatur pro μελανίον. Sensus est. Ac sequenti die Sancto beatoque Marco (hyæna) ovis magnæ pellem attulit: quam pellem idem Christi servus sancto beatoque magno reliquit. Beata vero Christi famula Melania dixit mihi: Eam pellem ego a sancto & admirando viro Athanasio accepi. En tibi totum Palladii locum sartum & tectum. Eam autem veram esse lectionem confirmatur ex vetustissimo Codice Latino Bibliothecæ Colbertinæ, ix. Class. IV. Fasc. II. R Sæ.

Sæculi, ubi Historiæ Palladii Lausiacæ anti-
 qua versio habetur ibi vero sic legitur: Se-
 quenti autem die eadem bestia sancto ac bea-
 tissimo Marco pellem ovis exhibuit: quam
 memoratus servus Christi Sancto Athanasio
 dereliquit, quam sancta Melania postea a bea-
 tissimo viro Athanasio accepisse se dixit. Huic
 standum lectioni neminem inficias iturum esse
 puto. Nam alia quæ fertur in editis & in
 aliquot. MSS. repugnare prorsus videtur. Et
 sic vero ab initio lectum esse probat vetustis-
 sima illa versio Latina. Ex aliis autem Ma-
 nuscriptis, unus Regius, quo videtur usus Jo.
 Meursius qui primus Lausiaca græcè publica-
 vit, eandem quam editi habet lectionem.
 Est vero Codex recens, a tempore Francisci
 primi descriptus numero 2282. Alius Co-
 dex Colb. pro *Αθανασίω* habet *Μακαρίω*, & in-
 fra pro *Αθανασίῃ* *Μακαρίῃ*. deceptus videlicet
 fuit Librarius voce *Μακαρίω* quod est epithet-
 on Athanasii, quam ipse pro nomine pro-
 prio habuit. Alius item Cod. Colb. pervetu-
 stus primum habet *Αθανασίω*, deinde vero pro
Αθανασίῃ, ibi legitur *Μάρκῃ*, quæ sunt *ἀοῖσα-
 τῶν*, nam hinc sequeretur Marcum eandem
 pellem, quam Athanasio reliquerat, scilicet
 cum è vivis excessit, postea Melaniæ dedisse.
 Hi certe postremi MSS. inter se non consen-
 tiunt, & vitium aperte præferunt. Itaque
 lectionem, quam eruditus Pagius, perspectâ
 prioris *ῥοθῆῃ*, substituendum putabat, hic ex
 opti-

optimis MSS. restituimus. Constat igitur Melaniam, ipsa Melania narrante, pellem accepisse ab Athanasio: ut tandem sit de hyænæ historia, quam plerique viri docti vocant in dubium, certum est, Melaniam hoc munere ab Athanasio donatam esse.

Hoc vero donum ab Athanasio accepisse Melaniam anno 372. probatur ex Hieronymi & Paulini testimoniis; prior enim ait in Epistola XXV. ad Paulam; ingruente jam hyeme, Melaniam navigasse Hierosolymam. Paulinus vero in Epistola XXIX. ad Severum ait, eam post quinque lustra, & quidem pene exacta hyeme, in Occidentem remeasse, ac viginti dierum spatio Romam appulisse. Remigravit autem anno 397. ut probat Pagius ad hunc annum. Si autem quinque lustra sive viginti quinque annos ab anno 397. retro supputaveris, in annum incidet 372. ac dicas necesse est non potuisse Melaniam ab Athanasio pellem accepisse ante annum 372. atque adeo non obiisse Athanasium secunda Maji anni 371. Hanc vero postremam Chronologicam notam fusius prosequitur laudatus Pagius ad annum Christi 397. ubi vide sis. Nam ea de re pluribus agere non libet, cum aliunde sententia nostra de anno obitus Athanasii tam multis, tam perspicuis notis asserta fuerit, ut spes sit adversam opinionem, sensim desertum, ac prorsus demum ablegatum iri.

His plura addi poterant, nec desunt alia argumenta, quibus in promptu esset ea, quæ supra dicta sunt affirmare. Verum hæc satis sunt: nostræ quippe sententiæ, ut audio acquiescunt omnes pene Historiæ Ecclesiasticæ studiosi. A notis item nostris Chronologicis non recedit, ut spero, Vir Cl. Renaudotius, qui integram a S. Marco usque ad Sæculi XIII. initia Patriarcharum Alexandrinorum successionem concinnavit, tum ex Severi Episcopi Aschmoninensis, Michaëlis Episcopi Taneos, Mauhoubi filii Mansur historiis; tum ex aliis Christianorum Coptitarum monumentis: adjuncta ubi necesse fuit luce ex Muhhammedanis. Quod opus pro ea qua laudatus Vir pollet eruditione & Linguarum Orientalium peritia, omnibus numeris absolutum & jam ad editionem paratum est. Tu vero, Vir Doctissime & amicissime, Vale, & quid de observationibus nostris existimes indicare ne graveris.

ULRICAE ELEONORAE,

Augustissimæ Suecorum

Reginae ad Cantones

Evangelicos Helveticos

EPISTOLA,

ULRICA ELEONORA Dei gratia

Suecorum, Gothorum, Vanda-

lorumque Regina &c. &c.

Nobilibus, Spectabilibus & Amplissimis Amicis nostris sincere dilectis, Evangelicarum Helvetiae Fœderatarum Civitatum, Tiguri, Bernæ, Glaronæ, Basileæ, Scaffausii, Abbatibus cellæ, Sancti Galli, Mulhausii & Biela Consulibus, Scultetis & Senatui salutem & Benevolentiam nostram Regiam singularem.

BInas vestras litteras accepimus, quarum alteris de edicto, contra Catechismum Ecclesiæ Palatinæ promulgato, alteris etiam de dimidio ad Spiritum Sanctum Heidelbergæ templo ablato, utrisque autem de attentata Religionis libertate, adeoque miseræ Palatinæ Ecclesiæ sorte conquerimini, atque pro sacro,

quo eidem conjuncti estis vinculo, avitam gloriam, opem & auctoritatem nostram in adserenda Religionis libertate imploratis. Certe hæc talia non sine tenero quodam doloris sensu percepimus, afflictamque Ecclesiæ vicem admodum miseramur. Hunc tamen affectum nostrum magnopere levat, cum pius ac constans ille ardor, quem pro Religione ejusque Consortibus declaratis, tum etiam ea, quam in Nobis vos repositam habere fiduciam significatis. Nos quemadmodum causam Ecclesiæ Evangelicæ pro Dei & Nobis vobiscum communi causa habemus, ita per divinam gratiam gnaviter & constanter eam ut par est agere & propugnare nunquam intermitteremus, quare per nostros in Germania Ministros, quibus de hoc negotio mandata dedimus, omnem operam auctoritatem & studia nostra eo collocare & intendere non cessabimus, quo memoratæ Ecclesiæ Palatinæ sua libertas quantocius restitui & integra semper relinqui possit.

Ceterum DEUM Ecclesiæ Statorem & Protectorem vobiscum ardentem imploramus, ut eandem clementer tueri & conservare ejusq; afflictæ & oppressæ membra ubiq; fovere sustentare & erigere velit, cujus potenti gratiæ & tutelæ vos omnes ex animo commendamus. Dabantur Holmiæ d. 26. Januarii
C10 1000XX.

Vestra bona amica
ULRICA ELEONORA.
Von Höpken.

TIGURINORUM ad BASILEENSES

Epistola, qua literas illustrissimi Archiepiscopi Cantuariensis ad se missas comitantur.

Viri plurimum Reverendi, Excellentissimi, Clarissimi, Celeberrimi, Antistes, Pastores, Professores solertissimi, Meritissimi, Fratres in Christo observandi.

Cognoscite sic, Viri Maximi, quantopere ad systaticas vestras mitissimum Primatis Angliæ pectus adversis Palatinæ Ecclesiæ indoluerit, quam fortiter ac feliciter Patrocinium pressorum Fratrum coram Augustissimo Anglici Parlamenti Senatu gesserit, quantum immo & Serenissimus Rex & Senatores Principes omnes afficiantur malis, quibus Christi grex velut spinis, implicatus, jugiter excrucietur. Intulerunt Principes in Ecclesiam gloriam suam & divitias, & ejus in bonum omnem suam & Auctoritatem, & potentiam & prudentiam impendent, utinam desiderato cum successu, utinam ad concussionem throni injustitiæ, quo cum Deus noster non conciliabitur unquam, quia improbitatis sceptrum membrorum Christi terga

velut fuste fatigare, & virgis variare non cessat. O DEUS confringe brachium impii & impiorum suorum asseclarum, ne audeat deinceps terribilis esse, homo miser ex terra. Responsoriæ autem Primatis de verbo ad verbum hæ sunt.

Amplissimo Viro

Fratri in Christo Colendissimo

D. D. Johanni Ludovico
Neuschelero,

Ecclesiæ Tigurinæ Antistiti dignissimo

GUILIELMUS providentia divina
Archi-Episcopus Cantuariensis
S. P. D.

Quod iteratis literis vestris non tu solum, Præstantissime Domine, sed & Ecclesiarum Reformatarum Helveticarum Pastores atque Professores, me porro amplificare dignemini, gratias quas possum maximas & tibi & illis referre festino: Vobisque omnibus persuasissimum esse cupio, neminem amicitiam vestram aut pluris facere, aut debito amoris affectu retribuere totis viribus magis enisurum.

Quantum mihi cordi sint, quod imprimis mihi commendatis, Fratrum nostrorum, religionis causa persecutionem patientium, Jura
at-

atque libertates & sæpe antea privatim & nuper publice testatus sum : Cum reverso in Angliam Rege nostro Serenissimo , Episcopisque ad reditum ipsi gratulandum ; simul convenientibus omnium eorum nomine Regiæ Majestati gratias retuli ob susceptum illorum Patrocinium ; Et ut eos , eorumque causam , gratiose tueri pergeret , obnixè oravi . Annuit votis nostris religiosissimus Princeps ; Et ut eo firmiter sese astringeret ad hoc tam pium opus peragendum , intercessionem nostram in publicum emitti voluit , ut scirent omnes , quo animi affectu nos illius auxilium , ad fratres nostros tuendos , exoraverimus ; quâ dignâ Rege Christiano promptitudine ille eorum protectionem atque patrocinium in se suscepit .

Neque hic substitit cura nostra , sed cum in publicis Regni comitiis gratiæ pro more Celsitudini Regiæ dicendæ essent ; in conventu Procerum adeo vel fortiter vel feliciter eorum causam egi , ut omnes una Principes , nobilesque regni censerent , Regiæ Majestati gratias speciatim adjiciendas , quod hosce Christi servos contra persecutorum suorum injurias defendendos suscepit ; utque illos porro protegere dignetur , eandem regiam Majestatem humiliter supplicarunt .

Quod ad unionem Protestantium spectat , in qua altera pars litterarum vestrarum versatur , nec in illa opem operamve nostram

desiderari passus sum. Quo in statu hæc tam utilis seu potius necessaria inter eos pax sit, vobis satis perspectum esse credo.

Plures utrinque Viri prudentissimi hanc tam sacram concordiam absque mora conciliandam putant. Ceteri, nisi vana spe lactamur, in eandem sententiam brevi conspirabunt. Ego, si quid in hac re efficere valeam, non deero officio meo, neque patiar, ut in hac tam pia causa quisquam me vel negligentiae vel tepiditatis insimulet.

Gaudeo interim controversiam de Formula consensus apud Bernenses agitatam, neque huic tam proficuo incepto obicem posituram, neque Ecclesiis vestris intempestivam animorum discordiam illaturam. Formula docendorum, si quidem cum prudentia atque *merita* debita concipiatur; res certe est & in se utilis, & ad sanam doctrinam conservandam pene necessaria: Contra hujusmodi normam aliquid publice docere nemo pacis amator attentabit. Si quis turbulenti ingenii homo aliquid ejusmodi auderet, merito ego talem coercendum censerem. Sed alia longe res est, quod sic publica auctoritate statutum fuerit docere, alia, non docere contrarium. Ad hoc, pacis atque concordiae causam, Vir bonus facile sese adstringi patietur: Cum è contra neminem esse credo adeo perfrictae frontis, ut licere sibi putet ea aliis tanquam
vera

vera proponere, quæ ipse esse falsa aut certo cognosceret aut firmiter crederet. Adeo mihi idem esse videtur, conscientiiis hominum tales articulos credendos imponere atque docendos statuere.

Sed de his satis : Deus pacis ac Veritatis ita vos sancto suo Spiritu ducat atque illuminet ; ut & quæ vera sint, retineatis ; & quæ ad pacem vestram atque concordiam faciant, semper sequamini ; nec hæresibus infecti, neque schismatibus distracti ! Hoc in voto desino, meque profiteor

Amplissime Domine

Ex Ædibus nostris Lambetanis

XII. Kal. Januar.

MDCCXX.

Tuus in Christo conservus
Dilectissimus

WCant.

Valete, Viri æstumatissimi, salvete cum
Fratribus, constantius nos amate, & pro Li-
beratione Sionis calentes fundite preces jugi-
ter

ter. Deus remunerator erit, cujus gratiæ &
spiritui Vos commendamus omnes.

Rev. Rev. Nominum VV.
indefessi cultores

Tig. ad. 8. Febr.
1720.

Ecclesiæ scholæque Tigurinæ
Proceres, Professores, Pa-
stores eorumque nomine

Joh. Ludovicus Neuschelerus
Eccles. Tig. Antistes.

C. A. HEUMANNI,
HEBDOMAS PAULINA,

Hoc est,

EXPLICATIO

SEPTEM LOCORUM
EPISTOLAE PAULI
AD CHRISTIANOS ROMAM
MISSAE.

I.

Rom. I. 4.

Ἡ δὲ ἐπιθέσις ἢ Θεῶν ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἀ-
γνωστῆς ἐξ ἀνασάσεως νεκρῶν κ. τ. λ.

CUm hæc verba non minus valeant ad
confirmandam Christi Deitatem,
quam ea, quæ inferius Cap. IX. v. 5.
leguntur, Sociniani (a) nervos
intendunt omnes ad vim eorum in-
fringendam. Vid. Jo. Crellius & Schlichtingius
in

(a) His hoc quidem loco supettias fert Jo. Clericus, qui
tamèn in epistola tertia sub *Liberii a S. Amore*, nomi-
ne

in suis ad Rom. I. v. 4. Commentariis. Maxime illi contenderunt, τὸ δεῖξεν nusquam occurrere sensu *declarandi manifestandique*, sed semper significare *constitutionem*, adeoque a Paulo indicari, *Christum per resurrectionem constitutum esse Filium Dei, hoc est, Regem ac Dominum summumque sacerdotem*. Verum, ut tacquam, vetustissimos Græcos (b) interpretes vocem δεῖξεν exposuisse per ἀποδείχθην & ἀποφανθην, ex ipsa indole vocis ὁρος id comprobabat Erasmus. Græcosque pariter scriptores τὸ ἐξω hac notione vocabulum δεῖξεν usurpasse, Fesselius (c) docet atque Alexander (d) Morus. Idem Fesselius cætera quoque nostri commatis verba suscepit explananda: qua in re etsi nihil veritati divinæ repugnans attulit, a vera tamen Apostoli sententia aberrasse mihi videtur. Primo enim τὸ ἐν δυνάμει non aliud significat, quam *potenter*, per Hebraicum quendam, Apostolo sui ipsius interprete Coloss I, 29. ubi testatur, *Deum in se operari ἐν δυνάμει valide ac potenter*, kräftiglich / ut recte Lutherus reddidit. Deinde τὸ κατὰ πνεῦμα op-

ne edita p. 75. scripserat, τὸ δεῖξεν significare *demonstrare, ita clare definire, ut nulla esse possit ambiguitas, ita clare ostendere, ut id in dubium revocari non possit.*

(b) Vid. Erasmus ad h. l. & Fesselius Adv. S. lib. I. cap. 4. pag. 38.

(c) loc. cit.

(d) Not. ad h. l. p. 103. sq.

opponitur τῷ κατὰ σάρκα, v. 3. Cum igitur hoc significet secundum humanam naturam, sequitur, ut illud sit secundum divinam (e) naturam, quæ verissime vocatur Spiritus sanctitatis, in humana natura per arctissimam ac personalem unionem inhabitans. Dicit autem Apostolus πνεῦμα ἁγιοσύνης, non ἅγιον, partim ad indicandam hujus hominis Θεανθρώπου præ cæteris φιλανθρώποις ὑπερῆχην, partim ad innuendum hujus πνεύματος discrimen a Spiritu sancto, tertia Trinitatis persona. Denique quod additur ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, causam ostendit & fundamentum, ex quo pateat, Jesum esse Filium Dei verumque Messiam: adeoque hæc verba connecti oportet cum voce ὁμοθέοντες. Sentit enim Apostolus, ex eo, quod Christus, uti prædixerat, in vitam redierit, luce meridiana clarius esse, eum haud mentitum esse personam Messiae, sed omnino esse, ut Petri (f) verbis utamur, τὸν χειρῶν, τὸν ὕον τῆ Θεῆ τῆ ζῶντος. Verba itaque Pauli hunc in modum reddi debent: *Jesus Christus secundum humanam naturam descendit a Davide, at per resurrectionem suam a mortuis potenter (quæ enim major potentia, quam vel resuscitare mortuos, vel mortuum resurgere?) manifestum fecit, se secundum Spiritum in ipso (mediate unione personali) habitantem esse filium Dei,*
 ejus.

(e) Hæc interpretatio etiam in mentem venit & placuit Roëllio Comment. in Epist. ad Ephes. p. 482.

(f) Matth. XVI, 16.

ejusdem cum Patre essentiae majestatisque.

II.

Rom. I. 17.

Δικαιοσύνη γὰρ Θεὸς ἐν αὐτῷ δοκιμάζεται ἐκ πίστεως εἰς πίσιν.

Justitiam Dei hoc loco esse justitiam, quæ Deum hominibus reconciliat, (die vor SOE gilt/ uti vertit Lutherus,) dubitationem nullam habet. Illa igitur, inquit hoc loco Paulus, revelatur in Evangelio: quod scilicet sit justitia non ἐξ ἔργων, (Rom. III. 20.) sed ἐκ πίστεως, quod alibi (Rom. III. 22.) vocatur διὰ πίστεως. Revelatur autem hæc vera coram DEO justitia εἰς πίσιν, hoc est, eo fine, ut abjecta meritorum nostrorum fiduciâ per solam fidem redeamus cum Deo in gratiam. Tò εἰς eodem sensu recurrit infra Cap. XII, 2. & XV, 4. ac pluribus locis, quæ observavit Nortonus Knatchbullus & Hammondus, quos video mihi plane suffragari in explicandis istis verbis: ἐκ πίστεως εἰς πίσιν. Hæc enim quatuor verba quam torqueant interpretes, nemini ignotum est. Vide, quæso, præter tot Commentatores Glasium in Philologia p. 1027. Wisium Miscell. sacr. T. II. Exercit. 23. §. 4. p. 736. Surenhusium in Βίβλῳ καταλλαγῆς p. 435. qui & p. 436. me docet, Francisco Junio eandem placuisse interpretationem, quæ mihi in mentem venit: quod viri eruditissimi suffragium mihi

hi est pergratum. Sensus igitur Pauli iste est :
*In Evangelio nobis revelatur vera coram Deo ju-
 stitia, proveniens scilicet (non ex nostris operi-
 bus, sed) ex fide, UT proinde credamus, atque
 hoc modo justi coram Deo fiamus. Addo
 locum maxime παράδηλον, quem nec Ham-
 mondus observavit nec Knatchbullus, Actor. XI.
 18. Καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν
 εἰς ζωὴν, hoc est, ut rectissime παραφράζει E-
 rasmus; DEUS etiam gentibus concessit pœnitentiam,
 UT vitam assequantur eternam.*

III.

Rom. V. 7.

Μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίης τις ὑποθανεῖται, ὑπὲρ
 γὰρ ἰσθμῶν ἀγαθῶν τάχα τις καὶ πολὺ ὑποθανεῖν.

Tantopere hic locus exercuit lectores vel
 doctissimos, ut quidam ausi sint criticum ad-
 movere cultellum, & verba quædam tan-
 quam ἐμβεβλημένα refecare. Certe Tanaquil-
 lus (a) Faber lib. II. epist. Crit. 12, hæc verba :
 Class. IV. Fasc. II. S ὑπὲρ

(a) Audaciam hanc Fabri castigavit nuper admodum
 Cl. Moshemius noster in dissertatione, quæ Kilias
 produit; De eo, quod justum est, circa literarum Sacra-
 rum ex præcis scriptoribus interpretationem & emenda-
 tionem pag. 65. Conferri alias de hoc loco meretur
 Hieronymus in epist. CLI. ad Algasiam, ubi quinque
 illius affert expositiones, Th. Gatakerus Advers.
 Miscell. L. II. c. 9. Hoornbeekius in Miscell. sacris, quæ
 in

ὕπερ γὰρ τῆ ἀγαθῆ τάχα τις καὶ πολὺ ἀποθα-
 νείν, eijcit pro glossemate, eaque e margine
 in locum non suum translata esse contendit,
 addens, *Bochartum* quoque (at quantus vir!)
 suæ subscripsisse sententiæ. Verum partem
 sinceram a *Fabro* recidi, ac omnia sana esse,
 statim apparebit; ubi lucem his verbis affu-
 derimus, quam quidem non video in *Thome*
Godvini interpretatione, quæ in ipsius *Mose*
& Aarone legitur lib. I. cap. 9. §. 5. Dico itaque,
 τὸν δίκαιον ac τὸν ἀγαθὸν præfenti loco ita dif-
 ferre, ut prior vox sit *absoluta*, posterior *re-*
lativa. Scilicet *δίκαιος* est homo per se virtu-
 te præditus, sed uti non injuriâ, sic nec be-
 neficio alteri cognitus: *ἀγαθὸς* vero (b) est

homo
 in certis editionibus vocantur *Vetera & nova* L. III,
 c. 18. *Homborgius* in *Par. S.* pag. 203. qui *ἀγαθὸν* ex-
 plicat pro *divite, præstanti & potente*. *Raphelius* in
 annot. phil. ad N. T. ex *Xenophonte* collectis p. 103.
 ubi notabilem locum ex *Cic. Off. L. III. c. 15.* ubi *ju-*
stum a bono distinguit percommode affert. Quibus
 addatur *Benedictus Pererius* in *disp. sel. ad S. script.*
T. II. p. 578. ubi inter alias adducit interpretatio-
 nem *Ambrosii Catharini*, qui per *justum* intelligit
hominem virtute præditum, per bonum vero hominem
liberalem & benignum & beneficum, pro quo facilius sit
reperire, qui mortem adeat, quam pro justo. Magnum
enim & multiplex acceptum ab aliquo beneficium, vehe-
mentius nos ei devincit, quam spectata in alio justitia.
 Quæ, nisi fallor animi, non multum a sententia cele-
 berrimi *Heumanni*, quam & nostram esse profite-
 mur, abeunt. T. d. H.

(b) Eadem interpretatio est *Knatchbulli, Hammondi, &*
Clerici: quanquam priores duo, quod dicunt, non
 probant.

homo, qui multa in alterum contulit beneficia, mutuamque ejus amorem ita incendit. Prioris vocabuli significationem eam, quam attuli, ut probem, nemo a me exiget. De voce autem ἄγαθός cum res non æque sit in aprico, age, afferamus exempla nulli dubitationi obnoxia. Matth. XX, 15. ἄγαθός Lutherus reddidit gütig / id est, wohlthätig / habetque consentientes interpretes ad unum omnes. Sic τὸ ἀγαθὸν designat beneficium Rom. XII, 21. & ad Phil. v. 14. Ac τὴν ἀγαθωσύνην Rom. XV, 14, & 2. Thessal. I, 11, Pastor recte exponit de benevolō affectu ad benefaciendum proximo. Conf. Suergerus Thes. eccl. v. ἀγαθωσύνη. Nec Hebræis hæc dictio insolens est. Certe Prov. XXII, 9. *beneficus* ac *benignus* homo vocatur *bonus oculo*, ut recte interpretatus est Geierus. Ac Jerem. XXXIII. 11. DEUS vocatur טוב, hoc est, *benignus*, *misericors*. Ibidem v. 14. memoratur הַדְבָר הַטוֹב, *verbum bonum*, id est, vox *benignissima*, quam edidit DEUS ad populum suum. Quid? Latini quoque hoc loquendi genere utuntur. Audiamus Phædrum lib. III. fab. 15. v. 17.

Facit parentes BONITAS, non necessitas.

item P. Syrum:

In nullum avarus BONUS est, in se pessimus.

Quid? ipse Cicero idem nos docet, cum lib. II. de Nat. deor. scribit ita: *Jupiter a majoribus nostris Optimus Maximus dictus est, & quidem ante*

OPTIMUS, ID EST, BENEFICENTISSIMUS, quam Maximus, quia majus est, certeque gratius, prodesse omnibus, quam opes magnas habere. Sed plura accumulabo exempla ex Latinis auctoribus, quia video, philologos hujus notionis admodum fuisse incuriosos. Cicero igitur lib. III. de offic. cap. 6. tanquam synonyma conjungit beneficentiam, liberalitatem, bonitatem. Idem lib. I. c. 16. quam virtutem prius vocarat benignitatem, eam paulo post appellat bonitatem. Idem lib. II. cap. 18. Gratissima est liberalitas, inquit, eoque eam studiosius plerique laudant, quod summi cujusque BONITAS commune perfugium est omnibus. Idem in Oratione pro Ligario, capite ultimo: Nihil est tam populare, quam BONITAS. - - Homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quam salute hominibus danda. Pari modo Pædrus lib. IV. fab. 25. v. 17.

- - *Olim senio debilem*

*Frustra adjuvare BONITAS nitetur tua,
Cum jam defierit esse BENEFICIUM utile.*

Idem Curtii verbis inest sensus lib. VI. cap. 5. n. 3: Hoc uno torqueor, quod precipiti senectute, diu frui tua BONITATE non possum. Sic Horatius lib. I. sat. 2. v. 51. pro synonymis conjungit tres istas voces, munificus, BONUS, atque benignus. Ac Virgilius Æneid. I. 199. Accipien vocat bonum, hoc est, ut adjecta historia

exponi jubet exposuitque *Minellius*, *beneficum*. Idem libro eodem v. 738. Junonem appellat *bonam*, id est, interprete *Taubmanno*, *propiti- am*. Nec prætermittendus *Cornelius Nepos* est, qui *Miltiadem* Cap. VIII. n. 3. testatur eam *po- testatem bonitate retinuisse*, id est, benigno & civium amantissimo imperandi genere. Sic & *Curtius* lib. VI. c. 8. n. 22. *bonitatem* regis op- ponit *crudelitati*. Ac *Eutropius* lib. VII. cap. 13. n. 5. scribit, fuisse *Vespasianum* *placi- dissimæ bonitatis*, ut qui *majestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exilii pœnam*. Qui & de *Traiano* lib. VIII. cap. 2. n. 29. *Adeo*, inquit, *in eo gloria bonitatis obtinuit*, ut, cæte- ra. Habemus igitur hunc *Pauli* sensum, *ne- minem oppetere mortem pro homine quantumvis pio bonoque, sed a quo tamen nihil boni in se profectum sit; illud autem contingere posse, ut homo pro eo moriatur, quem ob accepta beneficia tenerrime amet; (sic notæ sunt historix de servis pro domino, de uxoribus pro marito, mortem subeuntibus:) at nos homines a Deo impensissime amatos esse, cum tamen nec essemus δίκαιοι, sed (v. 8.) ἀμαρτωλοι & (v. 6.) ἀσεβεις: neque αγα-θοι, quippe cum Deo (ne ullius quidem bene- ficii capaci) non solum nihil boni præstiterimus, sed, quantum quidem in nobis fuit, maleficiis eum affe- cerimus, tanquam hostes, v. 10. Ex quo Apo- stolus colligi vult summum ac plane sine ex- emplo amorem, quo Deus in nos feratur.*

Rom. VI. 7.

Ὁ γὰρ ὁποῖαν δὲ δικαιοσύνην ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας.

Hammondus & Anonymus Germanus lib. de medio statu animæ Cap. V. §. 8. & 9. p. III. exponunt hunc locum de morte spirituali. Sed hæc interpretatio a scopo Apostoli aliena est. Paucis dicam, quod sentio. *Justus* dicitur homo vel positive vel remotive. Positive justus est, qui opera Deo grata tanquam fidei suæ fructus largiter profert, peccatisque summa cura abstinet. Talis vivat necesse est. Contra remotive justus est, qui nil mali perpetratur, etsi nec boni quicquam agat. Tales sunt homines demortui, qui cum peccare amplius non possint, hoc sensu justus vocantur, quod non sint injusti injustasque haud edant actiones. Conf. Psal. VI. 6. & Jesaiæ xxxviii, 18. Posteriore hoc sensu capi verba Apostoli jubet tota orationis series, eorumque adeo hic(c) sensus est: *Qui mortuus est, is non amplius peccat.* Addo, sermoni Paulino aliquid Hebraismi subesse: quam in rem vid. celeb. *Danzius Interpr.* §. 174. fin. p. 273. not. b. Eodem sensu accipiendum est pervulgatum illud: *Quilibet habetur pro bono, (id est, pro non malo,) donec probetur contrarium.*

V.
(c) Hanc interpretationem etiam *Clericus* ad h. l. proponit & approbat.

Rom. X. 6. 7.

Μὴ εἶπῃς ἐν καρδίᾳ σὺ· Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν
 ἔρανόν; τῷτ' ἐστὶ Χεῖρὸν καταγαγεῖν. ἢ τίς κα-
 ταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τῷτ' ἐστὶ Χεῖρὸν ἐκ
 νεκρῶν ἀναγαγεῖν.

Hic primum illud statuendum est, neque
 literalem neque mysticum dicti Mosaici
 (Deut. XXX.) sensum a Paulo proponi, sed,
 uti verba Mosis proverbii speciem habent, ita
 ab Apostolo liberrime & adagii instar ad pro-
 positum suum accommodari, nulla scopi
 Mosaici ratione habita: id quod post *Luthe-
 rum* & *Flaccium* agnoscit etiam *Glassius*, vir sa-
 cræ philologiæ consultissimus, *Philol.* p. 2060.
 2116. § 2122. Deinde formulam illam: τῷτ'
 ἐστὶ, accipiamus sensu maxime obvio, redda-
 musque: *hoc est*, subjuncto commate. Porro
 recordemur, solere Græcos pro Gerundiis
 Latinorum, finem indicantibus, usurpare in-
 finitivum, ipsis quoque Latinis istum di-
 cendi morem interdum (d) imitantibus: id
 quod vel ex illo (e) *Virgilio* liquet:

.. .. Convenimus ambo,
 Tu calamos inflare leves, ego dicere versus.

S 4

Ae

(d) Vid. *Vechneri Hellenolexia* lib. I. cap. 28.

(e) *Eclog.* V. 1. 2.

Ac proinde verba Pauli ita reddemus: *Quis in cœlum adscendet, hoc est, (sive scilicet) ad Christum inde deducendum, sive ut Christum inde deducat? Quis descendet ad inferos, hoc est, (sive scilicet) ad Christum a morte revocandum?* Porro τὸ *dicere in corde suo* stylo Biblico significat cogitationes pessimas, quas ore expromere pudor vetat & honestas. Hinc cum Paulus inquit: *Noli dicere in corde tuo,* non aliud vult, quam ut homo sibi caveat ab impiis iis cogitationibus, ut secum ita quæerat: *Quis Christum de cœlo deducet vel a morte revocabit?* Denique illud postulo ut mihi concedatur, quæstionem affirmativam exponendam esse per propositionem negativam, adeoque allatorum ab Apostolo impii hominis verborum hanc esse sententiam: *Nemo adscendet in cœlum, & Christum inde deducet in mundum: Nec quisquam in profundum descendet Christum excitaturus ab inferis.* Quæ verba sunt hominis ἐπιπαιξίς, ἐπιπίσσις laborantis, & ita secum cogitantis: *Profecto falsum est, quod Apostoli tradunt, Christum e cœlo venisse, eundemque a morte resurrexisse.* Atque ita tandem per gradus quasi quosdam ad veram Pauli mentem pervenimus, quæ huc redit: *Noli pro falsa doctrina habere doctrinam Apostolorum, qua docent, & Messiam sive Christum e cœlo in mundum venisse, & eundem morte devicta in vitam rediisse: sed potius duos hosce articulos fidei, qui sunt religionis Christianæ fundamenta, firmo assensu amplectare.* Nam (en ipsum Paulum,
 sua

fua senfa v. 9. dilucidius repetentem!) si credideris, Jesum esse verum illum Mesiam, adeoque e sinu Patris ad nos descendisse, eundemque resurrexisse a morte, saluus eris.

VI.

Rom. XI. 15.

Εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἢ πρόσληψις εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν;

Αποβολὴ significat *rejectionem*: id quod non solum patet ex opposita voce *πρόσληψως*, (Die *Annehmung*;) sed & ex 1. Timoth. IV, 4. ubi ἀπόβλητος significat *rejectaneum*. Porro κόσμος praesenti loco per synecdochen totius pro parte majori sunt *ethnici*: id quod manifestum facit versus 12. ubi κόσμος explicatur & declaratur per ἔθνη. Praeterea cum ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν & ἡ πρόσληψις sibi respondeant, concedendum utique est, etiam ad posteriorem vocem (πρόσληψις) subaudiri oportere αὐτῶν, scilicet *Judaorum*. Denique *resurgere a morte* Apostolus noster alibi quoque dicit eos, qui expergiscunt e spirituali peccatorum somno novam eamque spirituales vitam vivere coeperunt. Sic hac ipsa in epistola, cap. VI. 13. Christianos vocat ἐκ νεκρῶν ζῶντας, ut alia loca, e. g. Ephes. II, 5. silentio praetermittam. Jam locum nostrum hoc

modo reddendum censeo : Denn wenn die Verwerffung der Jüden denen Händen gereicht ist zu ihrer (Befehrung und) Versöhnung mit Gott : Was würde (vel wird) wohl ihre (der Jüden) Wiederaufnahme anders seyn/ als eine rechte Auferstehung der Todten ? Significatur his verbis simul, miraculi ac prodigii simile visum iri, cum Judæi, de quorum ad Christianam religionem reditu vulgo desperatum est, eam tandem amplexabuntur, nec minus mirum hoc fore, quam si mortui resurgant e sepulchris suis. Videtur etiam Paulus respexisse visionem Ezechieli factam cap. XVII, quæ pleniori sensu de spiritali sensu quo minus exponatur, nil obstare video.

VII.

Rom. XVI. 25. 26. 27.

Hæc verba, sua quippe luce radiantia, pluribus explanare nolo. Cæterum cum disputetur a doctioribus, quo jure hæc verba locum hunc teneant, hic paulisper sistamus gradum. *Knatchbullus* tres hosce versus fini capituli decimi quarti annecti jubet. Ac video, consentientes eum habere non solum *Theophylactum* & *Erasmum*, verum etiam, qui acriter pro hac sententia propugnat, *Millium*. Mihi aliquando visi sunt optime collocari post Capituli XV. versum 13. ubi connexio se offert & cum antecedentibus & cum subsequenti-
bus.

bus. Ac sane & *Theodoro Beza* hanc conjecturam occurrisse probatamque esse, & *majoribus* ipsius ad *N. T. annotationibus* didici. Verum omnibus rite perpensis ad extremum statui, tres istos versus suo loco haudquaquam movendos esse. Scilicet cum *Apostolus* hanc epistolam non ipse exararit calamo, sed dictitarit excipiente (*Rom. XVI, 22.*) *Tertio*, hinc crediderim, *Apostolum*, post finitam versu 24. scriptionem *Tertii*, sua ipsum manu adjecisse tres illos versus: quem in modum & sua manu adjecit duos postremos versus posteriori ad *Thessalonicenses* epistolæ, ut scilicet de vero autore epistolæ omnem dubitationem eximeret *ἀντογραφία*. Hoc admisso, cura quærendi trium istorum versuum cum præcedentibus connexionem evanescit, omnisque tollitur dubitatio.

ADDITAMENTA.

I.

De nomine *Σωτήρ*.

Hoc nomen, multis olim regibus tributum, in sacris literis est Christi, DEI ac Domini nostri, proprium. Qui puritati sermonis student, disputant, utrum Latine rectius *Salvator*, dicatur an *Servator*. Mihi neutra vox Græco nomini plane respondere videtur, ac jam olim *Cicero* (a) agnovit, nomen *σωτήρ*

La-

(a) Orat. IV. in Verrem p. m. 393.

Latino uno verbo exprimi non posse. Scilicet *σωτήρ* utrumque significat, & *Servatorem*, (einen *Erlöser* /) qui homines liberat a malis atque ab æterna damnatione; & *Salvatorem*, (einen *Seeligmacher* /) qui homines summa donat æternaque felicitate. Sic in aurea illa *Cebetis Tabula* cap. 4. 6. & 15. *σωζέσθαι* significat a malis liberatum summa gaudere felicitate. Recte proinde *Baierus Comp. Theol. Posit. Part. III. cap. 2. sect. 3. not. a. p. 612.* Christum *σωτήρα* vocari scribit, non solum quod *servet nos* & *liberet*, sed & quod *salutem nobis det nosque felices reddat.*

II.

De corvis Eliæ nutritoribus.

Circa hunc locum & illi mihi videntur errare, qui corvos mutant in homines, & qui eos mutant in angelos, divino instinctu victum apponentes prophetæ: qualis historia *1. Reg. XIX. 5. 6. 7.* legitur. Prior sententia, a *Cl. Hardtio* primum publicata, breviter accurateque refellitur a *Relando Palestine lib. III. p. 913. sqq.* itemque a nostrate quodam Theologo in *den Unschuldigen Nachrichten A. 1714. p. 698. sq.* Posterior opinio ruit, si historiam diligentius expendamus, eamque hunc in modum exponamus: *Deus Eliam, cujus capiti ardentissime rex insidiabatur, eumque ubique terrarum ac gentium vestigari jubebat, (vid. cap.*

cap. XVIII. 10.) in loca deserta iussit abire, ubi scilicet ne quæreretur, nullum erat periculum. In illa solitudine, omni humano cultu vacua, ut cibum potumque haberet, aquam quidem præbiturus erat rivulus Crith, cibi vero satis erant allaturi corvi in desertis illis locis more sui generis habitantes. (Corvi enim amant loca, ubi aquarum est copia, quippe sitibundi valde, teste Franzio in *Historia animalium*.) Hi igitur non solum afferebant carnem cadaveribus avulsam, sed etiam longius evolantes ex remotioribus terris segetes, semina, poma, cerasa, &c. (Talia enim congerere corvi solent, eodem teste Franzio p. 440.) que Hebræi vocabulo *קורב* complectuntur. Hæc, inquam, afferebant corvi seque suosque alendi animo. Eripiebat itaque iis, quantum ad vitam conservandam opus erat, propheta, atque ita se sustentabat, donec exarescente illo rivulo divinitus aliò ablegaretur. Hinc apparet, divinam Eliæ sustentationem & a furore regis defensionem fuisse mirabilem quidem & in omne ævum commemorabilem, non tamen miraculosam, si proprie sensuque theologico loqui velimus.

III.

De Hoseæ uxore.

Mirabiliter se cruciant interpretes in vero hujus loci (*Hosæ I. 2.*) eruendo sensu. Omnia sunt facilia, si naturæ & civilia jura distin-

stinguas. Scilicet qui in civitate vivens pactum conjugale cum aliqua femina in it, ex eaque, non prius celebratis solenniter nuptiis, gignit liberos, nihil quidem facit naturali juri contrarium; sed, quia id a more ac jure civili abhorret, ejus cum uxore consuetudo, solenni quippe ritu non inaugurata, pro scortatione habetur. Hinc mirum non est, uxorem quoque Hoseæ, DEI quippe jussu cum ipso junctam neglecto ritu nuptiali solenni, a Judæis vocatam esse meretricem, quæ nequaquam erat meretrix, sed vera uxor, cum civilis legis (quæ non agnoscit pro legitimis conjugibus, nisi eos, qui secundum certos ritus auctoritate publica conjuges fuerunt declarati,) vinculo DEUS prophetam pro potestate sua omnium suprema solvisset.

Perinclutae Academiae GENE-
VENSIS, qualis sub auspiciis anni
c1o lcccxx. fuit, ejusque Docto-
rum facies. (a)

Benedictus CALANDRINUS, natus
mense Septembri Anni 1639. ordi-
natus Minister Evangelii, mense Ju-
nio Anni 1660. Vocatus ad Ministe-
rium ordinarium Ecclesiae Geneven-
sis, mense Februario. Anni 1664. deinde ad
Professionem Theologicam, mense Martio,
Anni 1690. quam exercuit usque ad Apri-
lem, Anni 1716. quo tempore, augescenti-
bus, cum ætate ingravescente, variis Infir-
mitatibus, coactus fuit manum de tabula tol-
lere, & finem imponere consuetis labori-
bus.

Vivit adhuc, singulari Dei beneficio, octo-
genario major. *Ἐπιθυμίααν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι,
καὶ σὺν χριστῷ εἶναι.* Scri-

(a) Debemus hanc nobilissimo Viro Amadeo le Fort,
medico reipublicae Genevensis expertissimo, cui
pro labore in hac re nobis impenso conceptissimis
verbis gratias agimus. Quemadmodum pari-
ter singulis celeberrimis Academiae Genevensis Pro-
fessoribus nos devinctos esse declaramus ob prae sti-
tam in hac re nobis promptam ac benevolam operam,
quod exemplum ut aliarum quoque Academiarum
Doctores publicae utilitatis causa imitentur, cum
optamus, tum eos etiam atque etiam rogamus
T. d. H.

Scribebat Januarii die 15. Juxta st. Vulg.
Anno 1720.

Benedict PICTET est né le 19. May Stil.
Vieux de l'an 1655.

Il est Ministre du S. Evangile des le 1. Fe-
vrier 1678.

Professeur en Theol. des l'an 1686.

Appelé à la Profess. en Theol. de Leyde apres
la mort de M. Spanheim l'an 1701.

Fait membre de l' Illustre Societé de pro-
paganda fide à Londres. & de la Societé
Royale de Berlin.

Les livres qu'il a composé sont

1. Entretien de Philandre & d' Evariste sur
l'avertissement Pastoral fait aux Eglises de
France, & sur les Methodes du Clergé, l'an
1683. sans nom d'auteur.

2. Oratio Funebr. in obitum Rev. D. Fran-
cisici Turretini a. 1687. *Prefixa illa est ejus
Institutionum Theologiae Elencticae editioni Belgicae.*

3. 4. Dissertationes de Pietatis Mysterio. 1.
Tim. III. 16. a. 1690. 4. *Inserta hae sunt The-
sauro dissert. Amstelodamensi, T. II. p. 665.*

4. Un Traité contre l'indifference des Re-
ligions, imprimé l'an 1692. traduit en Anglois
l'an 1698. Reimprimé, & fort augmenté l'an
1716.

5. Une morale Chrétienne en 8. Tomes in
12. & en 2. in 4. l'an 1710. La 1. edition etoit
de

de l'an 1695. Un Anonyme fit imprimer le 1. Tome à Lyon l'an 1700. & le dedia à l'Evêque de Bellay. Elle a été traduite en Alleman, & imprimée à Leipsic l'an 1718. *Vide omnino Bibl. Cl. I. fasc. III. p. 358.*

6. Une Theologie Latine, en 2. Tomes, l'an 1696.

7. De consensu ac dissensu inter Reformatos & Augustanos fratres l'an 1697. Ce livre a été traduit par M. de Pralins Ministre Francois, & imprimé à Londres l'an 1716. sans nom de l'auteur; mais seulement du Traducteur. *Eadem cum animadversionibus prodit Lipsiæ, 1699. 4.*

8. Amica Responsio Amicæ disceptationi D. Sculteti. l'an 1700.

9. Vindiciæ dissertationis de Consensu ac dissensu inter Protestantes. a. 1701.

10. Lutheri & Calvini consensus in Materia Prædestinationis, & Augustini sententiæ brevis expositio. a. 1701.

11. Neuf lettres sur diverses matieres de Controverse avec ceux de l'Egl. Rom. l'an 1699. 1700.

12. Une reponse à un Ministre Apostat.

13. Une lettre sur les mariages, qui sont benis par des Pretres, & avec des Catholiques Romains.

14. Une Theologie Chrétienne françoise en 2. vol. in 4. imprimée, la 1. fois l'an 1701. La 2. l'an 1708. & on en fait a present l'an
 Class, IV. Fasc, II, T 1720

1720. une 3. edition, augmentée d'un 3. volume, qu'on vendra séparément & qui contiendra des oeuvres mêlées d'histoire, de Theol. & d'Antiquites Judaiques. *Latine illa prodierat Geneva 1696. 8.*

15. 54. Cantiques Chretiens sur plusieurs suiets, & par les solennites des Chretiens, imprimés plusieurs fois des l'an 1705.

16. 4. Autres petits Cantiques.

Sur les verites de la Religion Chretienne.

Sur les erreurs de l'Eglise Romaine.

Sur les devoirs des Chrétiens.

Contre les Temporizeurs.

imprimés à la Haye & à Geneve.

17. L'art de bien vivre & de bien mourir, imprimé plusieurs fois.

18. Les verites de la Religion Chretienne, tires de passages formels avec une courte explication. 1705.

19. Les devoirs des Chretiens tires de passages formels avec une courte explication. 1704.

20. Entretiens pieux d'un fidele avec son Pasteur. 1710.

21. Suite de ces Entretiens sous le titre de saintes conversations d'un Chretien. 1713.

L'auteur donnera plusieurs autres Entretiens qui succedent, & qu'il a déjà composez.

22. Medulla Theologiae. a. 1711.

23. Medulla Ethica. a. 1711.

24. Syllabus Controversiarum. a. 1711.

25. Prieres sur chaque iour de la semaine

&

& sur divers sujets. 1712. imprimées plusieurs fois. Traduites en Alemand par M. Wil-link. 1718.

26. Prières sur les principales solennités des Chrétiens, imprimées plusieurs fois.

27. Prières pour se préparer au Jeune, & pour examiner sur les commandemens de Dieu.

28. L'histoire de l' XI. siècle 1713.

29. L'histoire du XII. siècle sera bien tôt sous la presse,

L'auteur compose l'histoire depuis la creation du monde jusqu'à J. C.

30. Dialogues entre un Protestant & un Catholique Romain sans nom d'auteur, 1713.

31. Cinq Catechismes. 1. Un historique. 2. Sur les verités de la Religion. 3. Sur la Morale. 4. Sur les Erreurs de l'Eglise Romaine. 5. Pour les petits enfans. Imprimés plusieurs fois.

32. 8. Sermons sur l'Examen des Religions, 1. Theff. V. 21. imprimés plusieurs fois.

33. Divers sermons sur Ps. XCIX. 5. Zach. VII. 5. Matt. IV. 1. 2. Gal. I. 8. Ephes. I. 21. 22. Rom. V. 9. 10. 11. Rom. XV. 4. Jerem. XVII. 9. 10. Apoc. III. 1. 2. 3. Matt. XV. 5. Jaques. IV. 3.

34. 14. Sermons sur divers autres sujets, dont les 7. premiers sont sur le discours de S. Paul dans l'Arcopage Act, XVII, 22--34.

Le 8. est sur Matt. II. 17. 18. Le 9. sur 2. Cor. III. 18. Le 10. sur Tit. II. 7. 8. Le 11. sur Luc. XIV. 10. - &c. Le 12. sur Act. II. 37. 38. Le 13. sur Cant. I. 4. Le 14. sur Jean. VI. 66. 67. 68.

35. La Religion des Protestans' justifiée d'heresie & sa verité démontrée contre M. Claude Andri Eccl. Rom. 2. Tome. 1716.

36. La Defense de la Religion des Protestans contre le meme 1716. 2. Tom.

37. Britannia Christiana & Reformata O. ratio. 1715. 4.

38. Wicleffus. Oratio. 1718. 4.

39. L'histoire des Temples & de leurs dedeeace en sermon sur Gen. XXVIII. 17. 1716.

40. Lettres à un Catholique Romain, & reponse au livre du S. Papin 1718.

41. X. Dissertationes de Præstantia Religionis Christianæ & Oratio de Evangelii Triumpho, Christi trophæis. 1719.

42. La conduite du Chretien dans les diverses maladies. 1719,

43. Plusieurs placards des Theses sur divers sujets, soutenuës.

44. Un volume de dissertations & des harangues, qui va être mis sous la presse.

45. La consolation des affliges, qui sera bien tot aussi imprimé.

46. Græcorum recentiorum sententiæ cum

veterum Græcorum placitis brevis collatio.
1700.

Johannes Alphonfus TURRETTINUS,
Natus 13. Aug. 1671. patre Francisco Turret-
tino, avo Benedicto Turretino, Theologis
Genevensibus. Ad sacrum Ministerium ad-
missus, paucis diebus ante Pascha an. 1694.
Historiæ Ecclesiasticæ Professor renunciatus an.
1697. S. Theologiæ Professione decoratus,
an. 1705. Rector Academiæ Genevensis, ab
an. 1701. usque ad 1711.

Edidit Orationes duodecim; Inaugurales
duas, Rectorales decem.

I. De Sacrarum Antiquitatum Usu multi-
plici atque præstantia; An. 1697.

II. Theologo Veritatis & Pacis Studioso.
An. 1706.

III. In obitum GULIELMI III. Magnæ
Britanniæ Regis. An. 1702.

IV. De Sæculo XVII. Erudito, & hodi-
ernis Literarum periculis. An. 1703.

V. De Studiis emendandis & promoven-
dis. an. 1704.

VI. De scientiarum vanitate & præstantia:
a. 1705.

VII. De Eruditionis & Pietatis nexu an.
1706.

VIII. De Pace Protestantium Ecclesiastica,
I. Epistola Pastorum & Professorum Ge-
nevensium ad Seren. Borussia Regem.

2. Sereniss. Borussiae Regis ad Epist. illam
Responsum.

3. Viri Illustriss. Comitis à Metternich
Epistola ad Pastores & Professores Geneven-
ses.

Accessit Joh. Alph. Turretini Oratio de
componendis Protestantium diffidiis. an.
1707.

IX. De Variis Christianae Doctrinae Fatis,
an. 1708.

X. De Affectibus à veri studio abducenti-
bus, an. 1709.

XI. Votum pro Pace Europae an. 1710.

XII. De adulterati Christianismi causis &
remediis, an. 1711.

Idem edidit varias Theses seu Disputationes
Theologicas, quarum hi sunt tituli.

1. Cogitationes de variis Theologiae ca-
pitibus. *Inserta est Bibliotheca hujus Cl. l.
fasc. 3.*

2. Cogitationes de Religione & Theolo-
gia.

3. Cogitationes de Controversiis, sensu
communi, Traditionibus, superstitionibus,
Pontifice Romano, Conciliis, &c.

4. Solutio quaestionis, Utrum *αἰούσια* seu
contradictoria, proprie loquendo credi pos-
sint? *Inserta haec est Gundlingianis, impressis Hale
Venedorum, T. XIV. p. 340.*

5. Adversus eos qui statuunt, quaecumque
Religionem profitearis, perinde esse.

6. De

6. De revelationis necessitate.

7. Theses, quibus ad probandam Revelationis veritatem via sternitur.

8. De veritate Religionis Judaicæ.

9. De Christo audiendo.

10. Nubes testium pro moderato & pacifico de rebus Theologicis iudicio, & instituenda inter Protestantes concordia. Præmissa est Dissertatio de Articulis Fundamentalibus. An. 1719.

Idem edidit *Pyrrhonismum Pontificium*, seu de Variationibus Pontificiorum circa Ecclesiæ Infallibilitatem. an. 1692.

De *Ludis Secularibus* Academicas quæstiones, an. 1701.

Ut & Conciones Gallicas duas.

I. Sermon sur la Charité an. 1696.

II. Sermon sur le Jubilé de la Reformation de Zurich. an. 1719.

Michel TURRETTIN est né le 30. Nov. 1646. Il fut reçu Ministre le 30. Juin 1671. Elû Pasteur de l'Eglise de Geneve & Professeur aux langues orientales II. Aoust. 1676. Dechargé de ses fonctions sur sa demande le 3. Novembre. 1718.

Samuel TURRETTIN, (Michaelis F.) est né le 29. Octobre 1688. V. Stil.

Il a été reçu Ministre le 3. Mars 1713.

Il a été établi Pasteur de l'Eglise de Geneve en Aoust 1716.

Elû Professeur aux Langues Orientales le

16. Decembre 1718. après avoir fait en partie les fonctions de cette profession , depuis le mois de Juin 1714. Il fit son discours Inaugural pour cette profession le 27. Dec. 1718. *De Antiquitatum Hebraicarum utilitate & Cautionibus in earum studio adhibendis.*

Il fut élu Professeur en Theologie , le 3. Fevrier 1719. En place de feu Monsieur Antoine Leger, qui avoit exercé la Profession en Theologie, depuis l'annee 1713. & duquel on va voir au premier jour trois Volumes de Sermons imprimés. Il fit son discours Inaugural pour cette profession le 3. Mars 1719. *De Fidei Mysteriorum Dei Oecono.*

Il a entrepris de faire un Cours de Theologie dans ses leçons, ayant déjà expliqué la Theologie Naturelle avec assés d'étendue, il va passer à l'explication de la Theologie Revelée.

Antoine MAURICE né à Eyguiere (Aquarii) en Provence le 22. Septembre 1677. a été reçu au St. Ministère à Geneve au commencement de Juin 1697. Elû Pasteur de l'Eglise de Geneve en Mars 1704. Professeur aux belles Lettres & en Histoire, en Mars 1710., & ensuite Professeur aux Langues Orientales en Fevrier 1719. Il a été fait membre de la société Royale des science, de Berlin en 1713. Pendant, qu'il étoit Professeur aux belles Lettres & en Histoire, il a fait diverses Dissertations de Philologie & de Critique

qui n'ont point été imprimées. C'est lui, qui a pris soin de la dernière édition qu'on vient de faire du *Rationarium temporum de Petau*, ou il a ajouté de Notes Historiques & Chronologiques sur l'ancienne Histoire. Il vient aussi de publier le discours qu'il a fait en entrant dans la Charge de Professeur aux Langues Orientales sous ce titre. *Oratio Inauguralis, in qua probatur Linguae Hebraicae cognitioni imprimis acceptam referri debere Beatam 16. Saeculo institutam Reformationem, Gen. 1719. 4.*

Benignus MUSSARDUS anno 1657. natus Monspellii, ibidem Doctoralem J. V. Lauream adeptus est anno 1679. Genevæ verò juris civilis Professor creatus fuit anno 1687. Edidit Theses aliquas juridicas, ac speciatim, *De testibus, De Legatis, De sponsalibus & nuptiis, De contractibus realibus.*

Johannes Antonius GAUTIER natus Genevæ 26. Septembris anno 1674. Philosophiæ Professor electus est 11. Septembris, 1696. Consilio Reipublicæ Ducentenario, anno 1704. Ejusdem verò Reip. Consilio LX. Virorum anno 1710. adscriptus. Rector Academiæ renuntiatus est 5. Junii anni 1717.

Præter Dissertationem Physicam de Lumine, Genevæ, anno 1692. Et Theses ex universâ Philosophiâ depromptas, Basileæ ab ipso editas anno 1693. Eodem Præsidente à 23. annis, Theses varii argumenti in lucem pro-

diere, & inter cæteras, Dissertatio de Gravitate, 1698. Disputatio de Brutorum animâ 1698. Meditatio Philosophica De Dei erga Homines Benignitate, 1712. Meditatio Philosophica, De Mundorum infinitâ multitudine. 1718.

Auctor est Curriculi Philosophici in usum Studioforum, huc usque tantum Manuscripti, Logicam, Pneumatologiam, Physicam & Ethicam complectentis.

Intra biennium Universæ Philosophiæ expositionem tradit; Primo quidem anno Logicam, Pneumatologiam & Ethicam; Secundo Physicam docet, quam variis experimentis illustrat.

Præterea composuit Historiam Reipublicæ Genevensis, ex Archivo publico aliisque monumentis Historicis depromptam, à vetustissimis Urbis temporibus ad annum 1608. adductam, Octo voluminibus comprehensam; Manuscriptam; Item & Annales ejusdem Reip. ab anno 1538. ad eundem annum 1608. ex Actis publicis haustos, septem Voluminibus constantes, etiam manuscriptos. Universum opus Amplissimo Magistratui patrio, cujus permisso & hortatu eidem operi scribendo auctor incubuerat, mense Septembri anni 1713. obtulit & dicavit. Hæc Historia cum Annalibus in Archivo publico Reipubl. Genevensis asservatur.

Estienne JALLABERT de St. Hyppolite en
Lan-

Languedoc, né en l'année 1658. Après avoir fait les principales études à Geneve, fut reçu au saint Ministère dans le dernier Synode tenu en Vivarez, l'année 1681. & donné à l'Eglise d'Antraigues, & étant sorti de France l'année 1685. il se retira à Geneve, ou il fut fait Professeur en Mathematiques l'année 1704. & Professeur en Philosophie l'année 1713.

Pierre CROMMELIN né le 16. Septembre 1683. a été reçu au St. Ministère l'an 1706. Pasteur de l'Eglise de Geneve en 1718. & Professeur aux Belles Lettres en 1719. sa fonction est d'expliquer les principaux Auteurs Grecs & Latins, & de faire un Cours d'Histoire Civile.

Petrus MUSSARDUS (Benigni F.) J. U. Doctor, Genevæ natus est anno 1689. Ubi juris naturalis & publici Professor creatus fuit sub finem anni 1719. inauguralem suam, *de usu & præstantia juris naturalis*, orationem publici juris fecit initio anni 1720.

JOH. CHRISTOPHORI ISELII, (a)

S. literarum Professoris in Academia Basileensi, *de vita ac morte LUDOVICI BERI* (b) relatio.

Natus est LUDOVICUS BERUS in hac civitate ex *Berorum* familia vetusta & splendida, cujus nomine *Ursum* Patria Lingua significari nōsti. Itaque & *ursum* olim hæc familia in suis insignibus prætulit; & *Berus* ipse noster semel in Nomenclatore Ordinis Theologici hujus Academiæ, cujus partem aliquando in-

(a) Vide de illo *Bibl. Cl. II. Fasc. II. pag. 311. sqq.*

(b) *Cum, Cl. II. Fasc. IV. pag. 595.* hujus Bibliothecæ Epistolam Erasmi, qua suum de libero arbitrio libellum Ludovico Bero examinandum & miniaturis ceris notandum ante ejus editionem committebat, vulgarem, fateor de illo mihi perpaucis innotuisse. Scribebam itaque ad Virum politissimum J. Laur. Crollium, Basileæ viventem, rogabamque, ut me, quid sibi de illo compertum esset, edoceret. Hoc meum desiderium posteaquam ille Venerando Iselio aperuisset, is confestim pro proluxa illa, quæ in eo est literas promovendi voluntate & singulari, qua me complectitur, benevolentia, suis ad me literis hanc de Bero narrationem inseruit. Illa quidem ut viris, qui hovat.

insignem fuisse mox audies, *Ludovicus Ursi* appellatur. Protulerat ea stirps cum alios viros egregios, (c) quamquam domi ob merita notiores nobilioresque, quam foris; tum *Johannem illum Berum*, ob virtutis Bellicæ glori-
am etiam in *Historiarum Annaliumque Monu-*
men-

hominum doctrinae atque ingenii laude florentium, præcipue eorum, qui tempore instauratorum sacrorum vixerunt, historia delectantur, non potest non esse gratissima; ita a nemine & aptius & promptius consignari potuit, quam ab *Iselio*, qui non solum omnis doctrinae præsidium instructus, sed & *Beri* popularis aequæ, ac in munere publico successor est, imo, propinquiore consanguinitatis gradu eum attingit, utpote, cujus, unica soror *Elisabetha*, illius abavo, *Johanni Lucæ Iselio* qui ut ex *Urstisii Chron. Basil. L. VII. c. 23. disco*, a. 1560. rebus humanis exemptus est, ducentis abhinc annis nupta fuit, sicut frater *Beri* itidem unicus *Franciscus*, sororem *Johannis Lucæ Iselii*, *Helenam* domum duxerat. Unde in epistola *Oecolampadii ad Capitonem* apud *Hotting.* in *hist. eccl. T. IX. p. 15.* *Lucas Iselin* vocatur sororius *Ludovici Beer*, in qua etiam mentionem injici video *Andreae Episcopi ex Beerorum familia.*
T. d. H.

(c) Inter *Academiae Basileensis Doctores Osvaldus* quoque *Berus* fuit, artis medicae in illa Professor, qui anno aetatis suae *LXXXV. Christi 1567.* diem suum obiit. Epitaphium ejus inter illa *Basileensium*, quae a *Johanne Grossio* a. 1624. in illa urbe collecta atque edita sunt, legitur p. 27. Cur tamen dubitem hunc ad nostri *Ludovici* familiam pertinuisse, id factum est, quod eum ab *Urstisio Tirolense* vocari deprehendam. T. d. H.

mentis memoratum, & qui in tempus illud ipsum, quo jam vivebat florebatque *Ludovicus* noster, proxima ipsi sine dubio agnatione conjunctus, incidit. Hic enim est, cujus egregium facinus, ne de gentis nostræ auctoribus dicam, in *L. XV. Historiarum*, inter præcipua fortitudinis specimina in atrocissimo ad Melinianum prælio ab Helvetiis edita referendum sibi *Paullus Jovius* censuit, cum hi loco ad extremum cedere coacti omnium iudicio haud minus laudis sunt consecuti, quam si vicissent, campoque & castris exuissent hostem. Ceterum sic de illo *Jovius*: *Johannes* & ipse *Berrus* (Berum voluit dicere, licet geminata canina littera haud (cc) minus consuetum nostræ Genti in illo nomine enuntiando sonum exprimat, quam simplex,) *Basiliensium vexillifer*, quam multis confectus vulneribus diutius signum sustentare non posset, nec hostes eo potirentur, sericum hasta detractum minutissime concerpit & occubuit. Quamquam, qui de nostris ei pugnae superfuere, cum non minus luculentum hujus Viri Virtuti testimonium præberent, aliud tamen narraverint: Quum post multam acerrimamque pugnam vi teli ex majore balista excussi ambo pedes, quæ ferre parte reliquo corpori cohærent, Bero fracti essent, isque necessario humi prostratus.

(cc) Factum id, quod Germanicum non fuit nomen Ber, sed Bâr vel Beer. Nunc ex quorundam consuetudine diceres Ursinum.

tus jaceret, tum quoque præfenti constanti-
que animo, & virtutis officiique memorem,
civium adstantium uni Georgio Werlino fi-
gnum tradidisse, & cum ejus ipsi curam dili-
genter commendasset, exspirasse. (d)

Cujus quidem rei præter eorum, qui inter-
fuere, testimonium, non aliud certius argu-
mentum afferri potest, quam signum ipsum,
quod ex ea strage incolume servatum, is
ipse, quem dixi, Georgius Werlinus in Pa-
triam reportavit. Ut omnino existimandum
sit, *Paullum Jovium*, vel eum potius, cujus ille
fidem in hac Narratione est secutus, cum Ba-
siliensium cohortis signiferum Berum fortiter
cadentem in ipsa morte decoris signique cre-
diti curam haud omisisse accepisset; ceterum
verum rei modum ordinemque vel non per-
inde audisset narrari, vel non satis amplius
meminisset, quasi memoriæ suæ subventurum,
ut fere fit, eiusmodi factum arripuisse, ani-
moque finxisse, quod in tali genere casuque
ab aliis jam usurpatum fuerat, ac majorem
etiam facere videbatur mirabilitatem. Vide-
licet signum dilaceratum discerptumque a
moriente signifero esse. Sed ad nostrum
Berum accedo.

Natus est ante finem Sæculi XV. *Ludovicus
Berus* Patre *Johanne Bero* non ejusdem modo
cum superiore isto in ad *Melinianum* pugna
Basi-

(d) Confer de hac historia *Urstisi Chron. Basil. L.
VII. c. 7.*

Basiliensium signifero prænominis ac nomi-
 nis, sed qui etiam porro ita in illud idem
 tempus incidat, facile ut idem homo existi-
 mari, & ita Vir ille fortissimus nostri Parens
 fuisse censi possit. Quamquam ego qui-
 dem, deficiente veterum monumentorum fi-
 de, minime id pro certo velim affirmare.
 Matrem *Ludovici* in vetustis *Chartis Grunen-*
zweigiam, sive a *viridi palmitate* reperio vocari,
 Patremque ipsius citari *Nicolaum Grünenzweig*
Badensis oppidi, quod alioqui *Aquarum Helve-*
ticarum nomine venit, Prætorem. Ab his in
 lucem editus *Berus*, quum Patriam haberet
 eam, quæ sic satis magnas opportunitates ad
 Litterarum studia poterat præbere, tamen a
 Parentibus opulentis & in Filio præclare edu-
 cando atque instituendo nulli neque sumptui
 neque curæ parcere volentibus, puer adhuc
 Parisios missus est, ut in celeberrima tum
 quidem Orbis terrarum Academia bonas artes
 inde ab ipsis rudimentis disceret. Certe in
 Studiosorum civiumque adeo omnium hujus-
 ce nostræ Basiliensis Academiae Indice sive
 Nomenclatore, quem inde ab A. clō cccclx.,
 quo illa primum nata atque condita est, ad
 hanc usque diem diligenter conservatum ad-
 hucdum custodimus, non prius ad scriptum
Ludovici Beri nomen invenio, quam ad An-
 num a C. N. cixcxii., nec sine *artium Libera-*
lium ac S. Theologiae Doctoris titulo, quem vide-
 licet Lutetiae Parisiorum erat consecutus, an-
 tequam

tequam ullum in hac nostra Academia spatium conficeret. De Parisiensibus ejus studiis tantum accepimus : Satisfecisse ipsum egregie Præceptoribus & quum supremam sacrarum Litterarum Lauream pariter cum magno numero commilitonum capefferet, atque etiam dum valde esset juvenis, post severa illa passim locorum celebrata eruditionis pericula, quæ *rigorosa* illi *examina* vocare adsueverunt, ingenii doctrinæque commendatione primum omnino locum in illa doctissimorum juvenum multitudine obtinuisse : quem honorem hominibus extraneis omni ævo rarissime in illa Academia habitum esse constat.

Quum demum in Patriam revertisset, nomenque dedisset huic Academiae, statim anno insequente 1613. in Collegium ordinis Theologici adscitus est, non sine significatione præclaræ, quam de ipso Magistrum conceperant, opinionis. Quin anno post, nimirum 1614. sed diversis tamen anni tempestatibus, Rector Academiae pariter, & Ordinis Theologici Caput, quod DECANUM vocari moris est, creatus fuit; hocque in postremo munere Johannem Oecolampadium, Virum incomparabilem in numerum Candidatorum Laureæ Theologicæ recepit, inscripsitque. Ego hoc vel ideo notandum arbitror, quoniam minime ei postea cum hoc viro de Religione convenit; sicuti neque cum reliquis ex eodem Collegio, Con-

Class. IV. Fasc. II. U stan;

stantino Phrygione, Urbano Rhegio, Wolfgango Fabricio Capitone & Casparo Hedione, illo in capite gravissimo conspiravit; qui quidem omnes Phrygione solum excepto, ita post eum recepti sunt in hunc ordinem, vel a Collegio Lauream sacram tulerunt, ut *Beri* quoque vel Decani, vel Agonothetæ, vel Brabeutæ, vel denique certe Collegæ opera ac suffragium intercederet.

Postea & *Collegii Canonorum Petrinorum* hujusce Urbis, quæ præcipua erat in eo dignitas, *Præpositus* creatus est; & demum etiam ab Episcopo Basiliensi, ad quem inde a prima origine atque institutione hujus Academiae suprema ejus Potestas ac Præfectura spectat, quæ *Cancellarii* appellatione complecti placuit, munus hoc amplissimum Vicario nomine administrare jussus est; & supremum denique Academiae Magistratum iterum gessit Ao. a. C. N. 1600. Hæc de *Beri* Dignitate atque honoribus in Patria gestis.

Nunc persequar, quæ ad lucem afferendam Epistolæ Erasmi propius pertinent, doctrinam *Beri* atque ingenium. Nimirum, ut erat ejus ætatis, ejusque etiam Academiae, in quam *Beri* hujus ipsa Studiorum tirocinia inciderunt. captus atque indoles, Theologicam ejus temporis Disciplinam diligenter ac operose didicerat; quæstiones argutiasque omnes & perplexos ac mire contortos argumentorum nodos, in quibus fere præcipua pars Doctrinæ ac Sapientiæ ponebatur, cum ipse
in

in promptu habebat, tum, si ab aliis adversum se inter disputandum adhiberentur, scite solvere atque explicare nōrat; denique omnem, quæ vocatur, Scholasticam Theologiam, longa attentaque meditatione digesserat, planeque animo fuerat complexus.

Adjunxerat quidem priscae quoque illius Ecclesiae Doctorum lectionem, qua de re ex multis ad ipsum Erasmi epistolis liquido concluditur, vocatque sane *absolutissimum Theologum* Erasmus, Liiteris Eid. Mart. clolcxxi. Lovanio ad eum datis. Quæ nimirum ipsa caussa vel sola sufficiebat, cur hunc potissimum Libelli sui de *Libero Arbitrio* vellet Aristarchum esse ejusque judicio ante alios quosvis stare constituisset: hominis in omni contentiosa ac disputatrice Theologia versatissimi, cujus spinas atque aculeos nimis omni ætate reformidarat fugeratque Erasmus, quam ut sibi satis ab ead grave ac serium, quod tum aggrediebatur, certamen paratus esse videretur.

Ceterum illud quoque constat, antequam de emendanda Religione contentiones vehementius effervescerent, nequaquam ita sententiis a Præceptoribus atque in Schola haustis mordicus inhæsisse *Berum*, neque adeo ei cultui Religionis, quem a puero usurpari viderat, deditum fuisse, ut non utrobique nævos complures & agnosceret ultro, & volens lubensque confiteretur. Jam tum pri-

die Eid. Nov. c̄l̄ōlxvi, Litteris ad Erasmum scriptis apertissime declaraverat, libros ejus, quibus nimirum haud pauca in pervulgata ejus temporis Relligione passim vellicabantur, aliis plerisque monachis atque Theologis vehementer licet obtrectantibus ac reprehendentibus, mirifice probari. Quod vero idem Erasmus Lutheri doctrinam sibi sic satis placere, etiam qua tempestate editus jam ab hoc fuerat de *Captivitate Babylonica* liber, cremataque media Wittenberga Pontificum *Decretalia*, ad *Berum* scripsit: rationem duntaxat ac viam, qua utebatur Lutherus, acerrimumque illum Viri fervorem improbens ac *optimam causam non optime agi ab ipso* dicens; quod item in mores pravissimos hominum sacris initiatorum consecratorumque liberrime multa apud eundem jacit; denique quod ipsius, quæ vocabatur, *Scholastica Theologia* navos missis ad eum epistolis aperte demonstrat carpitque Erasmus, homo, id quod omnes norunt, non libenter amicorum offensam incurrens, id omne argumento esse nobis debet; minime in initiis illis quidem cæco plane studio affectuque, quidquid erat receptarum ac pervulgatarum opinionum ac Religionum tueri ac venerari solitum hunc *Berum* fuisse; planeque in ista parte alteri ejus ætatis celebrato Theologo pariterque ex Amicis Erasmi, Martino Dorpio fuisse dissimilem, qui quantopere propter hujusemodi
sen.

sententias in libris quibusdam positas Erasmo succensuerit, quamque acriter cum ipso ea causa exostularit, ex epistolis liquet utriusque, quas etiamdum habemus.

Sed nimirum utcunque non pessime de multis Religionis capitibus, quæ tum in controversiam erant adducta, senserit, emendationemque pariter cum Erasmo desideraverit *Berus*; tamen idem eum ad extremum, qui Erasmus, qui Glareanum, qui Johannem Fabrum, qui Gropperum, qui alios, aliquanto tempore Religionis emendationi faventes, ab hac causa abstraxit avulsitque si-
ve animorum æstus, si-ve tempestatum. Quæ de re hoc loco copiosius disputare, vel intimos de ea cunctorum sensus affectusque animi scrutari, nihil necesse est. Sane ubi primum illæ Religionis disputationes, hinc in proscriptionem atque anathemata, illinc in secessionem necessariam erumpere, ac in duas partes, veluti in justas acies discessum est, adhæsit utique Pontificiæ sectæ *Berus*; cumque eam omni modo tuendam & confirmandam suscepisset, non familiam modo suam atque affinitates & cognationes, quibus magna pars Procerum hujusce Civitatis continebatur, apud quos ille tam propter dignitatem, qua erat præditus, quam ob existimationem doctrinæ & ingenii, auctoritate in primis pollebat, quoad potuit, in ea retinere annisus est: qua de re præter alia inedita testimonia,

aliquamque, sed, ut fit, in rebus vetustis, quæque nullis litteris sunt consignatæ, paulo nunc obscuriorem incertioremque famam sive traditionem, epistola inprimis illa ad Capitonem Oecolampadii nos docet, quam in *Annalibus Evangelicis* ad annum 1526. publicavit Vir Eximius ac in hujusce generis fragmentis colligendis diligentissimus Abrahamus Scultetus p. 185. & seq. Sed & aliis rebus omnibus studium acre & incitatum illarum partium præ se tulit.

Disputationem Religionis, (e) quæ, 1526. apud Aquas Helveticas (vernacule *Badam* vocamus) celebrata est, cum aliis tribus moderari jussus, sine controversia cunctis auctoritate antecelluit, partesque istas plurimum juvit Eccii sententiis postremo subscribens. Postea cum nutarent in hac Urbe ac

(e) De illo colloquio Badensi vide Urst. Chron. Basil. L. VII. c. 17. Sculteti Ann. ad a. 1526. T. II. pag. 10. J. Jac. Hottingeri nunquam satis laudatam Hist. Eccl. Helv. T. III. pag. 295--331. ex quibus disco praesides illius una cum Bero constitutos Barnabam, Abbatem Engelbergensem, Jacobum Stapferum, Sangallensem & Joh. Honeckerum, Praectorem Bremgartenensem. In libello quodam, qui de illa disputatione, tum temporis editus est Argentorati, narratur Berum accessisse Oecolamp. in diversorio, & illū rogasse, ut vel ab unico de Eucharistia articulo desisteret, tum de reliquis facile inter illos conventurum. Exitus illius colloquii fuit, ut Berus noster, una cum Augustino Mario, Joh. Silbergio, & Joh. Satlero se Pontificiorum partibus adjungerent. T. d. H.

Pontificiæ Religiones, Missaque & imagines ac reliquæ illæ Cærimoniæ nulla sacrarum Litterarum auctoritate subnixæ prorsus essent abolitæ, ex primis doctorum hominum, qui Urbem ea causâ desererent, ac sese Friburgum, quod est in Brisgovia, conferrent, *Berus* fuit; (f) quum Ordinis Theologici cum maxime caput esset, sive, ut loquimur *Decanus* secuti eum cum alii ex eodem ordine, tum in primis *Erasmus* atque *Glareanus*.

Et *Erasmus* quidem certe revertit post non ita multi spatium temporis, & anno deinde 1536. in hac urbe diem suum obiit! *Berus* autem mansit Friburgi, ac illi *Academici* operam diligenter ad finem usque vitæ navavit.

Surgit hinc igitur veluti nova quædam ei honorum series. Namque in Friburgensem *Academiam*, ut modo dixi, cooptatus, præcipuum ibi Ordinis Theologici columen atque ornamentum, quoad vixit deinde, est

U 4

ha-

(f) Factum illud est mense Januario a. 1529. ante motus illos, qui Basileæ religionis causa coorti erant, ut ex citata illa *Oecolampadii* epistola constat, quæ non apud *Scultetum* solum legitur, sed & *Joh. Henr. Hottingerum* in hist. eccl. T. IX. p. 17. Eodem anno scriptæ quoque literæ sunt *Johannes Cochlaei*, noti *Ecclesiæ Romanæ* defensoris, quæ inter *Marbachianas à Fechtio* editas, L. VIII. n. 3. apparet, ad *Erasmum* scriptæ, in quibus ille *Berum integerrimum Virum & doctissimum Theologum*, & paulo post *doctissimum & honestissimum Virum* appellat, T. d. H.

habitus. Deinde cum eodem etiam Collegium *Canonicorum Basiliensium*, quod vocabatur, secessisset, cujus Caput ac Princeps ab ipsomet creatus Collegio Episcopus Basiliensis erat, is qui nunc rectius Bruntrutanus appellatur; ibi tum *Berus* noster eum, quem hinc discedens necessario amiserat, in *Petrino Canonicorum Collegio* locum, cum ampliore multo istius generis dignitate, nimirum in illud alterum nobilioris splendidiusque *Canonicorum Basiliensium* Collegium adscitus, commutavit. Nam *Petrini* quidem illa Collegii bona, ut a Majoribus nostris constituta, & Basiliensibus hisce sacris ac Religionibus destinata, vel sponte discedentibus, qui de Collegio erant, vel puriorem doctrinam amplexis, ad usus Evangelici Ministerii, Academiamque sustentandam jure suo ac potestate usa Civitas, magna cunctorum Ordinum voluntate converterat. Denique & insequentem tempore ejusdem illius nobilioris *Canonicorum* Collegii, tum quidem Friburgi commorantis, *Scholasticus* est creatus, quæ qualis sit dignitas, in tanta hujuscemodi Collegiorum, quæ ubique terrarum est, multitudine, ignorat nemo.

Edidit non valde multa in lucem publicam *Berus*. Ceterum paucis illis libellis, quos ipsius industria elaboratos accepimus, tractanda atque explicanda sibi sumsit argumenta hujusmodi, non quæ ad vexatas passim eo tempore controversias Religionis pertinerent, sed

potius, quæ ad excitandam pietatem ac vitæ Sanctimoniam essent apta. Ita ille *de Christiana ad mortem Præparatione* libellum scripsit; deinde & *Psalmorum* quorundam *Expositionem*; ac demum *Discussionem Quæstionis, numquid Christiano homini ingruente pestilentia fugere liceat?* (g) Quod nostri institutum, uti in illo partium studio, quo flagrasse videtur, ac in ea item scientia *Theologiæ Scholasticæ*, quam in ipso constat fuisse, aliquis fortasse miretur; ita sine dubio laudi dari homini debet, ac nescio quo pacto aliunde conceptam opinionem, de nimio quodam ipsius in puriorem Religionem odio, non parum imminuit.

Supereft, ut de arctissima, quæ *Bero* cum Erasmo intercessit, amicitia ac necessitudine verbum adjiciam. Plane amavisse plurimum inter se, & arcana omnia mutuo credidisse, ex Erasmi *Epistolarum* opere liquido patet. Cujus rei præter eam, quam supra commemoravi, mentis ac sententiæ Erasmi de Religionem de Cærimoniis, de hominum Ecclesiasticorum Vita ac moribus, liberam atque luculentam declarationem illud quoque præcipuo argumento est, quod in litteris datis Cal. April. MDLXXXIX. quo tempore *Friburgum Berus* jam concesserat, Erasmus autem adhuc dum ob morbum *Basileæ* morabatur, palam hic illi diserteque confessus est: Quum a Monachis & reliquo illo hominum genere,

U 5

qui

(g) Editi hi libelli sunt Bas. 1551. 8.

qui tum rem Pontificiam furore potius & rabie, quam ratione aliqua ac modo defendebant, identidem læderetur, sic se nonnunquam Vindictæ Studio exardescere, ut sese adversariis eorum adungere cupiat; mox tamen iterum hosce motus animi sedare & reprimere. Profecto non levis momenti Confessio, & quæ, uti erant ejus ævi mores, si continuo emanasset in vulgus, sine dubio plerorumque animos in iis partibus, in quibus tamen manere Erasmus perseverabat, adversus ipsum exacerbasset. Sed sciebat omnino, id quod & in eadem hac Epistola præfabatur, *explorate fidei amicum sibi Berum esse, cujus in sinum suos affectus omnes, sicuti lubenter effundebat, ita etiam tuto posset effundere.*

Etiam quo tempore Friburgo Basileam Erasmus rediit, res suas ibi relictas, custodiendas; procuranda item reliqua negotia, ædesq; vendundas *Bero* potissimum commisit; qua de re in iisdem, quas jam sæpe citavi, epistolis exstant testimonia. Ad extremum moriens Erasmus, ut post obitum quoque amoris sui pignus ac monumentum *Bero* relinqueret, testamento suamet manu exarato, quod etiamdum inter Bibliothecæ Basiliensis visenda adservatur monstraturque, & , ut hoc obiter adnotem, in Editione Batava *Operum Erasmi* excusum est quidem, sed nimium multis mendis deformatum; eo, inquam, testamento primum ei locum inter Legatarios com-

complures, delectos ex omni multitudine amicorum, tribuens, id quod in supellectile sua pretiosissimum habebat *Bero* legavit, *aureum* videlicet *horologium*. Superfuit deinde Erasmo annos pæne integros duodeviginti. Mortuus est Friburgi ult. Cal. Maji. c̄l̄ōl̄iv. Sepultusque in summo ejus oppidi Templo, & a tribus Fratris filii Antonio, Matthia & Francisco Beris monumento honestatus. De die unum moneo, pugnam esse inter editionem *Operis* ab *Henrico Pantaleone* vernacule scripti, *de vitis illustrium Germaniæ virorum*, in qua tanquam ex monumento *Beri* ponitur dies XIV. Aprilis, sive, ut modo posui, ult. Cal. Maji, interque manum ipsius *Pantaleonis* adscriptam in Nomenclatore hujusce Academiae, quo loco alter *Beri* Magistratus Academicus finit. Ibi enim adscribens diem XXIV. April. mortem quoque ejus notavit, quæ est VIII. Cal. Maj. Sed diem XIV. Apr. ei lethalem fuisse ipsum monumentum ejus, quod Friburgi etiamnum visitur, evincit.

JACOBI HASAEI,
VINDICIARUM
VULGATI INTERPRE-
TIS TENTAMEN-
TUM,

quibus

ejusdem translationes quorundam loco-
rum Novi Testamenti adversus
Vener. Bezae potissimum cen-
suras explicantur,

simulque nonnulla ad *latinitatem* veterum
spectantia illustrantur.

ARGUMENTUM.

Causæ cur adeo Vulgato obstrepant eruditi. Difficile
esse scriptori de *latinitate vocis* movere controver-
sam. §. 1. non sine gravi causa in explicationibus ve-
rum discedendum a *vetustissimis* utriusque testamenti
interpretibus. §. 2. occasio scripti & scopus §. 3.
In locis seqq. Vulgati versio defenditur. (1) Rom. III:
23. ὑπερέω εγω melius quam *deficio* redditur. Joh.
II: 3. 1. Cor. XII: 24. δόξα in loco ad Rom. capien-
dum pro *imagine* §. 4. (2) Act. XXVIII: 12 Διδάσκαλοι
numero *plurali* vocantur *Castores* & *Polluces* etiam
apud *optime* Latinitatis scriptores §. 5. (3) Epist. Ju-
dæ v. 3. *supercertare* latinum est. *Emphasis* & *sensus*

vocis ε' πρυγώνιζε ut & præpos ε' πὶ & *super* in compositis. §. 6. (4) Luc. XIII. 34. *avis* pro gallo & *gallina*. §. 7. (5) Act. XXVI: 13. περιλάμπω *circumfulgeo*. λάμπειν de fulgure §. 8. (6) Ioh. XXI: 5. *pulmentarium* pro quovis *obsonio*, etiam *piscibus* §. 9. (7) Marc. VII: 3. πρυγμῆ pro crebro accipiendum §. 10. (8) Luc. I: 3. Act. XXIII: 26. XXVI: 25. κρείττος eleganter *optimus* redditur. *Optimus* titulus summæ dignitatis hominum, uti & κρείττος. Act. XXV: 26. *Dominus* per excellentiam Imperator dicitur. *Latinissimus* latet in his titulis. §. 11. (9) Luc. XIII: 7. καταργεῖν pro ἀργεῖν respondet Hebræo שׁוּב. Eccles. XII: 3. §. 12. (10) Act. XIX: 25. *acquirere* de *augmentatione* bonorum proba vox Jctis aliisque scriptoribus. Ευπορία unde. *Latinitas* Jctorum. §. 13. (11) Hebr. XI: 37. *Melota* tempore Vulgati vox latina erat ex Græca facta. §. 14. (12) Ephes. II: 15. δόγμα pro decreto §. 15. (13) Act. XV, 38. ἀξιόω habet notionem *petendi*, *rogandi*, *postulandi*. Act. XXVIII, 22. Illustratur lex IX. Dig. de Lege Rhodia ejusque versio. *Deprecari* pro *orare*, *precari*. §. 16.

§. I.

Promisso, quo nuperrime fidem obstrinxi in Biblioth. hujus Cl. II. sect. II. Fasc. VI. p. 1032. me exsolvo. Exemplis quibusdam me ostensurum pollicitus sum, *Veteris interpretis* N. T., quem *Vulgatum* adpellant, versionis elegantiam & concinnitatem adversus quorundam recentiorum interpretum & Ven. *Bezae* potissimum obelos notasque nimis severas & aliquanto im-

immaturas. Opellæ pretium sat me retulisse videbor, si his aliisque, quæ sexcenta depro-
mi possent, exemplis edocti homines SS. lit-
terarum studiosi, melius dein mitiusque de
hoc vetustissimo interprete sentiant, ac qui-
dem vulgo fieri pervidemus. Ex quo enim
emendandae religioni superstitiose admodum
& in verba cleri juranti animum addixere viri
graves & magni, merito quidem hujus inter-
pretis *autoritate*, quam Romanae sedis Prae-
sules eidem dedere, ac si nullo naevo nullo
errore gravis esset, flocci habita cum id in
hominis mores haud cadat; nonnullas ejusdem
hallucinationes castigaverunt. Verum ita
comparatum est cum humano ingenio, quo
illud ab uno, quod ajunt, extremo ad aliud pro-
labi facillimum deprehendamus, nihilque dif-
ficilius videatur inter scopulos syrtesque er-
ranti, ac mediam eamque regiam tenere vi-
am. Hinc, cum Pontificiorum secta huic
interpreti summa omnia errorisque immu-
nitatem concedenda esse discupiat; inde ab hac
hæresi alieni viri, quo contraria juxta se po-
sita magis elucescant, nullam eidem tribuen-
dam cupientes, passim ejusdem bona dicta
in speciem quavis occasione carpunt & velli-
cant, quod quin partium fiat sæpissime studio,
nec usquequaque semper veritatis, nemo hu-
manorum ingeniorum elegans spectator, ibi
inficias. Horum Virorum, quorum passim
ingentem ex utraque Protestantium ecclesia
col.

colligas exercitum, ducem quasi & antesignanum esse THEODORUM BEZAM, virum ceteroquin sanctissimum & Theologum incomparabilem, non est cur dissimulemus. Debet id nævi non proprio sed communi eruditorum ipsius ætate superstitionem majorum ejurantium vitio, quibuscunque armis contra adversarios in arenam proruentium. Nam ubicunque fere cum hoc vetere interprete viro venerabili res est, raro alias voces ac quidem has reperias licet *barbare, inepte, oscitanter, minus latine* &c. Hæc si aliter se habeant quandoque, non tamen est cur viro venerabili utriusque linguæ exprobres ignorantiam, quippe qui iis studiis suæ ætatis Theologos longissime anteivit. Verum haud difficulter hariolamur virum optimum ingenio indulgisse criticorum nonnunquam, quos his uti moribus accepimus, ut sicubi quandam apud probatum autorem se haud legisse meminerunt vocem aut phrasin, eandem continuo latinæ civitatis finibus ejectam proscripserintque velint. Morem quem nunquam ferre potui ex quo bonis litteris animum severius adplicui, idque in eo cum primis negotio, quo nihil facilius est, ut culpa ipsum censorem redarguat. Quis enim omnes autores eorumque vocabula, quibus usi veteres, adeo in numero habent, quo nunquam doceri possit illud alicubi locorum, quod damnat, deprehensum iri? Parcius itaque, quotquot mo-
de-

destiæ æque ac eruditioni sacramentum dixi-
 mus, parcius ista viris objicienda memine-
 rimus, ne critici magno cum opprobrio no-
 stro nanciscamur hypereriticos, & nosmet
 magistros orbiliosque alii ad tironum able-
 gent subsellia. Factum inde ut plurimæ vo-
 ces quas ii, qui de *vitiis sermonis & latinitate
 suspecta* libros condidere, aliis idem saxum
 volventibus occasionem præbuerint, codices
 de *latinitate minus suspecta* in lucem emit-
 tendi, quo easdem in civitatem denuo
 revocarent, eoque plenius beneficio ju-
 ris postliminii utantur. De vetere sal-
 tem librorum sacrorum interprete, mihi con-
 trariam sententiam & oppositam opinioni
 vulgi persuasam esse haud abnuo, in cujus
 oratione styloque, tantum abest ut plurimum
 nævorum latini sermonis, quin contra sæ-
 pius arcana latinitatis & optimum dicendi ge-
 nus deprehendisse mihi videor. Unde, licet
 nonnunquam vocibus utatur, quas aut Tullii
 aut Augustei seculi lux haud literis prodidit,
 neutiquam in easdem continuo jure animad-
 verto. Casu enim factum est ut his vel illis
 vocibus gavisi sint aurei seculi scriptores, ali-
 is missis quas tum quidem usitatas ab ipsis vero
 haud litteris consignatas, posterior ætas re-
 bus, quas exposuere, adplicuit. Id in omni-
 bus omnium ætatam linguis contingere nemo
 vocabit in controversiam, qui in his rebus
 aliquid studii contrivit, ut monumenta hac
 vel

vel illa ætate scripta plures voces nesciant, quas communis tamen linguæ usus haud ignorat eoque tempore, quæque posterioribus sæculis demum promuntur. Atque ita de *vocibus* sub virgulam censoriam vocatis habendum esse arbitror.

§. 2. Explicationem *rerum* ut æque paucis tangam, versioni *vetustissimorum interpretum* eo usque standum esse arbitror, usquedum eos deferendos esse productis in aciem firmioribus argumentis docueris, ac quidem multoties fieri solet. Alias nunquam erit conjectationum hariolationumque finis, & loco certæ explicationis, mille conjecturas profœcunditate cujusque ingenii, produci animadvertes. Atque unde, quæso, factum est aliter, ut tot commentationibus explicationibusque, nonnunquam quidem ingeniosis & doctis, sed passim inficetis passim incertis & dubiis, quibus ludibrium debetur male de religione sentientibus, hoc seculum nuperumque sacrum codicem oneraverint? Nonne præstat, amabo, in una aliqua probaque satis nec fidei rationibus rerumque circumstantiis, adversa lectione interpretationeque acquiescere, quam hariolando, divinando, conjectando, augere humani ingenii ludibria, & sceptici nimis seculi mores in sinu nutrire? Quod minus fieret si tantum studii his optimis interpretibus *intelligendis*, quam quidem iis *confutandis* & quæ non intelligunt, debel-

landis impenderent boni homines. Præcipue si hoc quidem liquido ostendi possit, ut quidem ostensum est, *vetustissimos* interpretes cum V. T. *Alexandrinos*, tum *Vulgatum* N. T. utriusque linguæ seu *Hebraeae Graecæque*, seu *Graecæ, Latinaeque* fuisse omnium longe callentissimos, eoque vixisse tempore quo singulæ hæ linguæ adhuc dum populis vernaculæ erant & communi usu nutritæ, haud video quid æquum hominis ingenium ultra facile desideraverit? Illi proinde sunt in possessione, quod ajunt, ex qua si eos ejicere annitaris, cave putes hoc fieri posse levioribus quibusdam conjectatiunculis, cum probatio tibi eaque difficilior incumbat. Novi quidem fontes unde fluant tot alienæ ab his interpretibus explicationes, & cur cõtodie eos in adversam aciem producant viri docti: sed & tales novi qui iis nitantur præjudiciis communi fere opinione receptis, ut iis mederi vel hæc ætas nedum unius hominis cura impar sit, sique unquam quidem, hoc a longissima temporis intercapedine sperandum esse, nec ab aliis quam à pedetentim paulatimque emollitis ingeniis, ea dediscere paratis quibus nunc tanto studio se imbui exoptant.

§. 3. Quoniam vero minime gentium id nobis negotii daturi sumus ut omnes adversus *Vulgatum* censuras statim examinemus num recte vel secus se habeant, id quod ab hujus bibliothecæ instituti legibus, ob nimi-

am rerum molem foret alienissimum; cupimus Lectorem paucis contentum unde velut ex fimbria de cetero texto capiat conjecturam, speciminibus, iisque nec longo studio quaesitis, sed nobis forte fortuna obviam factis & velut per saturam collectis. Cum enim nuperrime his diebus editam de eo quod *justum est circa interpretationem atque emendationem Sacr. Litterarum* dissertationem cupidissime evolverem, sperassemque nitidissimo utilissimoque SS. Litter. Studiosis libello *veterum interpretum cum Alexandrinorum tum Vulgati auctoritatem* nitoremque & illic, ut quidem occasio tulisset, defensam fuisse; eam tamen partem vacuam acceperim, cum ceteroquin quæ ad illud argumentum exhauriendum apta sunt, singulari studio collegerit, digesseritque optime, multaque, ut solet, judicii acrimonia excusserit politissimus exercitationis autor *Moshemius*: Ea lata occasione, cum ejus rei fidem antea me dedisse memineram, animum lubido accessit hac opella paucis ostendendi & *justam esse in interpretatione SS. Litterarum veteris interpretis Latini* studiose rationem habere, nec tutum esse necessitate parum urgente, a trita ab ipso via, ad anfractus biviaeque deflectere. *Latini* autem seu N. T. interpretis tantum heic loci curam gessimus, quod alibi & passim quidem in scriptis qualibuscunque nostris *Alexandrinorum causam* & in vertendo fidem sinceritatemque

dudum tuiti sumus, neque occasionem defuturam fortasse speremus, quin & alio loco eorundem patrocinium denuo suscipiamus. Quibus præmunitis id exsequamur pensi quod instituti a nobis exigit ratio.

§. 4. Roman. III: 23. legimus πάντες γὰρ ἡμαρταν καὶ ὕστερον τῆς δόξης τῆ θεῶν.
 Vetus interpres reddidit, EGENT gloria DEI.
 Beza rectius esse putat *deficiuntur gloria DEI*.
 Res eodem redit. At Beza tantum ut consuetudinem ejus ferre diximus, captans occasionem obstrependi Veteri interpreti ejus versionem respuit quod *egere* enervet sententiam Apostoli, & vim vocis ὑπερβνται. Ego vero metam Lynceum non agnosco quo hæc pervidere possim. Nam qui eget re quapiam, necesse est quo eadem apud ipsum *deficiat*. Imo *pluris* adhuc est *egere* re quapiam, quam quod eadem *deficiat* mihi, quia *carere* rebus possum variis quibus tamen minime *egeo* seu anxietate premo quo penuriam carentiamque earundem adeptione fruitioneque expleam. Contra quibus *egeo*, eadem & mihi *deficiunt*. Ejusdem Bezæ subtilius acumen pariter non persentisco dum versionem Erasmi *defituuntur gloria DEI* æque mentem Apostoli haud exprimere putat. Quid enim intersit magni ponderis inter utramque phrasin latinam, non animadverto. Synonymæ sunt ut innumera loca docent veterum. Vulgatum igitur recte secuti sunt Belgæ. *Ende DERVEN* (egent)
 de

de Heerlickheit Gods, uti & more solenni versio Germanica Pontificia quæ Cassp. est Ulenbergii und bedürffen der Herrlichkeit Gottes. Erasmo & Bezae accedunt propius Lutherus & Piscator. Adposite autem ad vulgatæ sententiam ὑπερέω pro egeo aliquoties in N. T. ponitur. Joh. II: 3. καὶ ὑπερήσαντο οἱ δῖνοι EGENTIBUS (convivis) vino. Neque enim in nuptiis Canæ Galilææ deficiebat tum temporis vinum modo, sed & eo egebant convivæ se largius flore Liberi Patris adspargere cupientes. Non satis quippe vini ad usum convivarum erat repositum. I. Cor. XII: 24. τὰ δὲ εὐχρηστοῦν ἡμῶν ἔχρειαν ἔχει. Ἄλλ' ὁ θεὸς συνεκέρχασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέρως δὲς πλεον. Ubi vides χρείαν ἔχων egere, opus habere poni ut synonymum τῷ ὑπερεῖν. DEUS enim gratiam suam non largitur quibusvis eadem carentibus (carent enim natura omnes homines) sed tantum electis suis eadem indigentibus veræque fidei desideriis eandem experientibus. Sic pariter Christus ad τὸν δῖνον qui jaçtabat se omnia DEI mandata explēsse actionibus vitæ commodis, dicit eum uno adhuc egere (non modo carere sed & egere) quo vitæ æternæ particeps fiat Marc. X: 21. ἐν σοὶ ὑστερεῖ κ. τ. λ. Præterea si quandam in hunc locum animadversionem nostram quam alibi explicabimus tempestivius ac heic loci, admittas, qua δόξαν θεῶ hic reddendum esse non gloriam sed IMAGINEM DEI probabi-

babimus, animadvertes simul Vulgati *egent* quo ὑπερβύται explicuit melius esse ac aliorum *deficiunt & destituuntur* quod homines miseri & irrogeniti omnes natura peccatisque contaminati non tantum *careamus* imagine DEI, sed & ejusdem quam propter peccata amissimus, *indigeamus* summopere *restitutione*. Quod autem in explicatione vocis δόξα a Vulgato æque divortium faciamus, neutiquam reprehendendi sumus, quia explicatio ex *Hebraismo* dependet, non *græcarum & latinarum* litterarum intelligentia. *Hebraice* autem doctum fuisse veterem Interpretem nunquam credidimus.

§. 5. Actor. XXVIII: 12. παρασήμω Διοσκύρων quo instructa navis Alexandrina erat, eleganter reddidit vetus interpres, *insigni CASTORUM*. Quod si cuiquam miras placet *Hugonis Carrensis* ineptias evolvere, adeat *Ant. Nebrissensem* Cap. IX. *Quinquagenorum* quæ habes Tom. IX., *Biblior. Criticorum*, ubi recenset, cum ille Hugo in mendoso quodam exemplari reperisset *castrorum*, eundem stulte hunc locum ad *castra* Romanorum retulisse. Quid simili mendo *gregis* pro *regis* extante in quibusdam Latinis Codd. Amos. VII: 2. nugarum a quibusdam prolatum sit, videbis in notis doctorum ad eundem locum. Ohe ridiculum! Sed hæc non tangimus quæ tum scripta sunt, cum *Græce* scire erat ignominiosum, *Hebraice* plane hæreticum. Quicquid sit

lit, dicebantur olim *Castor & Pollux* ut Græcis uno nomine *Δίδυμοι*, ita latinis æque ambo *simul* plurali numero uniuscujusq; privæ vocis vel POLLICES vel CASTORES salubantur docente Servio ad III. Georg. AMBO, inquit, CASTORES & POLLUCES vocantur. Idem comprobant plurima veterum loca scriptorum. Nam *utrisque* dedicatam ædem prope ostium *ædem* CASTORUM esse dictam, legimus apud Ammian. Marcell. L. XIX. Cap. 10. Neque ea locutio erat ævi sequioris, quo Ammianus vixit, sed longe vetustioris, uti ex serie orationis argumentum capies. Hinc & plurimi ejus vicinæque ætatis scriptores hac voce gavisi sunt. Aethicus Cosmographus p. 20. refert *Populum R. cum urbis Præfetto & Consule CASTORUM celebrandorum causa profectum esse.* Arnobius L. I. Adv. Gentes eosdem passim *Tyndaridas CASTORES*, & *claros deos CASTORES* appellat. Hinc pariter *Geminus Castor* vocantur à Rutilio L. I. Itiner.

Pande, precor, GEMINO placatum CASTORE pontum

Plane uti & GEMINOS POLLUCES reperimus apud Symmachum L. I. Ep. 89. Antiquum lapidem dedicatum CASTORIBUS exhibet Reinesius Inscr. Cl. I. n. 151. Adde Luctatium veterem Statii Scholiasten. ad VI. Theb. v. 329. & Victorem Descript. Romæ. Cap. 8. Quæ cum ita sint nec quidquam habeat quod in ipsius *versionis indole*

notare posset Beza, animadvertit tamen, ne nimis elegans hæc versio videatur, inde fortassis factum ut sic etiam hæc vox (Castorum) ab Arnobio & Minutio usurpetur. Addens: Nam apud MELIORES LATINITATIS AUTORES legere NON memini. Qua in re virum venerabilem omnino falsum esse ostendamus, vocemque CASTORUM optime notæ scriptoribus genuinam esse evincamus, ne locus Ammiani antea citatus, cujuspiam pateat cavillationibus. Adducimus Plinii, *Augusteum* seculum proxime tangentis ætate scriptoris auctoritatem, qui L. X. Histor. Nat. Cap. 43. hæc habet super eadem CASTORUM, *genitus pullus in oppositam sutrinam devolavit*. Confer ejusdem L. XXXVI: cap. 6. Hinc natum esse lepidum M. Bibulo jocum (adeo ut *Cæsaris* ætate vocem illam probam latinis auribus fuisse scias) refert Sueton. Cæs. c. 10. *Cum aequè M. Bibulus ac C. J. Cæsar munificentes essent in P. R. Cæsar autem COMMUNIUM impensarum SOLUS laudem caperet, non dissimulabat tamen Bibulus evenisse sibi quod POLLUCI.* Ut enim GEMINIS fratribus aedes in foro constituta tantum CASTORIS (aut *Castorum*) vocaretur: ita suam *Cæsarisque Munificentiam UNIUS Cæsaris* dici. Sic Catullus, aurei scriptor seculi eosdem vocat *Gemellum CASTOREM* in fine Phæli

- - seque dedicat tibi
GEMELLE CASTOR - -

Hora.

Horatius æque *ambos* vocat *geminum* POLLUCEM L. III: od: XXIX: v. 64. Etiam *Polluces* de *utrisque* apud Varronem L. IV: de Legib. Cap. 18. reperimus. Catullus ad Manlium *utrumque* nomen plurali numero extulit

*Ac veluti in nigro jactatis turbine nautis
Lenius adspirans aura secunda venit,
Jam prece POLLUCES, jam CASTORAS
implorante
Tale tulit nobis Manlius auxilium.*

Denique Plautum in *Bacchidibus* IV: sc. VIII: v. 53. POLLUCES pariter numero plurium dixisse reperies de solo Polluce adeo ut hæc abunde comprobent testimonia & *alterum* & *utrumque* veteres *unius* *cujusque* nomine numero plurium flexo compellasse.

§. 6. In Epistola Judæ v. 3. ἐπερυωλιζέσθαι *vetus* interpretes reddidit *supercertare* quo nomine ut *Barbarus* à Beza notatur. Sed quanquam Bezae versio magis latina videatur (reddidit enim *decertetis*,) haud tamen efficaciam verbi ἐπερυωλιζέσθαι respondet. Nos *Vulgati* Latina tamen æque ac hinc loco commoda censemus, utut Ciceronis ævo vocabulum, quo usus est, scriptum extare haud meminerim. Frustra enim ab hoc unico seculo latinitatem peteres. *Super* enim hic positam pro *insuper*, præterea uti eandem præpositionem ab ipso nonnunquam poni Virgilio Servius ad eju-
X 5 dem

dem Aeneid. II: v. 71. annotat. Divide itaque vocem & lege super certare hoc est insuper, praeterea, ut iterationem & frequentiam indicet. Sic & ἐπιγυμνάζουσαι propria notione indicare iterum, secundo loco certare etiam cum ad fori lites & aliunde traducitur, satis ostendit Stephanus. Nimirum ἐπι in compositione saepius frequentiam, assiduitatem, atque iterationem innuit. Vide Pricæum ad Lucæ VIII: 4. Illum autem proprium, quem indicavimus, hujus verbi sensum heic loci quo agnoscamus, jubet vox ἀπαξ. Quippe cum tradebatur fidelibus primum ea πῖσις seu salutaris doctrina, tum primum pugnatum est, quo eandem missis vel gentilissimi Judaismive erroribus, agnoscerent. Nunc vero cum falsi fratres irreperunt vult Apostolus ut, pro tuenda eadem iterum & secundo decertent loco pro illa ἀπαξ παραδοθεισῶν πῖσις. Non itaque solum decertare aut depugnare sufficit heic loci ad exprimendam verbi hujus efficaciam utpote quam & simplex ἀγυμνάζουσαι satis luculenter innueret verbum intensissima fortissimeq; pugne sensu instructum usu Graeci sermonis, sed super, insuper certare, iteratisque vicibus redintegrare pugnam. Tanti est vim vocum probe observasse!

§. 7. Luc. XIII: 34. ὄρνιθα poni pro gallina quisque videt. Vetus interpres avis reddidit, addente Beza quasi ignorarit hac voce quoque (ὄρνις) peculiariter gallinam indicari cum tamen

tamen Gallinam verterit Matth. XXIII: 37. Sed studio varietati vocum studens hanc vocem illic gallinam, hic avem transtulit optimus interpretum. Nam æque ut Græcis ὄρνις & latinis avis ponitur pro gallina. Sic Horatius de Gallinis Numidicis

Non Afra AVIS descendat in ventrem
meum.

Et Martialis de Hannibale L. XIII: Epigr. 73.
& iisdem gallinis.

Anfere Romano quamvis satur Hannibal
esset,
Ipse suas nunquam Barbarus edit
AVES.

In re augurali cum ex pullorum avida voracitate pultis captarent augurium Romani, gallum & gallinam nomine avium venire sæpius cernimus. Florus L. IV: Cap. 7. Pari in meliora presagio in Cesaris castris omnia AVES victimæque promiserant. Hos enim pullos seu gallinas gallosque augurales secum in castra imperatores deferebant. Vide Sueton. Tiberio Cap. 2.

§. 8. Actor. XXVI. Paulus quid sibi itinere Damascum versus contigèrit coram Rege Agrippa narrans, ait: περιέλαμψέν με Φῶς: Primam cum Vulgatus reddidisset vocem circumfulsit, rursus a Beza Barbarici accusatur. Ipse haud melius circumfudit. Circum fulgeo enim qui parum proba vox esset latinis auribus
cum

cum *fulgeo* aliis præpositionibus in compositione munita sit, ut *præfulgeo*, *adfulgeo*, *refulgeo*, *interfulgeo*? Cur inquam præpositione *circum* non æque feliciter gauderet, inprimis in exponenda præpositione *περί* quæ in compositione *circum* denotat. Præterea usus eodem verbo est Plinius L. II. Cap. 37. *Hominum capita vespertinis horis magno præfagio CIRCUMFULGENT.* Aliique bonæ notæ autores. Elegantissime autem *περιλάμπω* redditur *circumfulgeo* quia *λάμπειν* præcipue Græcis accipitur de *fulmine* & *fulgure* uti *ἀναλάμπω* *refulgeo* & *ἀνπλαμπω*, *ἐκλάμπω* ceteraque composita verba docebunt. De primitiva voce Aristoph. *Vesp.* v. 349. ΛΑΜΠΩΝ *πυρὶ ΚΕΡΑΤΝΟΣ.* Quod ipsum luculenter ex urbe *Lampsacus* apparet quæ nomen accepit ἀπὸ τῆς λάμπειν quod augurio *fulminis* sit condita. Vide *Etymologicon M.* & *Stephanum* in *Λάμψακος.* Sic itidem *περιλάμπειν* accipe de *fulmine* quod pastoribus in agro commorantibus noctu *circumfulsit*: δόξα κυρίως, inquit *Lucas Ev. II: 9.* *περιέλαμψεν αὐτὸς.* Utitur *Lucas Act. IX: 3.* verbo *πεισραπίειν*, unde ἀσραπή *fulgur* a *σραπίω* *fulgeo*, quemadmodum & latinis *fulgur* a *fulgendo* vox nata est.

§. 9. *Joh. XXI. 5.* προσφάγον usurpatum de *captis piscibus* cum reddiderit vetus interpret *pulmentarium*, addit *Beza*: INEPTE profecto. Nam cur à PISCATORIBUS petat PULTEM. Gaudeat sua interpretatione in sinu vir venerabi

rabilis nescius *obsonium*, ut ille reddit, cum *pulmentario* plane esse synonymum. Venit quidem ratione *originis* a *pulte* *pulmentarium* teste Varrone L. IV. de Ling. Lat. cap. 22. sed *usu* pro *omni* ponitur *obsonio*. Seneca de *Caricis* seu *ficibus* Ep. 87. *Ille si PANEM habeo pro PULMENTARIO sunt.* Juvenalis Sat. VII: v. 185. de *luxuria* agens Romanorum qui sane *pulte*, ut olim non contenti

-- Veniet qui *FERCULA* docte
Componat : Veniet qui *PULMENTARIA*
condat :

Ubi videantur notæ Is. *Grangæi*. Horatii vetus scholiastes hinc recte, ad Sat. II. L. II: v. 20. *pulmentaria quare*, exponit *CIBUM quare*, & dicto Socratis Horatiano simili illustrat. Horatius vero & *Pulmentarii* nomine comprehendit varia *piscium* genera ut heic loci *Vulgatus*

-- Tu *PULMENTARIA quare*
Sudando; pinguem vitis albumque, nec
OSTREA

*Nec SCARUS, aut poterit peregrina ju-
vare LAGOIS.*

Lagois ait idem Scholiastes est genus *PISCIS* quod in *Italo mari* non, capitur. Veniant itaque & *pisces* recte nomine *pulmentariorum* stylo *Latii incolis* usu recepto,

§. 10. Marc. VII: 3. legitur de Phari-
 sæis, πυγμῇ νίψονται τὰς χεῖρας quod Vulgatus.
 CREBRO *lavant manus.* Beza reddit *pugno*
 & Vulgatum pro πυγμῇ legisse *πυγνῇ* cum E-
 rasmo auguratur. Et in veteri alia versione
 scriptum esse *primo* pro *pugno.* Verum faci-
 lius multo *crebro* in *primo*, quam *pugno* in ean-
 dem vocem degenerare potuit si majores lit-
 teras consideres. Nam P & C & E & I uti
 & BR & M si jungantur litteræ multum &
 pronuntiatione & ductu habent similitudinis.
 Sed per me stet accepta lectio, quod *primo* hic
 positum esse possit pro *ante omnia, loco princi-
 pe* &c. Nec enim ubique refractarius, ut
 speciem dissentientis feram, esse cupio. Sed
 & non subterfugio quin recte Petavius ad
 Epiphaniï operum T. I. p. 31. Bezam,
 quoad loci explicationem, notaverit. Nam
 adverbialiter hic πυγμῇ sumitur, quæ vox, a
crebra pugni jactatione in pugna, in hanc quo-
 que notionem descendit. Sic Epiphanius
 hunc locum accepit Hæres. XV. in princ. u-
 bi de Scribis ait. ΠΥΓΜΗ μὲν τὰς χεῖρας νιψά-
 μενοι. ΠΥΓΜΗ δὲ καὶ καθαρῶν πινάε δι' ὑδάτων
 καὶ λατρῶν ἀποσμηχόμενοι. Nam *manus FRE-*
QUENTER *abluunt,* *et aquis CREBRO* *se ac lava-*
cris abstergunt. Et hunc sensum requirit loci
 circumstantia. Quid enim est, *pugno lavare*
manus, quasi aliquis manus lavare possit abs-
 que *pugno*? Pharisæos autem *frequentibus la-*
vationibus operam dedisse varia N. T. loca
 aper-

aperte satis indicant. Confer modo v. 4. & 5.

§. 11. Occurrit Lucæ. I: 3. Act. XXIII: 26. XXVI: 25. Titulus *κράτιστος* quo viros *illustres* ornat Lucas, uti in actis *Felicem & Festum* qui in Judæa erant *Cæsaris Procuratores* nobilissima fulgentes dignitate, & in Evangelio *Theophilum* quem in *Alexandrina* civitate virum summæ autoritatis fuisse ex veterum testimoniis, alibi ostendi. Vulgatus illud vocabuli reddidit per *optimus*. Sed Beza hæc non arrident reddenti ad Luc. I: 3. rationem cur *prestantissimus* exhibere maluerit, quod sit a *κρείττων* voce *potentem* denotante sed vere ut aliquid, haberet alieni & privi à veteri interprete. Quanto enim melior est versio Vulgata. Nam *κράτιστος*, cum ut *titulus* ponitur viri *illustris* non video latinos per *prestantissimum* extulisse. Sed illi reddunt vel *nobilissimus* vel *nobilis* ut ea vox redditur ex Græcis Modestini in l. 4. ff. de Exception. §. l. 2. Eod. in pr. ubi Ulpiani titulus est *κράτιστος* qui *illustris* Ictus erat, summoque in aula Imperatoria in loco positus. Sed nullibi memini hunc titulum *κράτιστος* aliis quam *Magistratibus* dari Romanis in provincias missis, aut illustribus viris ex ordine nobiliori populi *Romani*, ut exempla ostendent quæ elegantissimus Menagius *Amoenitatum Jur. Civ. Cap. 16.* protulit, quibus adde *Hieronem* cui *Galenus* librum de *Methodo medendi* inscripsit, eum-

eumque *κράτιστον* vocat T. IV: Oper. p. 39. Quod autem ad ejus tituli Græci *originem*, censeo eum *latinismum* esse. Nam Græcos antequam à Romanis subjugati essent, eorumque lingua in rebus *Juridicis & honorum* titulis haud *Romana* lingua permixta erat, ut dein factum, & ad eandem accomodabatur; voce *κράτιστος* pro titulo Viri *illustris* umquam esse usos, observasse quempiam valde dubito. At Augusteo seculo & deinceps, Græcis dudum à Romanis subjugatis, id moris fuisse ex productis in apricum locis luculenter apparet satis. Eo enim tempore *Græca* lingua in rebus *politicis Juridicisque* ad *Latina* modos flectebatur, docente id pluribus Casaubono ad Baronii Annal. Exerc. IX: sect. 3. Eam itaque in rem ad Vulgati elegantiam versionis declarandam observa Latinos titulum OPTIMI dedisse viris longe *illustribus*. Quantus vir Augusteo ævo fuerit Mæcenas ex Horatii L. I. od. I. satis notum ubi *atavis regibus editum* esse scribit, & L. III: od. 29. *Tyrrhenam Regum progeniem* vocat. At huic dabatur tanto viro & Coccejo Nervæ Romano Consuli, titulus *optimi*. Horatius L. I. Sat. V: v. 27.

Huc venturus erat Mæcenas OPTIMUS
atque

Coccejus (sc. optimus) missi MAGNIS de
rebus uterque

LEGATI aversos soliti componere amicos.

Et

Et Sat. X: v. 83. - *probes hæc Octavius OPTI-
MUS.* -

Eodem titulo & Quinctium virum æque illu-
strem complelat L. I: Ep. XVI. OPTIME
Quincti. Iuvenalis Sat: IV. de *Pegaso* Illustri
Icto & Præfecto urbis v. 76. sqq.

- - *rapta properabat abolla*

Pegasus, attonitæ positus modo villicus
urbi

*Anne aliud tunc præfecti ? quorum OPTI-
MUS* -

Sat. X: v. 33. de C. Silio

-- OPTIMUS hic & formosissimus idem
Gentis PATRICIÆ rapitur miser extin-
guendus.

Hunc itaque *optimi* titulum Romanis ma-
gnatibus datum, unde & eosdem dictos esse
OPTIMATES observa, Græci sua lingua ex-
tulerunt per *κράτιστος* eo tempore quo iidem in
usu erant tituli, unde merum esse *latinismum*
apparet. Deficiente & exolescente isto titu-
lo optimi subsequenter seculis, aliisque in
ejus locum succedentibus: contigit ut &
VOX *κράτιστος* apud Græcos ex hoc more re-
cepta, dein & aliis nominibus exposita sit.
Unde vetus interpres Digestorum, qui se-
quior ætate est, per *nobilissimus* extulit, quo
olim titulo haud magnates sed *Cæsares* prin-
cipesque juventutis salutabantur. Similes e-
jusmodi in *titulis* occurrunt *latinismi* & in ipso

novo foedere, uti cum Romanum imperato-
rem Lucas Act. XXV: 26. vocat *κύριον* lati-
nismum esse scias. Quippe Romanus Impe-
rator per excellentiam vocabatur *Dominus*.
Vide J. Gothofredum in *diff. ad l. 9. ff. de le-
ge Rhodia de Jactu* ubi in Græco *κύριος* & in ve-
teri versione *Dominus* in Libello supplici vo-
catur Antoninus. Adde Plinii Epistolas toto
Libro Decimo ad Trajanum scriptas, ubi eum
perpetuo titulo *domini* compellasse videbis.

§. 12. Lucae XIII: 7. *arborem* nullos feren-
tem fructus, vinitor excidere jubens, hanc
reddit instituti rationem : *ὥρα πὶ καὶ τὴν γῆν*
KATAPFEI; quam interrogationem cum opti-
me dedisset Vulgatus. *Ut quid etiam terram*
occupat ? quia *inutilis* erat arbor hæc *otiosa* ;
eique Erasmus accessisset : tamen hæc mi-
nime placent Bezae, qui ait : *At ego fateor me*
nusquam legisse κατὰργεῖν pro inutiliter occupare vel
onerare - - Existimo igitur hic dici scum τὴν γῆν
κατὰργεῖν, quæ præterquam quod erat infructuosa,
etiam eam terræ partem quam occupabat sterilem
reddebat, quæ alioquin vitibus consita non fuisset
inutilis. Sed quid vitiligare sit, si hoc non
sit, neutiquam video. Quis enim nescit ar-
borem quæ otiose & inutiliter terram occupat,
etiam efficere ut *sterilis sit* atque prohibere
quo *melioribus consita arboribus frugifera sit?*
Hæc indivulso coherent nexu. Adeo ut pa-
rum videam quid in hac interpretatione re-
prehendendum sit. Prætereaque ipsa loci inspe-
ctio

otio docebit potius hic respici ad *inutilem occupationem*, quam quod terram reddat *inertem*. Eum enim in finem produxit Sospitator de ficu hac in vinea parabolam ut ostenderet illos qui *inutili oneri erant* ex Judæis in Domini vinea æque ut *inutilem* hanc arborem excisum iri. Conf. v. 1-5. Non enim in eos pœna hæc decernitur usque adeo, quod illi *in causa sint* quo aliis in eorum locum succedentibus, vinea Domini sit *fertilior*, quam ipsi quod *inutiles* essent & nullius frugi. Dein καταργεῖν opponitur τῷ ἐνεργεῖν, quorum altera vox ut rem notat quæ *utilitatem* adfert, sic altera quæ ea *destituitur* facultate, adeoque *nullius est usus*, quæque, si adest, rem aliam *occupat* inutiliter. Frustra nec minus objicit Beza *usum* vocis καταργεῖν eundem sensum respuere. Posita enim est pro ἀργεῖν ut millies composita retinent notionem simplicium. Hoc vero verbum respondet Hebræorum בַּטָּל (*batal*) quod hoc sensu gaudet Eccles: XII:3. ubi de incommodis senectutis agitur, quæ tum hominem celeri pede premit cum inter cetera מְחַנְנִים בַּטָּל OCIOSAE sunt *molitrices* seu dentes *molaris* quæ, ea de causa quod ad comminuendum cibum non amplius idoneæ sunt, & os simul *inutiliter occupant*. Hæc enim vox per ἀργεῖν a Græcis translata est, uti & Esdræ IV: v. 24. quemadmodum & idem verbum per καταργεῖν, cum de re *otiosa & inutili* sermo est, explicuerunt, uti eodem in Esdræ loco v. 21. 23.

§. 13. Reperies & in locum Actor. XIX: 25. infelicem censuram contra veterem interpretem exercuisse Bezam venerabilem. Cum enim Demetrius aurifaber Ephesinus alloquens ceteros artifices de *questu*, qui illis ex opera *ναῶν ἀργυρεῶν* Ἀρτέμιδος redundaret, ait ἐπίστωθε ὅτι οὐ ταύτης τῆς ἐργασίας ἢ ἘΤΠΟΡΙΑ ἡμῶν ἐστὶ. Vulgatum quippe Vir bonus *inepte* dicit transtulisse *εὐπορίαν acquisitionem*: Ille vult *copias* denotare. Sed veteris interpretis versioni male nota inuritur. Nam latinitate satis proba utitur non modo, sed & quidem voce propria hac in re veteribus Jurisconsultis, qui omne id quod nobis accedit *honorum* seu per *operam*, seu per *occupationem*, seu per *hereditatis* leges seu alio titulo, vocant proprio nativoque vocabulo *acquirere & acquisitionem*. Ita millies occurrit in libris Juris. Consules integros titulos de *acquirendo rerum Dominio* in Institutionibus L. I. tit. 1. & Digestis L. XLI. tit. 1. Item Cod. L. II. tit. 40. ubi de *acquisitione* minoris per hereditatem vel bonorum possessionem vel alio modo. Item L. XXIX. Dig. tit. 2. de *acquirenda* vel *omittenda* hereditate, quam & in Cod. L. IV. tit. 27. reperies. Item Ulpiani Tit. Digestorum XXIX. qui agit de *rerum acquisitionibus*. Juvenalis, sæpissime stylo Actorum Romanorum utens, cum de *questu* loquitur, & *opum* collectione idem adhibet vocabulum. Sat. XIV. vs. 115.

Hunc

Hunc egregium populus putat ACQUI-
RENDI

Artificem, quippe his crescunt PATRIMONIA
fabris

uti & vs. 125. culpat insatiabile votum AC-
QUIRENDI. Adde vs. 222.

Nam quæ TERRAque MARIque
ACQUIRENDA putas, brevior via confe-
ret illi.

Nam ἐμπορεῖα cum propria notione indicet (orta
quippe ex ἐὺ bene & πῶρ & trajetibus) facultates
quas mercatores sibi acquirunt feliciter mare
trajiciendo domum redeuntibus unde & ἐμπορεῖα
trajektor notat mercatorem: sic & de quovis lu-
cro qualis in aurifabros Ephesinos ex conse-
ctione sacellorum Dianæ redundabat, acci-
pitur. Quod ut latini questum, sic &
acquisitionem vocant utroque vocabulo a
querendo ducente originem. Corrigat
itaque Beza latinatatem Jctorum, qui o-
mnium maxime proprietati student verborum
adeo, ut Laur. Valla (at quam perito!) judi-
ce, si omnes Romani libri periissent, lingua
latina ex unico Juris Civilis corpore pos-
set restitui, quam Fridericus Taubmannus pro-
bis his versiculis circumscripsit sententiam:

Vulgus opinatur Juris sat habere peritum
Si sciat in causis semilatina loqui.

*Ecquid ais, Hospes, adeone in Corpore juris,
Non olet autores Roma latina suos.
Credo ego si linguæ Ciceronis imago perisset,
E juris posset corpore restitui.*

Vide Taubmanniana p. 288.

§. 14. Ad locum Hebr. XI:37. hæc notat vir doctus ἐν μελωταῖς *Vulgata* in melotis, nempe quod non intelligeret quid hoc sibi vellet quod multis etiam postea imposuit Græcæ linguæ imperitis. Quasi vero tam elegans interpres Græcæque linguæ doctissimus ignorasset quid vox μελωτῆ indicaret, quam apud Strabonem variosque Græcæ linguæ scriptores reperimus, docentibus abunde viris doctis in notis ad Pollucis Onom. L. X. §. 176. & L. VII. §. 57. uti & Græcis veteris Testamenti interpretibus haud infrequens est. Vide quæ ea de re monuimus in *diff. de Glossemat. Nov. Test.* §. 9. Verum cum plures Græcæ voces, ea ætate qua hæc scripsit vetus interpres, civitatis jus apud Latinos dudum nactæ erant, cur minus iisdem bonus interpres commode uti haud potuerit, parum video. Interpretem quidem uti decet vocibus notis, at & satis est si ejus indolis sint ea ætate, qua sua litteris excipit. *Meloten* autem ea ætate probam vocem fuisse in lingua latina discimus ex Cassiano L. de habitu Monachi Cap. XI. qui ea utitur. *Et parvissimi cuculli velamen, vel MELOTIS gestatio derisum potius, quam adificationem ullam videntibus*

bus comparabit. Nam Aegyptii Monachi pelle caprina induti incedebāt, quæ melote dicebatur. Idem Cassianus *Ultimus est habitus eorum PELLIS CAPRINA, quæ MELOTES vel pera appellatur.* Vide de hoc habitu Monachorum Aegyptiorum Salmasium ad Tertull. de Pallio p. 89. sqq. Jungē Isidorum L. XIX. Orig. c. 24. qui agens de palliis virorum MELOTES, inquit, quæ etiam pera vocatur (idem monuisse Cassianum vidimus) PELLIS est CAPRINA à collo pendens præcincta usque ad lumbos. Fiebant autem prius ut quidam existimant de pelliculis melonum, unde & MELOTES vocatæ sunt. Errorem Isidori quod melota non sit a melo sed a μῆλον οvis unde μηλωτή dicta, Martinius in lexico voce Melota aliique dudum notarunt. Nihil itaque vitii commisit vetus interpres dum vocem græcam suo seculo dudum latinam factam, retinendo, alia latina explicare noluit. Quid enim melota esset eo tempore norant omnes latinæ linguæ periti æque ac Græcæ.

§. 15. Ephes. II:15. τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας. Vulgatus ac Erasmus ἐν δόγμασι reddunt in *Decretis*. Id Bezae iterum displicet ut *nimum obscure* dictum, cum addit, δόγματα malui ritus quam decreta interpretari, ne quis existimet hic agi de doctrina ipsa. Verum, quæso, annon ritus V. T. erant injuncti populo Israelis per leges a supremo numine latas, adeoque hi ritus erant δόγματα Dei, ejus leges

& decreta. Neque enim pendebant ex arbitrio populi ritus illi, sed divina lege. Quid enim notius, quam hinc libros rituum Mosai-
 corum Judæis dici תורה *Thora* hoc est *legem*? Recte igitur *leges* illas seu δόγματα reddit *decreta* Vulgatus, cum *leges*, quas Græci Ἰσθι Græci vocant δόγματα Latini per *decretum* efferant. Vide quæ hac de re diximus in *Class. I. Bibl. Theol. Fasc. III: sect. IV. §. 10.* Apparet æque ex eadem causa & frustra esse quosdam qui hanc verbi δοκέω & δόγματι notionem inter Hebraismos referunt, cum eo sensu optimis scriptoribus usitata sint ut & *Celeb. Hombergius ad Act. XV: 22.* monuit. Ita in *Hannonis peripli principio* ἔδοξε Καρχηδονίοις Ἀνδραπλεῖν κ. τ. λ. *Decretum est a Carthaginensibus &c.* Sed ne & hic *Hebraismus* latere putes, quod libellus ille ex *Phœnicia* lingua in Græcam translatus sit, simulatque eum cum observationibus nostris in lucem proferre licebit, alia hac de re exempla forsitan profere-
 mus, nisi, quod passim adeo obvia sint, ea præstabit habere neglectui.

§. 16. In enarratione sententiæ cujusque Apostolorum, quæ in Concilio Hierosolymitano proponebatur, hæc de Paulo leguntur *Act. XV: 38.* Παῦλος δὲ ἤθειον τὸν ἀπειθήνα ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ Παμφυλίας καὶ μὴ συνελθόντα αὐτοῖς εἰς τὸ ἔργον, μὴ συμπαραλαβεῖν τέτον. *Erasmus* dum ea reddidit hunc in modum *Paulus vero NOLEBAT ut ei adjungeretur, secutus est*

est variantem Lectionem, quam passim codices habent pro ἡξίς legentes ἐκ ἐβύλετο quemadmodum & Beza in suo codice vetustissimo scriptum legi animadvertit. Sed ἡξίς esse genuinam lectionem, alterumque ejusdem ut difficilioris vocis Glossema, quod dein, ut sæpe fit, in quibusdam exemplaribus in textum intrusum, quivis facile perspiciet, quanquam ea interpretatio τῆς ἡξίς per ἐκ ἐβύλετο nulla ratione ei sit apposita. Rectius autem viri docti Erasmus, Beza, vulgatæ autor ἡξίς μὴ παρελαβεῖν in constructione jungunt: Sed non convenit de prioris vocis explicatione. Optime omnium mihi reddidisse videtur Vulgatæ autor antiquissimus *ROGABAT non debere recipi*. Proinde hanc versionem ab acerbiori doctissimi ceteroquin Bezæ censura, qui eam Barbaram & obscuram vocat, ultimo loco vindicabimus. Optima quippe ratione Paulus cum modeste sententiam dixisset, dicitur eam per modum interrogationis aut *petitionis* proposuisse, quo reliquis Apostolis eidem ut æquiori, adsentiri placeret, ne videatur videlicet illam invitis illis voluisse omnibus obtrudere. Neque hæc significatio verbi ἡξίω à Græcæ linguæ usu aliena est, ubi notionem *petendi, postulandi, rogandi* sæpe sortitum est. Sic pari loco Judæi ad Paulum in disputatione quæ illi cum ipsis de Jesu Sospitatore aliisque capitibus fidei

intercessit. Actor. XXVIII : 22. ΑΕΙΟΤΜΕΝ
 δὲ ἀκῦσαι παρὰ σοὶ ἃ φρονεῖς. PETIMUS vero
 quo abs te sententiam doctrinae tuae percipiamus. Apud
 Aristophanem in Pluto, cum Cario chorum se-
 num, tardissimis passibus incedentium adhor-
 tatus fuisset, quo se moverent ocyus, respon-
 det ipsi idem senum chorus vs. 259.

Σὺ δὲ ΑΕΙΟΙΣ ἵσως με θεῖν.

hoc est, Tu (Cario) POSTULAS, (petis, ro-
 gas, requiris) ut aequalibus tecum passibus cur-
 ramus. Illustrari hinc potest in Pandectis Ju-
 ris Civilis celeberrima lex ἀξίωσις ut vocatur
 quæ l. 9. ff. ad L. Rhed. de Jactu occurrit, cujus
 hæc sunt verba priora : ΑΞΙΩΣΙΣ εὐδαίμονος καὶ
 Νικομηδέως πρὸς Ἀντωνίνον τὸν βασιλέα, κ. τ. λ. quæ
 hunc in modum optime reddidit vetus inter-
 pres legum Græcarum in D. occurrentium,
 DEPRECATIO Eudæmonis Nicomediensis ad An-
 toninum Imperatorem. Nam hæc est inscriptio
 sequentis legis, qua continetur hujus Eudæ-
 monis libellus supplex pro restitutione bonorum
 ad Antoninum quod, cum navem fregisset
 una cum sociis, à Publicanis Cycladas habi-
 tantibus direptus sit, juncto huic Imperato-
 ris rescripto. Est itaque hoc loco ἀξίωσις
 idem quod libellus supplex, qui sensus bene per
 deprecationis vocem exhibetur, quia latinis
 deprecari idem quod precari summum in mo-
 dum

dum adeoque idem hæc verba volunt acsi dixisset, his contineri verbis *precationem* Eudæmonis ad Antonium i. e. libellum supplicem. Hoc sensu voce *deprecari* passim usus Cicero, ut Orat. pro Muræna. c. 1. in princ. *Quæcunque à Diis immortalibus deprecatus sum eo die quo L. Murænam Consulem designavi & L. XII. ad Fam. Ep. 24. DEPRECARI pacem pro petere ab alio, quo, cessante bello, ei pax concedatur. Petronius Sat. c. 133, positoque in limine genu sic DEPRECATUS sum numina versu. Cap. 30. Dispensatoremque in precario aureos numerantem, deprecati sumus, ut servo remitteret. Atque vero his terminis hujus exercitationis fines circumscribimus.*

JOHANNIS D'OU-
TREIN,

Spicilegium,

De *Indutione* CHRISTI,

ad Loca

Rom. XIII, 14. & Gal. III, 27.

SUMMARIUM.

Autores, qui hæc loca tractarunt. I. Subjectum Orationis est J. C. II. Actus est ipso *indui*, verborum ἐνδύειν, *induere*, etymologia. Usurpantur A. proprie, 1. de vestimentis, 2. De Armis B. improprie, a. de corpore humano, quo mens quasi *induitur*. b. de Domo vel Tabernaculo, 2. Cor. V, 2. 4. 2. Pet. I, 14. illustrata. c. de Regione, quam quis occupat Jer. 43, 12. d. de furculo, arbori inserto. e. de pariete vel abiete hederæ vestito, de arboribus, de campis. Psal. 65, 14. f. de lapide vel ligno, ita fabricato ut alicujus similitudinem induat g. De Actoribus in theatris, h. induere judicem, est judicis partes agere. i. dicitur personam aliquam *induere*, qui iisdem moribus est imbutus. Quæ omnia ad *indutionem* Christi transferri possunt. Præcipua allusio est ad *indutionem* vestimenti. De primis vestimentis Adami & Hevæ. Loco I. Cor. I, 30. nova lux adfertur. Christus Jesus *induitur* 1. ad *Justitiam*. Loca id probantia. Præsertim eo spectat locus Gal. III: 27. II. Ad *sanctificationem*

nem, quod præcipue intenditur Rom. XIII, 14. *Christum induite.* Christus Sanctificationis nostræ est causa 1. meritoria. 2. efficiens 3. influens. 4. impulsiva, 5. Exemplaris. Christus etiam induitur. a. ad spirituales armaturas b. ut novus homo. c. Ut domicilium. Quid sit ipsum induere 1. Ut JESUM. 2. Ut CHRISTUM, 3. Ut DOMINUM nostrum.

QUæ ad loca hæc, & quidem ad phrasin *indutionis Christi* copiose commentatus est Cl. Gatakerus, videri possunt in operibus ejus *advers. Misc. Lib. I. cap. IX.* Quæque addiderunt, cum *Job. Henr. Ursinus*, in *Analectis Sacris Lib. I. cap. 19. 20.* tum etiam *Stephanus Le Moine* in *variis sacris* tomo 2. pag. 390. sqq. Quæ terso & perspicuo stylo in Belgicam linguam transfudit Vir Rev. *Jac. Niløe* in libro cui titulum dedit *Selecta Biblica*, pag. 657. adeo ut supervacaneum videri posset, quidquam iis (a) addere velle. Liceat tamen mihi spicilegium aliquod facere post eorum messem.

I. In

(a) Adjungi his possunt *Sal. Deylingius Observ. S. L. III. c. 42.* *Le Moine* ad *Jer. XXIII: 6. c. 4. p. 217. sqq.* *Suicerus* in *Thef. Eccl.* in voce *ἐνδύουαι & ἵναρον.* *Amelius* s. *P. Zornius* in *elucid. loc. difficil. N. T. T. I. p. 893-921.* Exstant etiam *Godofr. Wegneri de indumentis Baptizatorum* & *J. G. Dorschæi. de J. C. indutione in Baptifino*, *Dissert. quarum hæc in ejus Dissertt. collectione quartum locum occupat*, illa autem *Halæ a. 1694. edita est.* Quid *Paulus* in loco

ad

I. In utroque loco objectum orationis est *Jesus Christus*, qui in priore tantum describitur cognomine suo *Christus*; in posteriore vero *Jesus Christus Dominus*. Quæ circumscriptiones singulæ suam habent Emphasin.

II. Actus sive officium circa hanc personam, est ipsum induere, sive ipso indui. ἐνδύσασθαι sive ἐνδύειν utrumque enim dicitur, ἐνδύειν & ἐνδύσασθαι ἰμάτιον, induere vestem vel indui veste. Cui accedit, quod, in sensu spirituali, quod ad inductionem Christi homo partim se habeat passive, (quatenus Deus & Sp. Sanctus ipsum Christo induunt; uti etiam præcones Evangelii, ut Dei Ministri) partim active, quatenus ipsemet sese Christo induit. Vox autem ἐνδύω, Latine induo, induo vero ab intus deducitur quasi intuo, sicut indusium quasi intusium. Perotto quidem in cornuc. p. 697. derivatur ab ἐντῷ, intus, verum melius meo quidem iudicio ab ἐν & δύω q. d. (b) ingredior, subeo. Homo enim cum veste induitur, in illam quasi ingreditur. Hinc indusium, quod primo induitur, & ultimo exiit.

Usur-

ad Gal. III: 27. respexerit, singulari diatribe quam sequenti, fasciculo, cum hic eam non capiat, sistemus, a nobis examinabitur. T. d. H.

(b) In Lexico Græcolatino Lugd. 1583. impressio ἐνδύω & ἐνδύομαι. Ingredior, subeo, τῆτο vel εἰς τῆτο vel τῆτω. Sed ἐνδύεσθαι πινι quidem interpretantur infundi Xecu. Aristot. Plut. Aristoph.

Usurpatur autem τὸ ἐνδύσασθαι, induere & indui 1. propriissime de vestimentis. Quod probatione non indiget.

2. Sensus etiam minus proprio de armatura quavis, præsertim de thorace, quæ induitur & corpori applicatur 1. Sam. XVII, 5. 38. Jer. 46, 4. Hinc Eph. VI. **INDUITE** universam armaturam Dei.

3. Improperie usurpatur.

a. De (c) corpore humano quo anima, quasi veste, induitur, cum corpori mens jungitur; Quod corpus exuitur, in morte.

b. De domo vel tabernaculo, in quo homo habitat, quo alluditur 2. Cor. V, 2. Domicilio superindui & v. 4. non cupimus EXUI, sed SUPERINDUI & 2. Pet. I, 14. ἀπόθεσις σκηνώματός μου. Depositio (quæ ipsa phrasis cum exutione eadem est, & a vestimento desumpta) tabernaculi mei. Item legitur apud Plutarchum κλεαρχὸς ὁ ποντικός ἐνδύμενος εἰς κιβωτὸν, ὡς ὄφεις ἐκείθενδε, id est, Clearchus Ponticus ingressus in cistam, ut anguis dormivit.

c. Quin de integra regione, quam quis, ut Dominus & proprietarius, ingreditur atque inhabitat, dicitur indui ut vestimento. Jer. 43, 12. De Nebucadnezare. **Et INDUET** terram *Aegypti,*

(c) Aristot. de animal. c. I. τὴν τυχεῖσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχεῖν ἐνδύεσθαι σῶμα, fortuitam animam fortuito corpore indui.

Aegypti, quemadmodum pastor INDUIT vestimentum suum.

d. *Surculus* quoque qui *trunco arboris* vel *ramo inseritur*, dicitur *trunco* vel *ramo isto indui*.

e. *Paries* aliquis vel *Quercus* aliave arbor quam tegit *hedera*, dicitur (*d*) *hedera* ista *indui*, atque in genere quidquid *arcte* alicui rei *adhaeret* & se *extrinsecus* in ea *conspiciendum* praebet, illo res ista dicitur *indui*. Sic flores *induuntur* coloribus, quasi veste, quae ipsius *Salomonis* vestimentorum gloriam superat. *Matth. VI. Arbor* dicitur *indui* foliis, floribus vel fructibus; *campi* frumento, & *pascua* gregibus ovium *Psal. 65*.

f. Item *lignum* aliquod vel *lapis* aliave materia, ex qua vel in qua a *statuario* *imago* alicujus caeditur vel pingitur, dicitur *personam* illam *induere*, cum jam *lineamenta* ipsam *exacte* representare incipiunt vel *forma* & *imago* *imprimitur*. Sic *Plato 2. de Rep.* πλατταται καὶ ἐνδύεται τύπος. *Fingitur* & *induitur* nota & *Effigies* i. e. *imprimitur*.

g. In *Theatris* actores dicuntur *induere* *personam* ejus quem *representant*; *cujus vestes* aliaque *insignia* gestant, *cujusque sermones* & *actiones* imitantur. Adeo ut *auditor* & *spectator* sibi videatur *audire* & *videre* *personam* illam, quam referunt.

h. At-

(d) *Theoph. III: 18. de Hedera: ὡς περ ἐνδύεται τοῖς δένδροις καὶ τοῖς τεύχοις.*

h. Atque illud quidem fit simulanter. Verum & *judicis aliusve personam induere* dicitur, qui vere *judex* est ipse, *judiciumque* exercet, sive scil. ipsius loco, sive vice alterius.

i. Tandem dicitur *is induere aliquem*, in quo similes affectus, virtutes sive vitia sese conspicienda præbent, qualia fuerunt in alio aliquo, qui ut exemplar alterius considerari potest.

Quæ omnia si ad animum revocemus, abundantissimam nobis suppeditabunt materiam explicandi, quid phrasîs nostra velit. *Induere Christum.*

Quæ metaphora præcipue desumpta est, a *vestimento*, quo quis *indutus* est; & *indutum esse* opponitur *nuditati*. 2. Cor. V: 3. *si modo INDUTI, non NUDI* reperiemur.

Hic velim repeti, quæ olim scripsi in commentario ad parabolam filii prodigi, de *nuditate* primorum hominum, ante & post lapsum, quam, post admissum peccatum, frustra ficulneis tegere tentarunt foliis, sed Deus ipse tunicas pelliceas paravit, easque (a) Adamo & Evæ *induit*. Quæ pelles, si desumptæ sint ab animalibus in sacrificium oblatis, elegantissimum exhibuerunt emblemata, illud, quod pro *vestimento* spirituali cedit hominibus, quo *nuditas* eorum spiritualis tegatur & quo ipsi ab injuriis iræ Dei & maledicti-

Class. IV. Fasc. II.

Z

onis

(a) Sic ἐνδύουσ ἐῖς δέματα pelle includens Diofca. II. 60.

onis legis incolumes sistantur, quin & quod ipsos ornēt, a Deo, & præsertim a Christo proficisci debere, immo vero, ipsum Jesum Christum ipsis cedere in *amicum* spirituales, quo induantur.

Cujus rei illustrandæ gratia apprime facit locus ille præclarissimus I. Cor. I: 30. Ex ipso sc. Deo patre, *estis IN Christo Jesu*; inter alias similitudines, ut *IN Vestimento*, quo *amicti* & *induti* estis; qui a Deo nobis factus est *sapientia, justitia, sanctificatio* & *redemptio*. Verum nos duo tantum spectabimus; nempe, quod Christus Jesus, quo induuntur sive induti sunt fideles, ipsis fiat. I. *Justitia*. II. *Sanctificatio*, sub qua *sapientia* & *redemptio plenaria a reliquiis peccati*, facile comprehenduntur.

I. Christus induitur ad justificationem, non tantum adduxit justitiam; Dan. IX: 24. sed, ipsemet dicitur esse vel fieri nostra JUSTITIA Jer. 23: 6. 2. Cor. V: 21. Quæ justitia vestimento & pallio comparatur Jes. 61: 10. Psal. 132. 9. 16. Quæ indutio justitiæ & sapientiæ & salutis, opponitur indutioni maledictionis Psal. 109. 18. Etenim Christus nos liberavit a maledictione legis, maledictio ipse factus pro nobis Gal. III, 13. Per hanc justitiam Christi, sive Christum justitiam nostram, nuditas nostra naturalis & peccaminosa obtegatur Ps. 132: 1. Apoc. 3: 18. Per eam immunes nos præstat ab ira Dei, a maledictione & accusationibus Satanae. &c. Rom I: 1. 33. Jes. 54: 17. Quin & justitia Christi, vel

vel Christus ipse, imputatus nobis ad justitiam, fidelibus in *ornatum* cedit. Non enim de ipsorum *ornatu* spirituali tam magnifica prædicari possent in Psalmo XLV. & Canticò Canticorum, nisi oculus intendisset Sp. S. ad plenam perfectamque *obedientiam Christi & sanctitatem*, ipsis *imputatam*.

Si vero rogas, *Quis* ipsos induat Christo ad justitiam? Id partim facit Deus ipse T. O. M. Nam *Deus est qui justificat* Rom. VIII. Partim *Doctores Evangelii*, quatenus homines adducunt ad Christum, faciuntque ut in ipsum quasi ingrediantur ipsoque induantur. *Doctores enim multos justificant*. Dan. XII. Hi sunt servi patris cælestis, quibus mandat: *afferte huc stolam primariam ipsumque INDUITE* eam. Luc. XV: 22. Denique ipse homo peccator, jam resipiscens & credens in Christum se se ipsum ea induit, per fidem justitiam Christi apprehendens sibi que applicans. Quod egregie & efficacissime exprimit apostolus Phil. III: 8. 9.

Atque hæc est *indutio Christi ad justitiam*, quæ præsertim, saltem priori loco, spectanda est, in loco Gal. III: 27. *Quotquot in Christum Baptizati estis, (atque per immersionem aqua baptismali circumvestiti estis,) Christum induistis* partim ad justitiam, & partim etiam ad *sanctificationem*.

Verum in loco Rom. XIII: 14. *Induite J. C. Dominum*, præsupponitur quidem *indutio Christi*

ad *justitiam* per *fidem*, sed proprie spectatur & commendatur ab Apostolo II. *Indutio Christi ad sanctificationem*. Quod recte observavit Vir Rev. *Van Peene* in locum hunc, & ex & cum ipso Rev. *D. Niloe*. partim, quia argumentum de *justificatione* jam absolverat Apostolus prioribus undecim Capitibus, & ab initio Capituli XII. transierat ad *sanctificationem*: partim, quia *fideles* Romani jam *justificati*, ERANT per *fidem*.

Verum propius nobis explicandum est, *quid* proprie sit, quod *Christus* fidelibus & electis sit *Sanctificatio*, quodque ipso ad *sanctificationem* induuntur. Quod revera nihil aliud significare potest, si recte putemus, quam *Jesus Christum* esse verissimam *causam* *sanctificationis* fidelium. Et quidem *Causam* 1. *meritoriam* 2. *operantem* seu *efficientem*, 3. *influentem*, 4. *impulsivam*. 5. *exemplarem*.

1. Primo, inquam, *causam meritoriam*. Qui passione atque obedientia usque ad mortem id effecit, ne *satanas* & *peccatum* semper in peccatorem electum dominaretur; Sed ut per *Spiritum Dei* suo tempore regeneraretur & *imagini Dei* rursus compos fieret atque adeo *sanctificaretur*. Vide loca Rom. VIII: 2. VI: 14. 1. Petr. 2: 24. Heb. IX.

2. *Christus* est *sanctificationis causa efficiens*. Quatenus vi meritorum suorum, reapse in electis hominibus, per *Spiritum sanctum*, quem effundit in corda eorum *fidem* & *sanctificationem*

onem operatur. Atque hic notandum est, phrasin in sacris esse familiarem quod *indui Spiritu Dei* dicantur, in quibus spiritus sanctus efficaciter operatur sive heroicos motus aliquos, sive illuminationem, sive sanctificationem. Huc faciunt Loca, Jud. VI: 34. *Tunc spiritus Dei induebat ε'νέδουε Gideonem, & tuba canebat.* 1. Chron. XII: 18. *Spiritus ε'νέδουε, induebat Amasai.* 2. Chron. 24: 20. *Spiritus Dei ε'νέδουε Zachariam, filium Jojadae sacerdotis.* Et in Novo etiam Testamento Luc. XXIV: 49. ubi discipulis suis in cœlum abiturus pollicebatur Dominus: *Ecce mitto promissionem Patris mei super vos: Sed vos permanete in civitate Hierosolyma, Donec INDUIMINI, vel induti eritis, POTENTIA EX ALTO.* Verum quidem in istis locis præcipue ad *extraordinarias* spiritus operationes quasdam respici: Sed quid vetat, eandem locutionem etiam applicari *ordinariis* spiritus sancti operationibus illuminantibus, regenerantibus & sanctificantibus, quem Deus copiose in Ecclesiam suam effudit per Christum JESUM Tit. III, 6. Jam vero, qui *Spiritu sancto indutus* est, vel *spiritum sanctum induit*, etiam Christum induisse dici potest; quia *spiritus & filius Dei* unum sunt, & spiritus sanctus est *spiritus Christi*, quem mittit in corda fidelium, ut per spiritum *vivant* & per spiritum *ambulent* Gal. 5, 25.

3. Christus JESUS est sanctificationis nostræ *causa influens & immanans*, ut sic loquar. Et-

enim, quia Christus *in* fidelibus est, & ipsi sunt *in* illo, ex ipsius plenitudine accipiunt Grati-
 am pro Gratia; uti membra corporis hu-
 mani spiritus animales accipiunt ex capi-
 te *in* quo sunt & cui arctissime unita sunt; at-
 que ut palmites ex vite Joh. XV, 4. 5. *Mane-
 te IN me, & ego IN vobis. Quemadmodum pal-
 mes fructum nullum ferre potest ex se ipso, si non
 manet in vite: Ita nec vos nisi maneatis in me. E-
 go sum vitis, vos estis palmites. Qui IN ME ma-
 net & ego IN IPSO multum fert fructum, sine
 me enim nihil facere potestis. Quo facit, quod
 antea monui, surculum, ramo insitum, indutum
 dici ramo vel trunco, cui insertus est, & ex
 quo succum haurit, quo crescit & folia flores
 ac fructus ferat.*

4. Christus est *sanctificationis nostrae causa
 impulsiva.* Nulla enim *motiva* efficaciora sunt
 ad movendos animos nostros ut peccatis ab-
 stineamus & sanctificationi studeamus, quam
 quae desumuntur a parte *Christi*: Ab ipsius a-
 more, ab ipsius *passionibus*, a *beneficiis*, quae per
 ipsum accipimus &c. 2. Cor. V, 14. 15. Tit.
 II, 11-14. 1. Pet. 2, 24.

6. Tandem, & quod praesertim heic usu
 venit, *J. C.* est *sanctificationis nostrae causa exem-
 plaris.* Joh. XIII, 15. *Exemplum praebui vobis, ut
 prout ego feci vobis, ita & vos faciatis.* 1. Pet. 2,
 21. Christus reliquit vobis exemplar *ut inse-
 queremini vestigia ejus.*

Atque huc facit, quod supra diximus, quod
imago

imago dicitur induere similitudinem ejus, cujus imago est. Quodque aliquis dicatur personam alicujus induere cui se conformem sistit. Adeoque Christus induitur a fidelibus, quando imaginem ipsius in se referunt, ipsi se conformes gerunt & ipsius vestigia premunt. Quo faciunt loca Rom. 8, 29. *Conformes fieri imagini filii Dei.* Quod revera est, *Christum induere vel Christo indui.* 2. Cor. III, 18. *Transformamur ad imaginem Glorie DOMINI, a Gloria ad Gloriam, tanquam a spiritu Domini.* Rom. VI. *unam plantam esse cum Christo in assimilatione mortis & resurrectionis ejus.* Conf. Phil. III, 10. Atque huc facit insignis ille locus Col. III, 12-15, Ubi postquam dixerat Apostolus: *Christus est omnia IN omnibus*, porro monet: **INDUITE** ergo, tanquam electi Dei, sancti & dilecti, *intimos affectus, misericordiae, benevolentiae, modestiae, clementiae, longanimitatis: tolerantes vosmet invicem & condonantes si querimoniam habetis inter vos; quemadmodum Christus vobis condonavit, ita & vos; Quod revera est Christum induere.* & supra haec omnia, **INDUITE** *charitatem, quae est omnium vinculum perfectionis; allusione forsan ad vestem exteriores quae supra reliqua vestimenta super-induitur, vel ad cingulum, quo omnia vestimenta quasi colliguntur & constringuntur*

Adeoque Christum **INDUIT**, qui, cum profitetur, se esse & manere **IN** Christo, ita ambulat quemadmodum Christus ambulavit 1. Joh. II: 6.

in quo idem affectus est atque in Christo Phil. 2, 5. adde loca 1. Pet. I, 15. 16. 1. Cor. XI, 1.

Verum diximus etiam, vocem ἐνδύειν, & ἐνδύομαι, non tantum usurpari de inductione vestium, verum etiam de inductione 1. armorum, 2. Corporis humani, respectu animæ, 3. Domicilii &c. Quæ metaphoræ etiam hic usu venire possunt. Etenim.

1. Christus induitur ut armatura spiritualis. Gen. XV: Ego sum CLYPEUS tuus; Psal. 3, 4. Psal. VII, II. CLYPEUS meus est apud Deum, qui rectos corde servat. Psal. 84, 12. Jehova solus CLYPEUS. Ps. LXXXIX, 19. Prov. II, 7. Psal. 91, 4. VERITAS EJUS, adeoque ipse ille, qui Deus veritatis & veritas ipsa, mihi est Clypeus & parma adeoque Christum induere est induere universam armaturam Dei Eph. VI, 11-17. Et quod huc quoque alluisse possit Apostolus, ex Rom. 13. vs. 12. videtur colligi, ubi de inductione armorum lucis dixerat Apostolus, quod idem est cum eo quod vs. 14. monet, induite Christum Jesum.

2. Christus induitur a fidelibus ut novus homo, ut spirituale corpus, quo mens quasi vestitur, & quod præ se fert. &c. Quod probari & illustrari potest ex locis illis præclaris Eph. IV, 20-32. & Col. 3, 5-10.

3. Christus induitur a fidelibus ut domicilium, in quo versantur & in quo habitant. Etenim reciprocum illud est, quod Christus habitat IN cordibus ipsorum, Eph. III. Et ipsi vicissim habi-

tant *IN* Christo; atque in ipso versantur & ambulat Col. 2. Huc faciunt loca Deut. 33, 27. *Deus aternus sit tibi habitaculum.* Nec non Psal. LXXI, 3. *Esto mihi in rupem commorationis, ad accedendum & ingrediendum semper. Quia petra & arx mea tu es.* Psal. XVIII, 3. Prov. XVIII, 10.

Non desunt etiam interpretes, qui putant, Apostolum per *ἀντιθέσιν* alludere ad Gentilium mores, inter quos, qui Divinitatem stulte affectabant, vel qui Diis vel Deabus quibusdam devoti erant, vel conformitatem quandam præ se ferebant, *Deorum* vel *Dearum* illarum *vestes induebant*; quod dicebatur *Deos illos induere.* De quibus prolixè satis *I. H. Utriusque, Le Moyne & Niloe*, in locis supra allegatis.

Atque ita quidem in genere nobis explicuisse videmur phrasin *inductionis Christi.* Verum nondum satisfacimus emphasi dictionis Paulinæ, nisi etiam pressius consideremus, quid sit *ipsum induere ut CHRISTUM* Gal. III, 27. & ut *JESUM Christum Dominum.* Rom. XIII, 14. Quod in genere notat arctam habere communionem cum ipso ut *JESU*, ut *CHRISTO* ut *DOMINO*, ita ut *ipse IN nobis* sit nosque *IN ipso* simus, atque ut arctam illam communionem non tantum interne & vere participes simus, verum etiam externe eam profiteamur & in omni conversatione nostra ostendamus.

In specie I. *ipsum induere ut JESUM*, non

tantum denotat, ipsum fide apprehendere ut verum & unicum *Servatorem*, Verum etiam factis commonstrare nos per ipsum liberatos esse, non tantum a *reatu* & *pœna*, Verum etiam a *macula* & *servitute* peccati; & ita nos gerere, ut omnibus liqueat, nos ab ipso liberatos esse, ut *Deo serviamus ἀφάρθως*, in *sanctitate* & *justitia* coram eo, per omnes dies *vite nostrae*. Luc. I:74.75.

2. *Jesum induere ut CHRISTUM* non tantum notat ipsum credere, agnoscere & profiteri *Christum* promissum *Messiam*: verum etiam ipso per fidem *uti ut propheta*, ad sapientiam, ut *sacerdote* ad *justitiam* & *Rege* ad *obedientiam* *Legis Regiæ*, id est ad *sanctificationem*. Præsertim vero *Christum induere* est *Christianum esse*. Nam phrases istæ *in Christo esse* & *Christianum esse*, sæpissime inter se commutantur, uti 2. Cor. XII, 3. *Cognovi hominem IN CHRISTO* id est *hominem Christianum*. Gal. I, 22. *Ecclesie in Judæa, quæ in Christo sunt* i. e. *Ecclesiæ Christianæ in Judæa*. Adeoque *Christum induere* omnia ista includit quæ de *emphasi nominis CHRISTIANI* diximus in *sciographia* nostra *Theologica* præsertim *vere esse*, & in omni *conversatione ostendere* nos esse *unitos* ab ipso per *spiritum sanctum*; & quidem ad *spirituales prophetas, sacerdotes & reges*.

Verbo, ostendere nos esse *homines in Christo* qui factis *Christum ipsum exprimamus*,
adeo

adeo ut, quicumque conversationem nostram
inspicit, *Christum agnoscat IN nobis & nos IN*
Christo.

3. Adeoque ipsum **INDUERE** ut **DOMI-**
NUM NOSTRUM, est Dominium ipsius su-
per nos agnoscere & profiteri, insignia ipsius vel
notas servitii ferre in frontibus ac manibus
nostris. &c.

Ex quibus omnibus facile patet *inductionem*
illam Christi idem esse cum *inductione armorum*
lucis vel saltem eam *includere*. *vs. 12.* Nec non
cum *honestam ambulationem tanquam in die.* *vs.*
13. & e diametro opponi *operibus tenebrarum*
vs. 12. & *ambulationi in comessationibus &*
ebrietatibus, in cubilibus & lasciviis, in contentioni-
bus & invidia &c. *vs. 13.* & *curationi corpo-*
ris ad concupiscentias. *vs. 14.*

CAROLINA
E C L O G A. (a)

*Corydon, Melibœus, Thyrsis, Menal-
cas, Ægon.*

CORYDON.

THYRSIS adest, Melibœe; venit quo-
que ab Urbe Menalcas.

MELIBOËUS.

Ambo hilares, Corydon; age, nun-
tia læta reportant.

Nam. faustis nuper CAROLINA Augusta Calendis
An-

(a) Ut misceatur magis magisque utile dolci, quo omne
ferri punctum ille judicabat, & taedium, quod magis
ac par erat, ex sanctorum ac severiorum lucubrati-
onum lectione forte subrepat, diminuatur, ac evane-
scat, constitutum mihi est, ex intervallo carmen ali-
quod, meditatum, neque invitis Gratiis Musisque pa-
ctum, rariusque obvium oculis tuis exhibere. Quod
si autem nostrorum in arte poetica conaminum ten-
tamentum aliquod interdum insertum videbis, cave
credas, me credere, id teretes delicatasque tuas au-
res mulsurum. Nam neque adhuc *Vario* videor, nec di-
cere *Cinna* digna, sed argutos inter strepere anser olores.
Ostendere solum animus est haec studia, quorum à
puero mirifico quodam amore captus fui, etiam nunc
a me diligi. Fortassis etiam, quando terfos aliorum
exasci-

Annua more suo Natalia festa peregit.

CORDON.

Quæ nova jam rerum facies ! cur tempora
Lauro

Cinxistis, viridemque manu gestatis Olivam?
Unde hæc Librorum vocis aurata Supellex?

MELIBOEUS.

Quidquid id est, magnorum agnosco munera
Divûm :

Cinguntur Lauro Heroes, pariterque Poetæ.
PacisOliva decus:capitique hoc nobilePorrum
Quod geritis, CAMBROS decet, æternûmque
decebit.

DAVIDI est Porrum Divo sacra Tessera nostro ;
DAPHNIS & hoc gestat, Sed quid Pastoribus, ô tu
Docta Minerva, Libros, operosa volumina
mittis ? Ar-

exasciatisque versus cum meis minus conditis, contuleris, illis ex horum comparatione gratiæ aliquid ac venustatis accedet. Quam hæc vides eclogam, superiori anno edita est Londini in diem natalem serenissimæ Principis Walliæ, WILLIELMINÆ CAROLINÆ, qui incidit in Calendas Martias, quæ Davidi Cambrorum, a quibus illa titulum suum mutuatur, Patrono sacrae sunt. Occasio illius hæc fuit. Illustris quidam Maecenas, qui tamen non alio innotescere nomine voluit, quam *Philomusi*, lautum aliquod præmium constituerat ei, qui omnium suarissimo carmine *pacem*, GEORGIO *M. imperante*, *Britannis & Europæ restitutam* esset celebraturus. Cesit illud ex suffragio illorû, quibus de pretio versuum iudicandi facultas data erat, Viro aliis scriptis editis clarissimo Johanni GAGNIER, A. M. hujus, [quod haud leges invituspœmatis Auctori literatissimo. T, d, H.

Arcanum est animis nusquam penetrabile no-
stris.

Dicite Pastores; neque adhuc venit Hesperus,
& jam

Nunc Zephyri adspirant, & mitior aura Favonî.
Ergo onus in molli hoc deponite cespite ve-
strum, (nostros!

Mira quidem ante oculos, ea sunt spectacula
THYRSIS.

Mira, fatebor enim, magis at mirabere, post-
quam (factum

Dixero quid Dona hæc, quid sacra Volumina
Significent. Ergo audite hæc, animisque favete.

MENALCAS.

Incipe, Thyrsi, sequar; nam tu pars magna
Triumphî;

Meque finas tecum partiri Heliconis honores
Alternos : neque enim ob vilem certavimus
hircum. (gnæ.

Nos majora manent *CAROLINÆ* pignora ma-
THYRSIS.

Huc, Galatea, veni, tuque, ô formosa Lycori;
Flava Thoe, subfusca Ephye, pharetrata Ligea;
Vosque, omnes teneræ, sylvestria Numina,
Nymphæ,

Huc properate leves : vos imis Naiades undis
Glaucum efferte caput : vos omnibus excita
pagis

Rustica plebs agri, pueri, innuptæque puellæ :
Et vos, ô Socii, tuque ipse bipennifer Algon,
Cum Lycida frondator Ilax, terrorque luporum

Al-

Alphesibœe, veni, & Damon, & dives Iola,
Et Coryla puer, atque ingens cum falce Palæ-
mon:

Auribus arrectis omnes consistite circum.
Fas mihi visa loqui, Musis & Apolline digna
Nuntia perferimus, magno quoque DAPHNIDÆ
digna.

Splendida jam sese bijugis Aurora serenis
Extulerat, puroque oriens surgebat Olympo
Lucifer, & summos spargebat lumine montes.
Corripio de stramineo mea membra cubili:
Egressusque casâ me matutinus agebam,
Quâ cœlo attollit celsas Londonia turrets.
Tityrus interea mihi fidus ovilia pastor
Servat, & eductas per gramina, læta capellas
Aut agit ad fontem, aut potat fluvialibus
undis.

Longè arcet Maurita lupos, terretque Lycisca
Latratu; dum grata Urbi fero munera mulctræ,
Et farra, & siccas ardenti sidere ficus,
Pomaque præteritæ servata à frigore brumæ.
Perq; viam tenui meditatus arundine musam,
DAVIDI laudes satago, tibi carmina, DAPHNI,
DAPHNIDAQUE in Sylvis revocabilis adsonat
Echo:

Et valles reboant alterno DAPHNIDA cantu.

Jamque propinquabam portis. Simul occu-
pat aures

Undique lætitiæ fremitus; simul undique
plausus.

Quum subitò explosa horrendum Tormenta
fragorem

E Tur-

E Turri ingeminant, Thamesinaq; littora longè
 Exultant sonitu. Credas à sedibus imis
 Fundamenta Urbis strepitu convulsa moveri.
 Clamore effusi magno per compita cives
 Discurrunt. Mediâ è turbâ sese obuius offert
 Ægon Cambrorum decus: & tu deinde Me-
 nalca.

Ille prior verbis sic nos compellat amicis:

Salvete, o focii, fausto venistis in Urbem
 Omine, dum CAROLINÆ agitant Natalia festa.
 Hinc subiti plausus, hinc publica gaudia Vulgi.
 Sed quid vos tenet attonitos ignobile Vulgus?
 Quin agite, & viles humeris deponite merces.
 Pleetra, tubas, calamos, citharas aptate sonantes.
 Vobis festa dies agitur, CAROLINA vocat vos
 In partem Pompæ; deerunt nec præmia laudi,
 Pastores, mecum ad Jamesina Palatia gressum
 Ferte citi, atque ipsi propius succedite Pompæ.
 Arreptâque manu trepidum me, teque, Me-
 nalca,

Per fora, perq; vias, perque intervalla locorum
 Cæca trahens, nos tandem ad limina regia sistit.

MENALCAS.

Illic ante fores ingens patet Amphitheatrum,
 Alcimedontis opus, mira quod struxerat arte,
 Quale tibi ostentare nefas Sheldonia moles.
 In medio assurgit Solium sublime sub auras
 Ornatu comptum vario, stellisque coruscum.
 Desuper & lato se margine Conopeum
 Expandit gemmis auroque insigne, & utrinque
 Cortinas habili revocabat fibula nodo.

Plu-

Plurimus hinc illinc ramus felicitis Olivæ,
 Pæcis in augurium Solio capita alta recurvat;
 Totaque barbaricis instrata tapetibus ima
 Floribus innumeris distinguitur Area latè.
 Continuò admissi per curva Sedilia cives
 Circuitu vasto irrumpunt, atq; Atria complent.
 Scandunt plurima pars fastigia summa domo-
 rum,
 Templorumque apices celsos, & turribus altis
 Consistunt avidi venientem cernere Pompam.

THYRSIS.

Hæc dum miramur taciti, & spectamus hi-
 antes

Magnificos arcus, operosaque pægmata Molis
 Suspiciamus; procul ex adversa parte Theatri
 En subito ingenti panduntur murmure valvæ;
 Atque intus longè regalia tecta patefcunt.
 Hic primùm video magnâ procedere pompâ
 Angligenas Proceres: it Patrum sanctior ordo:
 It Matronarum longè pulcherrima turba
 Nobilium. Has inter, Charitum stipante co-
 ronâ,

Ipsa triumphali CAROLINA invecta Curuli,
 Lauro cincta comas, graditur Phœbeia dextrâ
 Sceptra manu gestans, ramum pacalis Olivæ;
 Non vultu Divæ absimilis, cervicibus altis
 Et formâ & virtute extans Heroïdas omnes.
 Quantus honos! Quali se Majestate ferebat!
 Illam adventantem fausto clamore salutant;
 Unam omnes avidi longè admirantur, & unam

Certatim adspiciunt, tierumq; iterumq; tuendo
 Vix credunt oculis; tanta est reverentia vultus!
 Tantus in ore decor! Solium conscendit ebur-
 num,
 Mille vibrans radios, & amicæ fulgura lucis.

MENALCAS.

Haud procul à Solio dextrâ lævâq; sedebant,
 Proh! quanti Heroes! Solii tutela decusque,
 GEORGIUS hinc (tibi DAPHNIS) & illinc GEOR-
 GIUS alter,

Et Pater, & Conjux, nuper duo fulmina belli,
 At nunc, ô CAROLINA, tuæ jam Pacis amantes.
 Ille prior, positis, Sceptro, Diademate, & armis,
 Palladiâ ipse sedet frontem redimitus Olivâ,
 Pacificæ haud vanus Pompæ spectator ha-
 bendus;

Non rigido Bellonæ incedit in ære, neq; Illum
 Hastati circumstant, non horrida Castra:
 Non litui resonant, non classica Martis, at Illi
 Fortior est magna inspirans comes unica Vir-
 tus;

Et satis ipse sua se Majestate tuetur. (bri,
 Alteris est, quo nos gaudemus Principe Cam-
 AUGUSTUS Princeps Augusto nomine dictus.
 Vidimus hunc clavo affixum, puppique se-
 dentem, (revisit,

Dum Pater Hannoveram, & Germanica regna
 Explorare auras omnes, atque arte magistrâ
 ALBIONIS placidam librare per æquora Navem.

Ante pedes, CAROLINA, tuos tua splendida
Proles,

Per Solii diffusa gradus, tres ordine Natae,
Quae Charites referunt numero & candore
Sorores, (tant,

Te Matrem agnoscunt risu, & blando ore salu-
Tuque, Juventutis Princeps, Spes altera regni,
FRIDERICE, ô Britonum jamdudum debite
Terris: (esses,

O utinam huic Pompæ coram spectandus ad-
Tu Matri vultu similis, formæque Sorores
Egregiâ exæquans; & Avi, Patrisque futurus
Æmulus, haud impar quondam Virtutibus
Heros!

THYRSIS.

Confedere omnes, intentique ore filebant.
Maxima tum Princeps solio sic infit ab alto.
Angligenæ Proceres, vos nobilis ordo Quiritû;
Inclÿta plebs Britonum; Fergi, Arthurique ne-
potes:

Vos Sacra DAVIDI celebrantes annua CAMBRI.
(Felici Augurio ME namque in luminis auras
Gratulor ipsa mihi tam fausto Sidere natam)
Ore favete omnes; dum PAX viget, & bona
Pallas

Ægide depositâ, post aspera bella Gigantum,
Cæropiam victrix dilectaque regna revisit,
Quamq; ipsa invenit Pacata resumpsit Olivam;
Ingenuæ redeant, Me Principe, Palladis Artes;
Divinæ prisços Suadæ instauremus honores;

Debita sint Phœbo, Musis sua Præmia per Me.
Stat Patris exemplo Phœbo, Musisque favere.
Est mihi consilium, Festo hoc redeunte quo-
tannis

Æmula propositis, pulchræ pro laudis amore,
Pignoribus, doctorû accendere corda virorum.
Non sunt hæc ludis temeranda Theatra pro-
fanis.

Sacri Oratores, quibus est facundia linguæ,
Romano Eloquio dignis depromite verbis,
Hymnum, quem CHRISTO nascenti in luminis
auras

Cœtus Angelici cecinere DEO modulantes;
GLORIA IN EXCELSIS. (pleni

Tum deinde, ô Vates, manifesto Numine
Istud, ET IN TERRIS PAX, vos describe versu
Ausonio. Neque tu, ô vernacula Lingua, per
Orbem

ANGLICA tam celebris, meritâ privabere laude;
Teq; Dei ERGA HOMINES BONA concelebranda
VOLUNTAS. (dem

Quis vestrûm numero ex omni præludere tan-
Incipiat? Laudis quem moverit æmula virtus,
Haud illum officio figeat certasse priorem.
Præmia quisque feret, Me Judice, digna laboris;
Fulgebit partâ donatus quisque Coronâ.

MENALCAS.

Vix ea dicta dedit Princeps; fremere omnia
plausu,
Et strepitu ingenti circum tabulata resultant.

Jam.

Jamque Oratores, quibus est data copia fandi,
Ordine quisque suo, Latio sermone tonabant,
Inque Dei Laudes magni pleno ore feruntur.

Succedunt docti numerofo examine Vates;
(Antea nam latè volitans jam Fama per Urbes
Sparferat Aufonias celebranda Encænia PACI
Auspiciis, CAROLINA, tuis:) videasque canoras
Hos inflare tubas, illos resonantia plectra,
Et cytharas pulsare, alios concentibus aures
Mulcere; ac toto spirantes pectore Phœbum,
Carminè divino superæthera tollere PACEM.
Scilicet accensi studiis æqualibus omnes
Certant supremos ambire Heliconis honores.

THYRSIS.

(sensi

O tunc qualis eram! Qualem tunc pectore
Carminis ardorem! ò si possem fundere Versus
Affatos meliore Deo. Vis enthea mentem
Intus agit. Demens! animo qui talia versans,
Frustra speravi tantos æquare Marones!

Quum subito nutu CAROLINA silentia jussit,
Sceptrum oleæ quatiens, & baccas lene so-
nantes.

(est:

Cambriadasque vocans roseo sic ore loquuta
Vos quoque, Pastores, quibus alto ex æthe-
re lapsi

Aligerùm cecinere chori bona nuntia PACIS:
Jam vobis calamos tenues inflare licebit.

MENALCAS.

(vocatos,

Adsumus ergò alacres, retinet mora nulla

Aa 3

At

At prior ante alios conferta per agmina vulgi
 Ægon perrumpit, mediâque exultat arenâ,
 Pastorum Princeps, qui quanquam à DAPHNIDE
 nuper

Fulgeat ille novis Titulis & Honoribus auctus,
 Pastoris tamen os habitumque referre volebat.
 Qantus amor Patriæ! De collo fistula pendet.
 Olli nuda tegit crudus vestigia perø;
 Et capiti impositus Cambrorum more galerus
 Floribus ornatus variis, Porroque virenti:
 Velabat latos humeros, villosaque membra,
 Cambra lacerna rigens setoso è vellere capræ.
 Pastorale Pedum quâ dexteritate gerebat!
 Tum sic affatus CAROLINAM hæc incipit Ægon:

ÆGON.

Accipe quæ tibi Ceretico de monte Ca-
 mœnæ

Dona ferunt, Oleæ sacram de fronde coronam,
 Et cytharam, & Cambro missos ab Apolline
 versus,

Æternùm quos ediscant, repetantque nepotes.
 Accipe quæ calathis nostræ munuscula
 Nymphæ

Cambriades mittunt sinceri in pignus amoris,
 Luteolum calthæ florem, casiamque recentem,
 Liliaque, & violas, & purpureos hyacinthos.
 Hæc tua sunt, ad Te redeunt hæc, maxima
 Princeps. (bros,

Si primâ dicam repetens ab origine Cam-
 Nos Japhetiade à magno gens orta Gomero;
 Nos

Nos sumus antiquo Curetum sanguine creti,
 Et Vatum Cybeles, Salios dixere Latini;
 Nos Druidum genus, Heroum qui grandia fa-
 cta, &

Gesta Ducum canimus, Belli Pacisque labores.
 Ceretici colles priscum testantur honorem,
 Et Druidum saltus, Silluriaque arva tot annos
 Servata, & sævis bellorum infracta procellis.

Carmine fatidico decantet Cambria PACEM,
 Quæ semper secura sui, quæcunque paravit
 Vel Saxo, vel Danus atrox, Gallusve superbus,
 Ipsa tot intactam fovit per sæcula PACEM.
 Illic non litui, non Martis classica possunt
 Æternam placidæ gentis turbare quietem.
 Et metus omnis abest, sed adest sincera vo-
 luptas;

Morum prisca fides, & fraudis nescia virtus.
 Vivite felices, mea gaudia, vivite Cambri.

Promite, Pastores divinæ Encomia Pacis,
 Quæ non excedant bis centum Carmina; plura
 Nec poscit Princeps, & amant compendia
 Musæ.

THYRSIS.

Tu nimis, ô Ægon, das arcto limite nobis
 Intra bis centum concludere carmina PACEM,
 Quam non tota simul bis mille Poemata con-
 dant.

MENALCAS.

Atqui nos etiam hoc penso CAROLINA le-
 vavit,

Ipsa repræsentans decora omnia PACIS, in unum
Conglomerata locum. Dubitas? Quin tu aspi-
ce, Thyrsi,

Ecquid opus verbis? loquitur res ipsa; stupenda
Mirare hæc tot magnarum compendia rerum.
Ecce tibi ante oculos, quâ toto pulchrior
Orbe

Nulla fuit, Divæ PACIS versatur Imago.
Dum Solio hoc mediam sese CAROLINA lo-
cavit,

Ipsa mihi visa est labi PAX aurea cælo.
Aspice Palladiâ quos gestat ab arbore ramos,
Quasque virens jucundo incurvat pondere
bacca;

Atque has florentes, cerealia munera, aristas.
Cernis ut elatæ fulgur venerabile frontis
Emicat, & radios partes diffundit in omnes?
Quotque modis mihi Clementia ludit in ore,
Divinumque afflat pulchræ virtutis amorem?
Ut Tyriâ fulget chlamyde, auroque intertextas;
Eöisque nitens scintillat purpura gemmis?
Talem fingebat PACEM Romana vetustas;
Pinxisse haud aliam formâ voluisset Apelles.
En Solio sublimis, & alta in luce coruscans,
Jam sedet Ausonii Præses veneranda Senatûs;
Et gaudet doctis edicere jura Camœnis.
Ecquis erit post hac Pindi qui spernat honores?
Non hic fixa vides sacris in postibus arma
Perfida, nec debellatorum signa Gigantum.
Civiles exosa fugit PAX alma Triumphos:

Quæque furor tulerat, Clementia suppressit
arma.

Quin etiam Proceres vel iusti Spicula Martis
Sponte manu abjiciunt, viridemque insignis
Olivæ

Accipiunt ramum, pulchræ jam PACIS amantes.
Pro galeâ immiti caput ornat fectile Porrum.
Et pro loricâ præcingunt pectora Zona.
Otia PACIS amat bellum MARS ipse perosus.
Hæc facies, hæc est formosæ PACIS Imago.

ÆGON.

Pergite Cambriades, jam blandæ commoda
PACIS

Pandite, dum ridet facies pulcherrima Cœli;
Dum jam vere novo læti per gramina flores
Luxuriantur agris, dumque omnis germinat
arbos;

Dum fugit in rivos placido levis unda susurro;
Dum circum modulantur aves, & garrula
suaves

Exercent per colla modos, cantuque laceffunt.

MENALCAS.

Ergò age, si quid habes, Ægonis iussa capeffe.
Ocyus alternis iterùm volo cernere tecum
Versibus, in nullo inferior tibi, Thyrsi, futurus.

THYRSIS.

Jungite jam tauros pueri, atque incumbite
aratris:

Turgida mollitæ jam credite Semina glebæ,

Agricolæ, Cereris quibus est data cura colenda,
lenda,

Dat Mars, dat Bellona locum, positoq; flagello,
Hinc procul, hinc fugit scissâ Discordia pallâ.
Jam PAX alma colit terras. Te ergò auspice,

DAPHNI,

Nunc reparare licet sævi dispendia belli.

MENALCAS.

Falleris, ô Thyrsi; En fatis melioribus uti
DAPHNIS adhuc dederit, referens Saturnia
regna,

Aureaque antiquæ renovabit sæcula vitæ.
Terra feret fruges duri sine vomeris usu
Sponte suâ, nulloq; hominum cogente labore.
Omnis perpetuâ latè florescet aristâ
Campus, & Hybleo sudabunt melle genistæ;
Nectareque, & niveo spumabunt flumina lacte.

THYRSIS.

Ludite oves teneræ, per pascua currite tauri
Gramineum ad fontem, mollique in cespite
pronæ

Nunc hyemem ridete, lupos ridete capellæ.
Hic nobis dulces Saltus, hic pascua nota
Restituit bonus; O, inquit, modò pascite tauros;
Jam tuti tacitas collo suspendite avenas,
Et desueta diu responsent carmina colles.
Ergò omnes veluti Phœbo, Panique quotannis,
Octovices festis statuent tibi Sacra diebus.
Cereticisque diu DAPHNI ô cantabere sylvis.

MENALCAS.

Ecce meæ prato capræ funduntur aperto,
 Per campos ubi adhuc triplici circumdata fossâ
 Rhesi castra Ducis videas, & montibus arces
 Merviniæ impositas, subjectaque rura Silurum,
 Et liquidos fontes, sylvas & pascua, & amnes.
 Hæc saltu petit abrupti cava scrupea saxi,
 Nititur hæc morsu teretes avellere juncos,
 Aut salices, humilisve rapit virgulta salicti;
 Illa jugi residens elivoso in tramite pendet;
 Lascivique agni, & molles simul artubus hædi
 Cornigeras matres per florida prata sequuntur.
 Hanc PACEM ruri, hæc fecit bonus otia DA-
 PHNIS.

Huic quoque Pastores nostri Solemnia solvant,
 Et Fauni, & Nymphæ ludant, agitentque Cho-
 reas; (tyrisci.
 Panque, & Hamadryades, & capripedes Sa-

THYRSIS.

Sed majora mihi, mecumq; fatere, Menalca,
 Versibus evolvenda manent bona munera
 PACIS.

MENALCAS.

Magna quidem, fateor; sed grandi hæc digna
 cothurno,
 Thyrsi, cave, agresti nimiùm ne fide Camœnæ.
 Ante tamen DAPHNIS, quem rustica Musa vo-
 cabat,

No-

Nomine sit proprio dictus tibi GEORGIUS in-
gens. (gaudet,

Cum Duce Cappadocum invicto, quo Præfide
Et Tutelarem sibi vindicat Anglia Divum,

GEORGIUS Angligenum nunc Rex, & gloria
gentis, (ros.

Cappadoce, & famâ, & virtutibus altior He-
Is sublimis equo, si vera est fama, Draconem,

Monstrum horrendum ingens hastâ confodit:
at Ille (ulla

Longe aliud Monstrum, quo non truculentior
Pestis & Ira Deum Scoticis sese extulit oris;

Pernicies Pacis, (cui dira REBELLIO nomen,)
Conterit: & postquam victis Pius ipse pepercit,

Illum jam superis æquat Clementia Divis.

THYRSIS.

Vix bona PAX Anglis malè tuta ostenderit
ora, (multus,

Nec dum compositi belli, armorumque tu-
Ære cavo increpitans Discordia foederis expers

Spargebat causas odiorum, irasque movebat.
Sæpe renarrabat, veterum memor illa malo-

rum, (Jura, &
Nescio quem Hæredem spretum, violataque

Quæ memorare nefas, Musis indigna relatu.
Hinc odia, hinc inimiciæ, insanique furores

Confusæ plebis, cæci que licentia ferri.

Talis erat Patriæ nimis infelicis Imago.

GEORGIUS accelerans uno ictu demetit Hydram
Seditionis opus, Nec posthac amplius ausa

Ferre

Ferre diem lymphata cohors, gelidaque sub
 Arcto
 Se tegit, è Scoticis nusquam emerfura cavernis.

MENALCAS.

Ac velut infestum per jugera læta colonus,
 Quum sequitur flammis audax ultricibus an-
 guem.

Hic si fortè fugâ malè prudens intrat acutas
 Spinarum latebras, aut septa impervia ruris;
 AGRICOLA accelerat, supponit sentibus ignem.

Continuò spinis crepitantibus ater ad auras
 Erigitur fumus: jam horrendum sibilat anguis,
 Atque intus gyros sese contorquet in omnes:
 Actandem exiliens dirum vomit ore vene-
 num, (dis.

Indignansque petit loca foeta palustribus un-
 GEORGIUS haud aliter premit implacabile Mon-
 strum;

Conjurata odia, & sævas compescuit iras.

Tum demùm miseris vacuatas civibus urbes
 Accipiens, viduosque suis cultoribus agros,
 Replevit numerum exæquans, augensque
 priorem,

Oppidaque ingenti multùm quassata ruinâ
 Prostratisque solo latè mœrentia Templis,
 Restituit, primoque dedit splendescere cultu.

THYRSIS.

O quam Te memorem, GEORGI! quàm for-
 tibus ausis,

Ro.

Robore ceu firmo ventorum flamina Quercus;
Aut Rupes fluctus Scopulo excurrente ma-
rinos;

Sic undas rerum excipiens, & plena periclis
Multa, diu casus Victor superaveris omnes;
Et profugam tandem revocaris ad otia PA-

C E M.

Ipsi etiam immeriti PACEM sensere benignam,
Quos amens furor, & scelerum vesana cupido
Egit præcipites Patriam subvertere ferro.
Omnibus indulges veniam, & dum parcere
gaudes,

Parcendo mutas animos, flectisque rebelles.
Et quos longa dies tenuit caligine mersos
Mittis carceribus: quos denique conscius error,
Et legum timor extremas exegit in oras,
Et patriam fugiendo, alio sub Sole coegit
Vitam infelicem multos agitare per annos,
Edictis blandè revocas. Illi agmine longo
Diversi veniunt de partibus Orbis, & ultrò
Promissam pro Jure tuo das, Optime, PACEM.
Quin tua Prædones Pelagi Clementia vicit.
Undique se portus, sese maria omnia pandunt,
Barbaricisque onerata opibus tutò Anglica
classis,

Post tot vota redux, nostris allabitur oris.
Dum fœcunda CERES complet de divite fundo
Horrea, & immensas concedit prodiga messes;
Effunditque omnes de cornu copia Gazas.
O Fortunati tanto sub Rege Britannii!

MENALCAS.

Sed quæ compositis accessit gloria rebus!
 Solis ab occasu si spectas, Solis ad ortum,
 Sub pedibus jam cuncta vides vertique regi;
 Arbitrio. Nec tantū tu jure vocabere, GEORGI.
 DEFENSOR FIDEI, PATRIÆ PATER, optime Re-
 gum.

Quin etiam OCEANI DOMINATOR, & ARBITER
 ORBIS,

FUNDATOR PACIS, Romani Cæsaris instar.

Nam nostris postquam votis respondit O-
 lympos;

Per te jam sperant PACEM Borealia Regna.

Tot quoque fessa malis tendit Germania dex-
 tram.

Ipsæ tuo Arbitrio Cæsar sua jura remittit.

Nec Mediatorem PACIS detrectet Iberus,

Quadruplici tandem Sociorum Fœdere victus.

Quin te turca ferox Christi infensissimus hostis;

Quique tuam olim virtutem est expertus in
 armis,

Implorans Pacem, (Bello dum fulminat Istrum

EUGENIUS,) tua jam supplex vestigia lambit.

Sic, Duce te, quum reddiderit Deus otia Ter-
 ris,

Aurea restituent concordes sæcula Parcæ;

Pacatus gemino volvetur cardine Mundus,

Virtutesque tuas omnis venerabitur ætas.

ÆGON.

ÆGON.

Vivite felices, mea gaudia, vivite Cambri.
 Hæc satis; Agrestes non displicuere Camœnæ.
 Accipite, ô Socii, grato quæ munera vultu
 Dat CAROLINA suis culto pro carmine Cam-
 bris,

Bina hæc divinæ sacrata volumina Legis.
 Accipite has & Apollineâ de fronde Coronas;
 Hasque manu gestate oleas, Insignia PACIS.
 Addidit ista sui erga vos in pignus amoris.
 Omnia namque prius magni majora tulere
 Præmia, quæ posuit virtuti debita Princeps,
 Vates & Grantâ & Rhedycinâ ab Apolline
 missi:

Vatibus emeritis debetur Laurea Phœbi.
 Vivite felices, mea Gaudia, vivite Cambri.

Nova historico-Theologico-literaria.

HAMMONAE Vir Cl. Gilbertus WACHIUS, Regiomontanus, SS. Th. D. ejusque & Orientalium Linguarum Professor, & ecclesiae Pastor ad d. XXIII. Martii diem suum obiit.

LONDINI Johannes Armandus DUBORDIEU ecclesiae Gallicae Londinensis, quam Sabaudiam vocant, per triginta sex annos Minister, Rector de *Saytrey-Moins* in comitatu *Huntin-Doniensi*, & Duci *Devonensi* (Devonshire) à sacris, d. V. Aug. a. aet. 73. mortuus, in illo templo d. 13. ejusdem mensis sepultus est.

OXONII titulus prioresque plagae duodecim libri sequentis prodire: **פתח לשון הקודש**
CLAVIS LINGUAE SANCTAE, *Continens Grammaticalem explicationem 564. Versiculorum ex libro Psalmorum 546. Versiculorum ex ceteris libris V.T. in quibus omnes radices purae Hebraicae V.T. cum nonnullis radicibus Chaldaicis (concurrentibus tamen in libris Hebraicis) inveniuntur: & in hac Clave referantur & juxta Grammaticas regulas*
 Class. IV. Fasc. II. Bb

galas resolvuntur, & explicantur. Authore NI-
COLAO TROTIO Oxon. 1719. fol. Ansam
hujus operis Authori Clarissimo dedit psalterium
Hebraicum a *Job.* LEUSDENO editum,
in quo 564. versiculos Stellulis notavit, in qui-
bus omnes voces Psalmorum inveniuntur &
radices usitatiores 1184: & fini Psalterii adje-
cit 546. versiculos, quibus cœteræ linguæ He-
brææ radices inusitatiores 683. continentur.
Secundum hunc ordinem de Clavi hac scri-
benda cogitavit, qua Radices V. T. omnes
referret. Nihil ergo differt labor TROTI
a Lexico Hebraico Verballi & Reali, philolo-
gico & Concordantiali, nisi quod ordine
Alphabeti relicto, ut tyrones a molesta radi-
cum investigatione liberaret, secundum ver-
suum memoratorum ordinem procedat.
An hæc methodus ad palatum eruditorum
futura sit, determinare nolumus. Labor ipse
magnæ sedulitatis in conquirendis optimo-
rum philologorum ad singulas voces obser-
vationibus indicium gerit. Radices minio di-
stinctæ sunt. Multa ad singulas voces affe-
runtur, quæ non facile ibi quæsisisses. Sic
exempli causa ad vocem *תהלים* differitur de
varia libri Psalmorum distributione, de Psal-
mis Alphabeticis, de psalmis graduum: de usu
poëseos in sacris &c.

GLASGOVIÆ in Scotia prælo aptatum est
opus per subscriptiones imprimendum, cui ru-
brica hæc est: *Spicilegia Antiquitatum Egypti* &
vi

vicinarum gentium: Auctore Guilielmo JAMESON, Praelectore Historiarum in Universitate Glasguensi. Conficiet circiter Philyras 32. in octava forma. Liber hic in eo versabitur, ut multis Historiae vetustissimae in libris sacris commemoratae articulis obscurioribus facem quandam accendat. Tractabuntur enim in eo quaestiones: An Sefacus fuerit Sefostris Aegyptiorum? An Judaei ritum circumcisionis ab Aegyptiis hauserint? An Monarchia Assyriaca a Nino & Semiramide non longo post diluvium tempore fundata sit? An steterit per 1300. annos usque ad Sardanapalum? An per Arbacem Medum destructum sit? Ubi Author se evicturum spondet, Assyriorum res ante tempora Uisrae in orbe florentes non fuisse: regnum vero eorum non per Medos sed per Chaldaeos esse distinctum.

CANTABRIGIAE celeberrimus linguae Arabicae & Orientalium Professor Simon OCKLEY, ineunte hoc mense Septembri facto functus est.

FRANCOFURTI AD VIADRUM ad d. 3. Kal. Jun. Vir Cl. Dietericus Siegfrius CLAESSENIUS, ex aula regia Berolinensi in qua Regi a sacris erat, accitus professionis suae Theologicae ordinariae auspicia fecit Oratione dicta de PROVIDENTIA Dei. Paulo ante ejus Berolino discessum ibi vulgaverat *Animadversiones Philologico-Theologicas, in quibus Angelos hominesque impios, infernis suppliciis nunquam libera-*

tum iri, evidentissimis S. Scripturae testimoniis demonstratur. 4. 3. plag.

LUGDUNI BATAVORUM, Sigebertus *Haverkampius*, cujus insignis exstat in Tertulliani Apologeticum commentarius, ab illustribus Academiae Lugdunensis Curatoribus Linguae Graecae ac Latinae Lector constitutus, muneris illius auspicia fecit Kal. Julii oratione habita impressaque, qua anquirit, *Utrum majus sibi decus quaesiverint Graeci bellica laude & victoriarum gloria, an inventione artium studiis liberalibus & eloquentia.*

FRANEQUERAE Kalendis Juniis, cum magistratum academicum exueret, Philologiae sacrae in hac Academia Professor Albertus SCHULTENS, orationem recitavit elegantissimam, lectuque dignissimam *pro studiis humanitatis*. Meretur haec sane cum illa committi, quae *in studia humanitatis* eopse hoc anno alibi à celeberrimo quodam Viro habita est. Franciscus *Halma*, Academiae hujus typographus historiam ecclesiasticam Johannis le SUEUR, quae Gallice exstat, cum continuatione Cl. Picteti recudicurabit, additis locis Auctorum citatis, haecenus omiffis. Eandem sermone Belgico loquentem faciet Vir hic primariis bene meritisque nostrae aetatis Typographis accensendus. Cel. VITRINGAE Patris in Esaiam commentationis prorsus eximiae partem alteram nunc exstare, jam nuntiatum est. Collega ejus Cl. Ruardus ANDA-

LA exegefin illustrium locorum, & duorum typorum S. scripturae cum clave Apocalypica publici juris fecit. De utroque libro forsan in sequentibus plura commemorandi locus erit.

ULTRAJECTI Professio Theologica extraordinaria demandata est D. Johanni ENS, V. D. in Ecclesia ejusdem urbis Ministro, cujus etiam auspiciis fecit A. D. III. Non. Junii, habita oratione inaugurali de Persecutione Julianea. Antagonistam idem Cl. Ensius satis acerbum nactus est, Jacobum Fruytier, Pastorem Rotodamensem, scriptis quibusdam eristicis pacem Ecclesiae non admodum promoventibus satis notum. Cum enim ante lustrum & quod excedit prodiisset commentatio quaedam sub ficto nomine contra libellos diversos discordiae novae semina tum temporis spargentes, sub hoc titulo: *Het Ouderlings Protest, met Sions Worstelingen en de Spiegel der Voorbeelden, ontdeekt en opgeheldert tot bewaringe van Eenigheid en bevorderinge van de Vrede der Kerke, door D. Van der Heyde*; de cujus vero auctore dubitabatur, quodque acriter edita contra istud apologia impugnatum erat; ejus scriptorem se profiteri publice & defensionem suscipere Cl. Ensius instituit, dum in Gymnasio Lingano adhuc degens Anno 1719. mense Decembri habuit *Disputationem Theologicam de D. J. Fruytier adversus D. V. D. Heyde Apologia*. Hac excitatus Fruytierius vernaculum hoc scriptum publici juris fecit: *Afgeperste verantwoordinge van Jacobus*

Fruytier, Predikant te Rotterdam tegen twee faam-
 rovende Schriften van D. Johannes Ens, Predikant
 te Utrecht, Het eene uitgegeven onder een vermom-
 den naam van D. van der Heyde, het andere uitge-
 geven en gedrukt te Lingen. Rott. 1720.
 8. pagg. 110. Prudentiam autem & moderatio-
 nem Theologicam heic majorem fuisse adhi-
 bitam ex animo optassemus. Coeterum in
 eadem Academia Professionem Theologicam
 ordinariam VIII. Kal. Jul. auspiciatus est *Frid.*
Ad. LAMPE, dicta oratione de *summa Sapientia*,
 quæ typis & Latinis & vernaculis exscripta
 est. Præterea R. M. Maimonidis הלכות עירובין sive
 constitutiones de *aestimationibus* versione no-
 tisque illustratas edere, & publicæ συζητησεις
 subjicere sub præsidio Cl. *Millii* coepit *Henri-*
cus Langenes, Amstelo-Batavus. Idem *Milli-*
us dissert. de אוב & אובות emisit in lucem, in
 qua probandum sibi sumsit, non tam, ut vulgo
 putatur, Ventriloquos sive ἐγγαστριμύθους, sed
 ψευδομαντῆρας esse intelligendos.

GRONINGAE, quod non incelebre Du-
 catus Halberstadenfis oppidum est, Vir de hi-
 storia ecclesiastica Germaniæ mediæ ævi me-
 ritissimus J. G. LEVCKFELDIUS, nuper ad-
 modum vitam *Hermanni Hamelmanni*, & *Jo-*
hannis Spangenbergii, qui *Cyriaci Spangen-*
bergii, cujus quoque vitam singulari olim
 volumine illustraverat, ut & historiam cele-
 bris illius Præmonstratensium monasterii *Di-*
ve Virgini apud Magdeburgenses, sacрати, jux-
 ta

ta cum *Chronico Meibomii Marienbornensi* vulgavit. Ad prelum nunc parata habet *Chronicon ejudem Mariemontis* apud Helmftadium ineditum cum Notis. *Antiquitates Præmonstratenses* de Gratia Dei. *Kelbrunneri* de S. Georgii Monasterio L. *Antiquitates nummarias Halberftadenses*, atque alia.

BERNAE collegam suum, celeberrimum RODOLPHI, cujus vitam (a) mortemque tibi nuper enarravimus, brevi tempore secutus est, Elifæus MALACRIDA, cui tamen Cl. Vir, qui Græcas antea literas in hujus urbis Athenæo docuerat, Johannes Henricus RINGIER mox surrogatus est. Superiori quoque anno Joh. Henr. OTHO, cujus *lexicon Philologico-Rabbinicum* jam ante novem lustra Genevæ editum, ut & *historia Doctõrum Misnicorum* applausum eruditorum cavæ meritus est, defunctus est morte, cujus non minus, ac vitæ historiam proximæ a nobis tibi B. L. exhiberi posse speramus.

AMSTELODAMI, Godofredus CLAROMONTIUS, elegantis doctrinæ Vir, ecclesiæ Gallicæ in hac urbe Minister, consiliû cepit, quod egregio commodo doctrinæ sacrae celsurum confidimus, *Dissertationes*, *Chronologiam*, *Geographiam*, ac *Philologiam* sacram illustrantes, quæ *Commentariis* in sacram scripturam, à R. Viro Augustino CALMETIO, Monacho Benedictino Congregationis S. Vanni & S. Hydulphi Lutetiæ Parisiorum his annis

B 4

maul-

(a) Vide Cl. III. fasc. 2. p. 361.

multis vastisque (vel enim illa in Vetus Testamentum XV. vel XVI. Tomos constituunt) voluminibus, idque Gallico sermone, editis, insertæ sunt, simul collectas divulgandi. Titulus operis erit *Tresor, d' Antiquites sacrees & profanes tire des commentaires du R. P. D. Augustin CALMET*, religieux Benedictin de la Congregation de S. Vanne & de S. Hydulphe, tres propres à eclaircir un grand nombre d'endroits également difficiles & importans de l' Ecriture sainte. Indicem & seriem materiarum in classes suas distributarum hunc habe. I. in *scripturam S.* de ejus inspiratione, Num Esdras sit Auctor, vel Restaurator illius? Num Esdras mutaverit veteres Characteres Hebraicos, atque in eorum locum substituerit Chaldaicos? De Evangeliiis Apocryphis. De forma veterum librorum, & variis scribendi modis. II. De *quibusdam Capitibus Theologie & religionis.* De Prædestinatione & reprobatione hominum. De systemate mundi veterum Ebræorum, Num veteres legum latores & Philosophi ex scriptura leges suas & moralem doctrinam hauserint. Num gentiles, qui neque legem Mosis neque Evangelium cognoverunt, potuerunt salvari? De Characteribus Messia secundum Judæos post adventum Christi. In locum Es. VII: 14. De pulchritudine Christi ex occasione verborum Es. LIII: 2. De Magis Christum adorantibus. De supremo Christi Paschate. In verba Ps. XXII:

XXII: 18. Num Cephas reprehensus a Paulo fuerit Petrus Gal. II: 20. In locum 1. Joh. V: 7. De peccato in Sp. S. De morte & sepultura Moïsis. De morte Johannis Evangelistæ. De tribus Mariis. De Antichristo. De Gog & Magog. De resurrectione Mortuorum. De fine mundi, statuque ejus post diem judicii. III. De *Miraculis*. De veris & falsis miraculis, & potestate Dæmonum & Angelorum in corpora. De Transitu Judæorum per mare rubrum. De statione solis & lunæ jussu Josuæ. De pluvia lapidum, quæ cecidit in Cananæos. De apparitione Samuelis 2. Sam. XXVIII: 11, 12. De clade exercitus Sennacheribi. De retrogrado sole in Horologio Achasi. De metamorphosi Nabuchodonosoris. De pisce deglutiente Jonam. De incantatione serpentum. Ps. LVIII: 5. IV. De *statu religionis inter Judæos*, cetera. De statu religionis regnorum Judæ & Israelis post eorum separationem. De populis Judææ vicinis ad illustranda vaticinia, quæ eos spectant. v. gr. Philistæis, Phœniciis, Idumæis, Moabitis, Idumæis, Syris. De loco, in quem transpontatæ sunt decem tribus, & ubi nunc hærent. Num illæ redierint e captivitate in terram, Israeliticam. De Pharisæis, Sadducæis, Herodianis, Essæis. V. De *Poesi*. De illa generatim & sigillatim de Ebræorum, auctore Abbate *Fleurio*. De eadem, auctore *Calmetio*. VI. De *Musica Hebræorum*. De

Musica veterum generaliter, & membratim
 Ebræorum. De eorum instrumentis Musicis.
 VII. *De Psalmis.* De libro Psalmorum, de ejus
 præstantia, utilitate, nomine, divisione, or-
 dine, auctore collectionis, numero, authen-
 tia, subjecto, obscuritate, diversis illos expli-
 candi methodis, titulo. De הַמְּנַחֵם , De
 eorum auctoribus. Textu. Veteribus
 versionibus, v. gr. טוב ד , Latinis, Syriacis, A-
 rabicis, Paraphrasi Chaldaica. &c. VIII. *Chro-
 nologica.* De Chronologia, annis, mensibus,
 diebus, & horis Chaldæorum, Aegyptiorum,
 Græcorum, Romanorum, Hebræorum. De
 LXX. hebdomadis Danielis. De itinere Pe-
 tri Romam 1. Petr. V: 13. *Tabula Chronologica*
 de historia V. T. ad Nehemiam. A tempori-
 bus Nehemiæ ad Vespasianum. De Regibus
 Assyriæ. De Imperio Persarum, Chaldæo-
 rum, Medorum, Græcorum in Oriente. De
 Principibus Asmonæis. De summis Judæ-
 orum Sacerdotibus. Diss. quâ ostenditur
 præstantia historiæ Ebræorum præ historiis a-
 liarum nationum. Aliæ tabulæ Chronologi-
 cæ in libros particulares. IX. *Geographica.* De
 Posteris Semi, Chami, Japheti, ad Gen. X.
 &c. Tabula terræ promissæ auctore N. de Fer,
 Geographo, cum animadversionibus in illam.
 De loco, in quem se receperunt Cananæi fu-
 gati à Josua. De Ophir. De veteri sede E-
 bræorum. Num arca fœderis fuerit templo
 rursus illata post captivitatem Babyloniam.
 X.

X. *Genealogica.* Conciliatio Matthæi cum Luca in genealogia Christi. De ordine & successione magnorum Pontificum inter Judæos. Successio eorum petita ex Paralipomenis, Josepho, & סדר עולם. XI. De *Carimoniis Judaicis.* De origine, antiquitate, & effectis circumcisionis. De Baptismo. De Baptismo Judæorum, Johannis Baptistæ, Jesu Christi, facto in nomine J. C. De electionibus per sortem. XII. De *Politia & militia Ebræorum.* De modo administrandi jus inter Ebræos, & de Synedrio. De suppliciis in scriptura memoratis. De usu crucis inter Judæos. De pœna laquei. De carcere. De vinculis captivorum. De pœna tympani. De Fustigatione. De pœna excidii. De excommunicatione & censuris. De pœna gladii, ignis, lapidationis, præcipitii de petra; seræ &c. De Carnificibus Ebræorum. De militia illorum, de ministris aulae, de exercitibus regum Ebræorum. De Rechabitis. XIII. De *Moneta.* De antiquitate monetæ cusæ, ad Gen. XX: 16. De valore monetæ Ebraicæ comparatæ cum moneta hodierna Gallica. De mensuris illorum collatione instituta cum mensuris Parisiensibus. De divitiis, quas David reliquit Salomoni. XIV. De *legibus* matrimonialibus. De *matrimoniis* Ebræorum. De Divortio. De Voto Jephthæ. De cognatione Judæorū & Spartanorum. XV. De *morbis* quibusdam, & *medicina* &c. De medicina & medicis veterum Ebr.

Ebr. de eorundem cibis, de vestibus, de Funeribus & sepultura. De lepra, de morbo Jobi. Diff. ad locum Jobi XXIX: 18. XVI. De religione & *DI*s gentilium. De origine Idololatriæ. De Veterum templis. De idololatria Israelitarum in deserto, & sigillatim de idolo Rephan vel Remphan Amos V: 26. de origine idolorum Philistæorum, Belsebub, Marnas, Berith vel Baal-Berith. De idolis Phœniciorum vel Cananæorum, Baal, Astaroth, Adonide, Molocho, idolo Ammonitarum, de Beelphegor, Chamos, & aliis idolis Moabitaram. De bonis & malis angelis. De Dænone Asmodæo. De Naamane, rogante Elisæum ut sibi permetteret, prostrationem coram idolo Rimmonis. De Deo ignoto Atheniensium. XVII. De historia Profana orientis a Salomone usque ad Captivitatem Babyloniam ad illustrandam historiam Ebræorum memoratam a prophetis. De Imperio Assyriorum, Chaldæorum, Medorum, Persarum, Aegyptiorum.

STADAE Saxonum prid. Non. Julii non sine irreparabili literarum damno, & gravissimo omnium bonorum, quibus vivus innotuerat, luctu extinctus est Ducatum Bremensis & Verdenfis Generalis, ut vocant, Superintendens D. Johannes *DIECMANNUS*, cum annos LXXIII. & aliquot dies vivendo explevisset. Vir erat lectionis diffusissimæ, & quod cum illa raro in una sede moratur, judicii acer.

gens est numerus , vix ullum profligatum est , si ab uno discefferis *specimine* , quod nunc heic prela exercet , & propediem adspiciet lucem , *Glossarii MSSi Latino Theotisci* , quod *RABANO MAURO* , Archiepiscopo Moguntino , inscribitur , illustrati , in quo de multis vocibus , cum Latinis , tum Theotiscis , de quibus passim B. Dieterici von *STADE* (a) explicationes insertæ sunt , agitur , varia quoque non ex profana tantum , sed etiam sacra & ecclesiastica antiquitate delibantur . Ipsum tamen hoc Glossarium integrum ab eo eruditissimis illustratum est observationibus , atque ita absolutum , ut non aliam limam , quam describentis manum , desideret . Cognitione historiarum literarum , auctorumque delectabatur imprimis , inque ea ita regnabat , ut , quis cum eo in hoc studiorum genere hac tempestate paria faciat , noverim neminem . Argumento illius esse possunt , ea , quæ ad ornandum expoliendumque *Theatrum Anonymorum & Pseudonymorum PLACCIANUM* collegerat , quod quidem præter emendationes plus MMM symbolis a se adaugeri posse mihi ipse coram plus semel enarravit . Bibliotheca ejus selectissimis rarissimisque libris referta heic loci ineunte vere hastæ subjicietur . Mihi , quem amore suo atque necessitudine vivus dignatus est , & cui , ejus obitus prorsus accidit illætabilis , hac inscriptione monumentum ejus insignire liceat .

Nomi-

(a) Conf. Bibl. Cl. II. fasc. II. p. 376. sqq.

*Nomina qui veterum, seriemque & fata novorum
Scriptorum, doctos nōrat ad unguiculos.*

*Scriptaque qui veterum, qui scriptaque cuncta no-
vorum*

Legerat, & vasto pectore condiderat,

*DIECMANNI exuvias fragiles, atque Ossa
JOHANNIS*

Præsulis, hoc parvo condita sunt tumulo.

Quin, potius cassae fuco virtutis imago,

Antiqui mores, Relligionis honos.

Sacrorum Antistes, meritis venerandus & annis,

Pierii Antistes delictumque chori.

*Tres Charites, Musaeque novem, Romanaque
Pitbo,*

Pacis amor, parvo hoc condita sunt tumulo.

Suscipe Phabiranum, tam nobile suscipe coeli

Depositum, & placido mœsta reconde sinu.

Sis licet augustis illustris & incluta tumbis,

Majorem tumulum vix capis hoc tumulo!

T. d. H.

Epistola nomine ecclesiarum &
Academiarum Reformatarum in
HELVETIA

*ad CAROLUM I. Magnæ Britannia
Regem scripta.*

Serenissime & Potentissime

Rex,

Domine Clementissime.

DEdisset ad Serenissimam Majestatem
Vestram nomine Ecclesiarum Hel-
veticarum Reformatarum literas
jamdudum nostra tenuitas, nisi par-
tim eminentiam Regiæ Dignitatis
veriti, partim indubitanter nobis, contro-
versias exortas omnes vel jam compositas,
vel saltem sopitum iri persuasum creditumq;
fuiſſet. Ne tamen charitatis officia in nobis
desiderarentur, ea de re ad Reverendiss. D.
Archiepiscopum Cantuariensem, ad Patrem
filii, ad fratrem fratres anno superiore scri-
bere non dubitavimus: de quo S. M. Vestræ
fidelissimè relatum esse planè confidimus. Ni-
hil enim optabamus impensius, quàm ut Re-
giæ

giæ M. Vestræ, cujus pietas atque clementia singularis in admiratione est apud omnes, per homines fidos atque idoneos innotuisset jam tunc, quot per Helvetiam nostram piarum animarum myriades pro S. M. Vestræ Regni- que totius pace cùm sacrâ tum profanâ, Deo ter Opt. Max. vota nuncupent jugiter. Verùm dedimus etiam literas ad ecclesiarum Scoticarum Ministros, quibus monuimus ipsos atque oravimus perquàm enixè & diligenter, in præstandis obsequiis omnino omnibus, quæcunque R. M. Vestræ, citra Numinis evidentem offensam præstari vel possint, vel debeant, ad summam industriam nihil sibi faciant reliqui. Id verò factum à nobis haudquaquam proprio aliquo aut temerario motu, sed partim hortatu Reverendiss. Archiepiscopi (cujus in sinum paternum quin jam denuò animi nostri sensum per literas effundamus intermittere non potuimus) partim quia communio Sanctorum id ipsum à nobis videbatur exigere.

Nunc verò quia præter spem omnem apud nos quotidie increbrescunt rumores, omnia denuò ad arma spectare & vim, nos certè, quibus perpetua R. M. Vestræ prosperitas; Regnorum Britannicorum perennis tranquillitas; ecclesiarum Britannicarum in orthodoxa doctrina cum ecclesiis nostris luculenta

con-

conformitas, sincerissimè curæ cordique est, ulteriùs temperare nobis nec potuimus nec debuimus, quin S. M. Vestræ quantâ animi submissione par est, fieremus supplices, atque precemur, Regiæ clementiæ potius quàm luctuosæ alicujus victoriæ laudes ad posteritatem malit transmittere, propterea quòd Veterum Regum celeberrimus quisque ratione hac, si non unicâ, certè præcipuâ, immortalitatem venerationemque sui consequutus est nominis. Nec quidquam rationi, naturæ cum primis verò fidei charitatisque Christianæ magis contrarium, quam ruere eos in mutua vulnera, qui vigore divini mandati, Redemptoris sui exemplo, denique lege charitatis, pro se mutuò ponere animas suas tenentur. Præsertim ubi inter ipsos in Evangelica, Apostolica, & antiquissima fide obtinet, viget, floretque consensus ille, cujus sanè illustre specimen orbis Christianus in Synodo Dordracena illa vidit, videt & gaudet etiamnum in Domino.

Pientissime Rex, Princeps gloriosissime, observetur S. M. Vestræ, quæsumus supplices, miserrima afflictissimæ Germaniæ facies. Bellis quidem intestinis omninò omnibus nihil funestius, nihil tristius, utque semel dicamus, omnium malorum oceanum esse omnes
te.

testantur historiæ. Verùm si contingat funestis armis committi eos, qui ejurato errore coierunt in unam veramque fidem, utique cœlum ac cœlites ipsi solvuntur in lachrymas. Funditur enim sanguis à sanguine, quem Dominus Jesus preciosissimo sanguine suo redemit. Faciunt se mutuò martyres, qui utriusque Martyrum gloriosissimorum sunt soboles, id quod mentis humanæ captum excedit omnem. Ab utraque parte post conflictûs desiderantur quàm plurimi, quos pars utraque, si fieri posset, cuperet suscitatos ex mortuis. Certè siue justam siue injustam causam, in hoc quidem bellorum genere, tueri conemur, dubium non est totum hoc non à propitio, sed ab irato immitti Numine, plerumque propter ejusemodi peccata, quæ belligerantes vel prorsus non cogitant, vel ante cladem tanti non faciunt, quanti post cladem facere edocentur inviti.

Quare, Clementissimæ & Religiosissime Rex, quandoquidem sincerissimâ mente optamus S. M. Vestram de subditis servatis lætari potius, quàm de occisis serò frustra que tristari: in ardentissimis precibus erimus deinceps quoque assidui, ut Deus, cujus miserationes & magnæ & multæ sunt, R. M. Tuæ sanctas aures supplicibus precibus, atque tenerrimis votis totius Orthodoxæ Helvetiæ

vetiæ , nec non aliarum quoque ecclesiarum
 siue adhuc florentium , siue sub cruce ge-
 mentium , misericorditer aperire dignetur,
 ad Sacro-sancti nominis sui gloriam ; ad S.
 M. Vestræ , Regnorumque M. Britanniæ
 sempiternum emolumentum ; denique ad ec-
 clesiæ verè Catholicæ parturientis solatium,
 per Summum , fidelem & unicum Pontifi-
 cem , Dominum nostrum Jesum Chri-
 stum. Amen. Amen. Amen.

6. Sept. 1640.

*Reformatæ Helvetiorum Ecclesiæ
 & Academiae.*